

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

**ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ**

**ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ**

Πτυχιακή Εργασία

**«Η Οργάνωση και λειτουργία μονάδων πρωτοβάθμιας
εκπαίδευσης μέσα από το αρχειακό υλικό του
Νηπιαγωγείου Ν.Φιγαλείας »**

της

Γιαννίκου Αφροδίτη

Επιβλέπων καθηγητής: Δρακάκης Εμμανουήλ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια περάτωσης των προπτυχιακών μου σπουδών στο Τμήμα Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας του Ιονίου Πανεπιστημίου.

Η επιλογή του θέματος της παρούσας πτυχιακής εργασίας προέκυψε ύστερα από τυχαία επίσκεψη στο Νηπιαγωγείο Νέας Φιγαλείας μέσα από την οποία έγινε και η πρώτη επαφή με το αρχειακό υλικό του. Εκεί γεννήθηκε η επιθυμία μου να επεξεργαστώ το εν λόγω αρχειακό υλικό προκειμένου να διαπιστώσω τι δύναται να περιλαμβάνει ένα αρχείο σχολικής μονάδας και να καταλήξω σε συμπεράσματα σχετικά με την οργάνωση και λειτουργία μονάδων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στη συνέχεια ακολούθησε συνεννόηση με τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ.ο Δρακάκη Εμμανουήλ ώστε να δοθούν οι απαραίτητες κατευθυντήριες γραμμές. Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ.ο Δρακάκη Εμμανουήλ για την άριστη συνεργασία μας και για τις πολύτιμες συμβουλές του όχι μόνο κατά τη διεξαγωγή της πτυχιακής μου εργασίας αλλά καθ'όλη τη διάρκεια των σπουδών μου. Επιπλέον θα ήθελα να ευχαριστήσω τα μέλη της επιτροπής κ.α Καββαδία Αλεξάνδρα και κ.ο Μεταλληνό Δημήτριο για την επίσης πολύτιμη βοήθεια και ενθάρρυνση που μου προσέφεραν καθώς επίσης και για το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας των μαθημάτων τους με ώθησαν στο να αγαπήσω τον κλάδο της Αρχειονομίας και να στραφώ προς αυτήν. Ακόμη νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω την Προϊσταμένη του Νηπιαγωγείου Νέας Φιγαλείας κ.α Κριτσέλη Ιωάννα που με εμπιστεύτηκε και δέχτηκε να επεξεργαστώ το αρχειακό υλικό, κάτω από τις αντίξοες συνθήκες που επικρατούν λόγω πανδημίας. Τέλος ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στην πολυμελή οικογένειά μου για την αμέριστη συμπαράσταση, κατανόηση και στήριξη που μου έδωσε απλόχερα κατά τη διάρκεια της ακαδημαϊκής μου πορείας.

Κατά τη διάρκεια συγγραφής της πτυχιακής μου εργασίας προέκυψαν αρκετά προβλήματα λόγω πανδημίας, όπως η έλλειψη δυνατότητας επίσκεψης σε βιβλιοθήκη για αναζήτηση βιβλιογραφίας και η αδυναμία καθημερινής επίσκεψης στο χώρο φύλαξης του αρχειακού υλικού λόγω αναστολής λειτουργίας με φυσική παρουσία των σχολικών μονάδων. Τα προβλήματα αυτά ως ένα βαθμό υπερκεράστηκαν με υπομονή και με τη

βοήθεια εναλλακτικών μεθόδων όπως π.χ η αναζήτηση και ανάκτηση βιβλιογραφίας μέσω διαδικτύου ή φυσικών προσώπων σχετικών με τα ζητήματα που αναλύονται.

Γιαννίκου Αφροδίτη, Κέρκυρα 2021

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία πραγματεύεται το θέμα της οργάνωσης και λειτουργίας μονάδων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης εστιάζοντας στα νηπιαγωγεία. Σκοπός της εργασίας είναι να αναδείξει τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν και οργανώνονται τα ελληνικά νηπιαγωγεία. Για τη διεξαγωγή της εργασίας πραγματοποιήθηκε θεωρητική βιβλιογραφική επισκόπηση σε ελληνόγλωσσες αλλά και σε ξενόγλωσσες πηγές. Η πρόσβαση στις πηγές αυτές επετεύχθη κυρίως μέσω διαδικτύου, καθώς στην παρούσα φάση δεν είναι δυνατή η πρόσβαση στις βιβλιοθήκες. Επιπλέον πραγματοποιήθηκε και έρευνα στο αρχειακό υλικό ενός νηπιαγωγείου που βρίσκεται σε χωριό του Ν.Ηλείας. Πρόκειται για το νηπιαγωγείο Ν.Φιγαλείας που επελέχθη τόσο για λόγους ανάδειξης του πρωτογενούς υλικού του όσο και για λόγους πρακτικούς, καθώς η πρόσβαση στο αρχείο του ήταν πιο εύκολη σε σχέση με άλλα. Από το εν λόγω αρχειακό υλικό διεξάγονται συμπεράσματα αναφορικά με το θέμα της εργασίας.

Το Αρχείο του νηπιαγωγείου Ν.Φιγαλείας καλύπτει χρονικά την περίοδο 1971-2017. Περιέχει 28 φακέλους με έγγραφα και 7 βιβλία. Το αρχειακό υλικό παρήχθη από το νηπιαγωγείο για την εξυπηρέτηση των υπηρεσιακών του αναγκών και αποτελεί γραπτή μαρτυρία των ενεργειών του. Για τους σκοπούς της εργασίας μελετήθηκε και περιγράφηκε όλο το αρχειακό υλικό από το οποίο απουσιάζουν ορισμένα από τα προβλεπόμενα βιβλία του Υπουργείου Παιδείας. Από την επεξεργασία του αρχειακού υλικού αντλούνται πληροφορίες σχετικά με τη λειτουργία της σχολικής μονάδας και την ιστορία της.

Λέξεις κλειδιά: οργάνωση, λειτουργία, μονάδες πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, νηπιαγωγεία, αρχείο

SUMMARY

This dissertation deals with the organization and operation of primary education units focusing on kindergartens. The purpose of this paper is to highlight the way in which Greek kindergartens operate and are organized. In order to carry out the work, a theoretical bibliographic review was carried out in Greek and foreign language sources. Access to these resources was achieved mainly via the internet, as at this stage libraries are not accessible. In addition, a research was carried out on the archival material of a kindergarten located in a village of N. Ilia. This is the kindergarten of N. Figalia that was chosen both for reasons of promotion of its primary material and for practical reasons, as access to its archive was easier than others. From this archival material conclusions are drawn regarding the subject of the work. The Archive of the kindergarten of N. Figalia covers the period 1971-2017. Contains 28 folders of documents and 7 books. The archival material was produced by the kindergarten to serve his service needs and is a written testimony of his actions. For the purposes of the work, all the archival material was studied and described, from which some of the books provided by the Ministry of Education are missing. From the processing of the archival material, information is obtained about the operation of the school unit and its history. Keywords: organization, operation, primary education units, kindergartens, archive

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με τη σύσταση του νέου ελληνικού κράτους οργανώθηκε μεταξύ άλλων και το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας. Εστιάζοντας στην προσχολική αγωγή και κυρίως στα νηπιαγωγεία διαπιστώνεται, ύστερα από έρευνα που διεξήχθη σε κρατικά νομοθετήματα, ότι σε σχέση με άλλες εκπαιδευτικές δομές η κρατική μέριμνα εκδηλώθηκε αρκετά αργότερα, μόλις το 1896 με το νόμο ΒΤΜΘ΄.

Σκοπός της παρούσας εργασίας με τίτλο «Οργάνωση και λειτουργία μονάδων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης μέσα από το αρχειακό υλικό του Νηπιαγωγείου Νέας Φιγαλείας» είναι η ανάδειξη του τρόπου λειτουργίας και οργάνωσης των ελληνικών νηπιαγωγείων όπως προκύπτει από το εν λόγω αρχειακό υλικό αλλά και την υπάρχουσα βιβλιογραφία. Μέσα από την επεξεργασία του αρχειακού υλικού, αφενός αποδεικνύεται πως ένα αρχείο αποτελεί μαρτυρία για ενέργειες που τελέστηκαν στο παρελθόν και πως αυτές εξελίχθηκαν διαχρονικά, αφετέρου αποδεικνύεται ότι τα ορισμένα από το κράτος για την οργάνωση και λειτουργία εκπαιδευτικών μονάδων εφαρμόζονταν πρακτικά.

Η μεθοδολογία που υιοθετήθηκε για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας περιλαμβάνει την θεωρητική βιβλιογραφική επισκόπηση ελληνικών κυρίως αλλά και ξένων πηγών σχετικών με τα ζητήματα που παρουσιάζονται, καθώς επίσης και την επιτόπια έρευνα και αξιοποίηση αδημοσίετου υλικού όπως είναι το αρχειακό υλικό του Νηπιαγωγείου Νέας Φιγαλείας. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι μετά από τη μελέτη του πρωτογενούς αρχειακού υλικού ακολούθησαν η καταγραφή, η περιγραφή και η ταξινόμησή του.

Η πτυχιακή εργασία αυτή διαρθρώνεται σε τέσσερα μέρη καθένα από τα οποία περιλαμβάνει τα εξής:

Το πρώτο μέρος χωρίζεται σε 2 κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στη διάρθρωση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος εστιάζοντας στο θεσμό της Προσχολικής Αγωγής, στην εξελικτική της πορεία, στο σκοπό της, καθώς επίσης και στην ιστορική πορεία και σημασία των νηπιαγωγείων που εντάσσονται στους κόλπους της. Σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι η απόκτηση βασικών γνώσεων σχετικών με το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, την Προσχολική αγωγή και την ιστορία των

νηπιαγωγείων. Το δεύτερο κεφάλαιο στρέφεται προς την οργάνωση και λειτουργία των νηπιαγωγείων, τη διοίκησή τους και το θεσμό του Ολοήμερου Νηπιαγωγείου. Σκοπός αυτού του κεφαλαίου είναι μέσα από έρευνα στη σχετική με το θέμα βιβλιογραφία να αντληθούν πληροφορίες σχετικές με την οργάνωση , λειτουργία και διοίκηση των νηπιαγωγείων διαχρονικά.

Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει ένα κεφάλαιο όπου αναφέρεται στη λειτουργία του νηπιαγωγείου ως δημόσια υπηρεσία, μας εισάγει στην έννοια του αρχείου και παρουσιάζει το αρχειακό υλικό του νηπιαγωγείου Ν.Φιγαλείας. Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου είναι η κατανόηση της έννοιας του αρχείου, η σχέση του με το νηπιαγωγείο και η διεξαγωγή συμπερασμάτων αναφορικά με την οργάνωση και λειτουργία των νηπιαγωγείων όπως προκύπτει από την επεξεργασία και παρουσίαση του αρχειακού υλικού του νηπιαγωγείου Ν.Φιγαλείας.

Το τρίτο μέρος περιλαμβάνει δύο κεφάλαια το 4 και το 5 .Το κεφάλαιο 4 παρουσιάζει ιστορικά δεδομένα της ευρύτερης περιοχής της Ηλείας στην οποία ανήκει το χωριό της Νέας Φιγαλείας όπου και βρίσκεται το αρχειακό υλικό που επεξεργάστηκα.Στο ίδιο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην ιστορία του πρώτου νηπιαγωγείου της Ηλείας, στην Αγροτολέσχη Δίβρης εντός της οποίας λειτούργησε το νηπιαγωγείο αυτό, στη διοικητική διάρθρωση , στη γεωγραφική μορφή του Ν.Ηλείας καθώς επίσης και στα ιστορικά του μνημεία. Το κεφάλαιο 5 αναφέρεται συνοπτικά στην ιστορία του χωριού της Νέας Φιγαλείας, όπου και βρίσκεται το σχολικό αρχείο που παρουσιάζεται και στα αξιοθέατά της. Σκοπός και των 2 κεφαλαίων είναι η ανάδειξη της ιστορίας τόσο της Ηλείας όσο και της Ν. Φιγαλείας, καθώς και η κατανόηση της γεωγραφικής μορφής και της διοικητικής διαίρεσης της Ηλείας .

Τέλος στο τέταρτο μέρος αναγράφονται τα συμπεράσματα που προκύπτουν ύστερα από την εκπόνηση της παρούσας πτυχιακής εργασίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

I. Πρόλογος.....	2
II. Περίληψη.....	4
III. Εισαγωγή.....	6
ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ :Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	11
Κεφάλαιο 1: Η διάρθρωση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος.....	11
1.1 Ο θεσμός της Προσχολικής Αγωγής.....	14
1.2 Ο σκοπός της Προσχολικής Αγωγής.....	16
1.2.1 Η εξελικτική πορεία του σκοπού της Προσχολικής Αγωγής.....	17
1.3 Η ιστορική διαδρομή του νηπιαγωγείου στην Ευρώπη.....	20
1.4 Η ιστορική διαδρομή του νηπιαγωγείου στην Ελλάδα.....	24
1.5 Η σημασία του νηπιαγωγείου.....	29
Κεφάλαιο 2:Διοικητική οργάνωση της εκπαίδευσης.....	32
2.1 Οργάνωση και λειτουργία μονάδων προσχολικής αγωγής(νηπιαγωγεία).....	34
2.1.1Διαχρονική εξέλιξη της οργάνωσης και λειτουργίας των νηπιαγωγείων.....	37
2.2 Ιστορία της διοίκησης στα ελληνικά νηπιαγωγεία.....	41
2.3 Το Ολοήμερο Νηπιαγωγείο.....	42
ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: ΑΡΧΕΙΟ ΚΑΙ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	
Κεφάλαιο 3: Η λειτουργία του νηπιαγωγείου ως δημόσια υπηρεσία.....	48
3.1 Η έννοια του αρχείου.....	50

3.2 Το αρχείο του νηπιαγωγείου Ν. Φιγαλείας.....	52
--	----

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΗΛΕΙΑΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Κεφάλαιο 4: Η Ιστορία της Ηλείας.....	61
---------------------------------------	----

4.1 Τα ιστορικά μνημεία της Ηλείας.....	68
---	----

4.2 Η Ιστορία του πρώτου νηπιαγωγείου της Ηλείας.....	73
---	----

4.2.1 Η Αγροτολέσχη Δίβρης(Λαμπείας).....	77
---	----

4.3 Η διοικητική διάρθρωση του Ν.Ηλείας.....	81
--	----

4.4 Η Γεωγραφική άποψη του Ν.Ηλείας.....	83
--	----

Κεφάλαιο 5: Η Ιστορία της Νέας Φιγαλείας

5.1 Τα αξιοθέατα της Νέας Φιγαλείας.....	91
--	----

5.2 Η Ν.Φιγαλεία από γεωγραφική άποψη.....	94
--	----

ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	95
----------------------------------	----

Βιβλιογραφία.....	97
-------------------	----

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ :Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Με τον όρο εκπαιδευτικό σύστημα νοείται ένα σύνολο αποτελούμενο από στοιχεία όπως δάσκαλοι, μαθητές, αναλυτικά προγράμματα, όπου παρόλο που κάθε ένα από αυτά επιτελεί δικό του έργο λειτουργούν όλα μαζί προκειμένου να υλοποιηθούν οι στόχοι της εκπαίδευσης. Σκοπός του είναι η πνευματική ανάπτυξη μέσω της οποίας επιτυγχάνεται τόσο η επαγγελματική όσο και η πολιτιστική ανάπτυξη ενός κοινωνικού συνόλου.¹

Η διάρθρωση του ελληνικού συγκεντρωτικού εκπαιδευτικού συστήματος λαμβάνει χώρα σε τρία επίπεδα. Στο κεντρικό επίπεδο όπου την ευθύνη για την διοίκηση του εκπαιδευτικού συστήματος σε όλες τις βαθμίδες και τη διαμόρφωση της εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής έχει το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. Πέραν αυτών το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων (α)καθορίζει τα προγράμματα σπουδών, το ωράριο διδασκαλίας, την αρχική εκπαίδευση και κατάρτιση των διδασκόντων, (β)είναι υπεύθυνο για τη διανομή των σχολικών εγχειρίδιων, το διορισμό και τη μισθοδοσία του εκπαιδευτικού προσωπικού και (γ)διαχειρίζεται τη συνολική χρηματοδότηση για την εκπαίδευση. Προκειμένου να υλοποιηθούν όλα τα παραπάνω στα πλαίσια του Υπουργείου λειτουργούν κεντρικές υπηρεσίες όπως η Γενική Διεύθυνση Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και η Γενική Διεύθυνση Προσωπικού Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης καθώς επίσης και όργανα που αφορούν την εκπαιδευτική πολιτική όπως το ΕΣΥΠ(Εθνικό Συμβούλιο Παιδείας) και το ΙΕΠ(Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής). Στο επίπεδο περιφέρειας οι περιφερειακές διευθύνσεις εκπαίδευσης έχουν εποπτικό ρόλο ως προς την υλοποίηση της εκπαιδευτικής πολιτικής του Κράτους. Οι περιφερειακές διευθύνσεις εκπαίδευσης καθοδηγούν επιστημονικά, διευκολύνουν και εποπτεύουν καθόλη τη διάρκεια της άσκησης της εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής. Στα πλαίσια των περιφερειακών εκπαιδευτικών

¹ Α.Ανδρέου, και Γ.Παπακωνσταντίνου, «Εξουσία και Οργάνωση-Διοίκηση του Εκπαιδευτικού Συστήματος», Νέα Σύνορα-Λιβάνη, Αθήνα 1994.

διευθύνσεων λειτουργούν τα ΠΕΚΕΣ (Περιφερειακά Κέντρα Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού) η συμβολή των οποίων είναι ιδιαίτερα υποστηρικτική ως προς την προαγωγή του εκπαιδευτικού έργου. Στο τοπικό επίπεδο όπου υπεύθυνες για όλες τις σχολικές μονάδες που ανήκουν στην περιοχή ευθύνης τους είναι οι διευθύνσεις πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Σε σχολικό επίπεδο η κάθε σχολική μονάδα μεριμνά για την ομαλή λειτουργία της και ακολουθείται μια ιεραρχία των διοικητικών της οργάνων που απαρτίζονται από το διευθυντή ή προϊστάμενο, τον υποδιευθυντή και το σύλλογο διδασκόντων.

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα περιλαμβάνει 3 βασικές βαθμίδες εκπαίδευσης: (α)πρωτοβάθμια, (β)δευτεροβάθμια και (γ) τριτοβάθμια. Την πρωτοβάθμια εκπαίδευση αποτελούν τα νηπιαγωγεία και τα δημοτικά σχολεία, τη δευτεροβάθμια τα γυμνάσια, τα λύκεια και οι επαγγελματικές σχολές ενώ την τριτοβάθμια τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΕΙ) και τα Ανώτατα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα(ΑΤΕΙ)(Σαΐτης,2011).² Σύμφωνα με το άρθρο 3 του Ν.1566/85 (Δομή και λειτουργία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης) στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση υπάγεται και η Προσχολική Αγωγή για την οποία θα γίνει λόγος παρακάτω.Στις ανωτέρω βαθμίδες προστίθενται η Δευτεροβάθμια τεχνική εκπαίδευση και τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής εκπαίδευσης(ΙΕΚ). Στη διάρθρωση αυτή του εκπαιδευτικού συστήματος εντάσσεται και η Ιδιωτική εκπαίδευση η οργάνωση και λειτουργία της οποίας διαμορφώνονται σύμφωνα με τα πρότυπα της Δημόσιας Εκπαίδευσης.

Το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας ανάγει τη δημιουργία του στο 1833, έτος που νομοθετείται για πρώτη φορά η εκπαίδευση στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος. Χρονολογίες σταθμοί ως προς την εξέλιξη του εκπαιδευτικού συστήματος το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα αποτελούν:

a. τα τέλη της δεκαετίας του 1950 όπου πραγματοποιήθηκαν μεταρρυθμίσεις με επίκεντρο την επέκταση της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης. Την περίοδο αυτή η δευτεροβάθμια εκπαίδευση διακρίνεται σε δύο στάδια. Το πρώτο (κατώτερο) εστίαζε στη γενική παιδεία ενώ το δεύτερο (ανώτερο) έδινε τις κατευθυντήριες γραμμές με σκοπό

² Χ. Σαΐτης, (2011), «Οργάνωση και διοίκηση δομών εκπαίδευσης», σελ. 3

την εισαγωγή στα Πανεπιστήμια. Το Υπουργείο Παιδείας δημιούργησε και για τα δύο στάδια ένα σύστημα αποτελούμενο από τεχνικά και επαγγελματικά σχολεία.

b. το 1964 με σχετική μεταρρύθμιση αναπτύχθηκαν ακόμη περισσότερο τα παραπάνω και σημειώθηκαν αλλαγές με σκοπό την ισότητα και την οικονομική ανάπτυξη στην εκπαίδευση. Την ίδια περίοδο σημειώνεται επέκταση της παροχής δωρεάν εκπαίδευσης και στην Τριτοβάθμια. Ακόμη αντικαθίστανται οι προηγούμενοι τύποι σχολείου της γενικής εκπαίδευσης με δύο ξεχωριστά σχολεία, το μη επιλεκτικό Γυμνάσιο που αφορά το κατώτερο στάδιο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και το Λύκειο που αφορά το ανώτερο στάδιο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Την ίδια χρονιά αλλαγές σημειώθηκαν και στη γλώσσα διδασκαλίας και τη θέση της καθαρεύουσας κατέλαβε η δημοτική.

c. το 1967 με την επιβολή του δικτατορικού καθεστώτος καταργήθηκαν όλες οι προαναφερθείσες μεταρρυθμίσεις με πρώτη αυτή που αφορούσε τη γλώσσα διδασκαλίας. Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας πραγματοποιήθηκε η ίδρυση νέων ιδρυμάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης, των λεγόμενων KATEE.

d. το 1974 με την αποκατάσταση της δημοκρατίας επανήλθαν οι περισσότερες από τις εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις του 1964. Ορισμένες από τις κυριότερες μεταρρυθμίσεις που πραγματοποιούνται το διάστημα αυτό είναι η επαναφορά της δημοτικής ως γλώσσα διδασκαλίας, η παράταση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης από 6 χρόνια σε 9 , η κατάργηση των κατώτερων επαγγελματικών σχολών και των εισαγωγικών εξετάσεων από το δημοτικό στο γυμνάσιο και η δημιουργία δύο ισότιμων λυκείων, του Γενικού και του Τεχνικού-Επαγγελματικού.

e. το 1981 οι μεταρρυθμίσεις του εκπαιδευτικού συστήματος αφορούσαν περισσότερο τον εκδημοκρατισμό του και όχι τόσο τη δομή του.

f. το πρώτο μισό της δεκαετίας του 1990 διαμορφώνεται ένα νέο σύστημα μεταδευτεροβάθμιας επαγγελματικής κατάρτισης. Στο σύστημα αυτό συμπεριλήφθησαν όσα ιδιωτικά Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών που προηγουμένως λειτουργούσαν ανεξέλεγκτα διαθέτουν τις απαραίτητες προδιαγραφές για την απόκτηση άδειας λειτουργίας.

1.1 Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Ο όρος Προσχολική Αγωγή καθιερώνεται στην Ελλάδα το 1985 έχοντας ταυτόσημη έννοια με αυτή του νηπιαγωγείου. Σε διεθνές επίπεδο χρησιμοποιούνται οι όροι «Preschool Education», «Éducation Préscolaire», «Vorschulische Erziehung» αναφερόμενοι αφενός στις ενέργειες διδακτικού και παιδαγωγικού χαρακτήρα, αφετέρου στη μέριμνα που παρέχεται από την κοινωνία σε νήπια, η ηλικία των οποίων ξεπερνά τα 3-4 έτη. Οι ενέργειες αυτές στοχεύουν στην ψυχολογική, κοινωνική συναισθηματική, γλωσσική, γνωστική, κινητική & αισθητική ανάπτυξη των νηπίων. Επειδή οι προαναφερθέντες όροι δεν ανταποκρίνονται στο περιεχόμενό τους και ακυρώνουν το νηπιαγωγείο ως σχολείο³ επικράτησε ο όρος «Early Childhood Education». Με τον όρο της Προσχολικής Αγωγής προσδιορίζεται η αγωγή που αφορά τα παιδιά από τη γέννησή τους μέχρι την εγγραφή τους στο δημοτικό σχολείο⁴. Ο όρος Προσχολική Αγωγή δίνει πολλές πληροφορίες για την πρώτη παιδική ηλικία και την αγωγή της με το πέρασ του χρόνου. Την περίοδο που η Αικατερίνη Λασκαρίδου ίδρυσε τα πρώτα νηπιαγωγεία στην Ελλάδα οι εκπαιδευτικές δομές Προσχολικής Αγωγής ονομάζονταν ακολουθώντας τα γερμανικά πρότυπα «παιδικοί κήποι». Στη συνέχεια επικράτησαν οι όροι νηπιαγωγείο, νηπιαγωγός και νηπιακοί κήποι. Ο όρος νήπιο συναντάται για πρώτη φορά στον Όμηρο και η ετυμολογία της λέξης είναι νη+έπος ή ειπείν που σήμαινε «άνους, άφρων, μωρός, απερίσκεπτος, παιδαριώδης». Με το χρόνο άλλαξε περιεχόμενο και στους Έλληνες κλασικούς φαίνεται να πήρε το σημερινό της νόημα. Όμως στο λεξικό του Μπαμπινιώτη η ετυμολογία της λέξης είναι αβέβαιη και ως σημασία αναφέρεται «το παιδί από 1 έτους μέχρι 6 ετών». Το νηπιαγωγείο σήμερα δεν είναι εκείνο το εκπαιδευτικό ίδρυμα που απευθύνεται στα παιδιά από 1 μέχρι 6 ετών αλλά εκείνο που απευθύνεται σε παιδιά από 4 μέχρι 6 ετών. Τα παιδιά 4 έως 5 αποκαλούνται προνήπια και τα παιδιά από 5 έως 6 νήπια. Επειδή με την πάροδο του χρόνου άλλαξε η αντίληψη για την ηλικία του νηπίου επομένως και ο όρος νήπιο αλλά και παράγωγά του χρησιμοποιήθηκαν άλλοι όροι είτε αντικαθιστώντας τους υπάρχοντες είτε παράλληλα με αυτούς. Μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο, ο όρος νηπιαγωγείο αντικαθίσταται από αυτόν της προσχολικής αγωγής που επισημοποιείται με το νόμο 1566 του 1985 και έκτοτε εκλαμβάνεται ως συνώνυμος του

³ Γ. Κιτσαράς., «Προσχολική παιδαγωγική», Β' έκδοση, Αθήνα 2001

⁴ Χ. Χαρίτος, «Το Ελληνικό νηπιαγωγείο και οι ρίζες του», Gutenberg, Αθήνα 1998

νηπιαγωγείου. Στο λεξικό του Μπαμπινιώτη ως προσχολικός ορίζεται «αυτός που σχετίζεται με τα χρόνια της παιδικής ηλικίας πριν από την είσοδο τού παιδιού στην υποχρεωτική εκπαίδευση (στο σχολείο). [ETYM. Μετάφρ. δάνειο από γαλλ. *préscolaire*]». Ενώ ως αγωγή ορίζεται «η ανατροφή ή σύστημα εκπαίδευσης: πνευματική, αριστοκρατική, αυστηρή, στρατιωτική, σχολική, κοινωνική, ηθική, ανθρωπιστική, αισθητική, θρησκευτική, καλλιτεχνική, οικογενειακή, μουσική, ρυθμική, κλασική, κυκλοφοριακή, περιβαλλοντική -ΣΥΝ. διαπαιδαγώγηση, καθοδήγηση». Αν παρατηρήσουμε καλύτερα τους δύο ορισμούς θα διαπιστώσουμε πως είναι αντιφατικοί μεταξύ τους καθώς ο ένας σχετίζεται με την παιδική ηλικία πριν τη σχολική θητεία ενώ ο άλλος αναφέρεται σε ένα σύστημα εκπαίδευσης άρα στην παιδική ηλικία που ήδη έχει ξεκινήσει τη σχολική της θητεία.

Γενικότερα ο όρος «Προσχολική Αγωγή» στις μέρες μας, αναφέρεται στην αγωγή των παιδιών της προσχολικής ηλικίας. Προσδιορίζει την οργανωμένη αγωγή των παιδιών από τη γέννησή τους μέχρι την εγγραφή τους στο δημοτικό σχολείο.

Η περίοδος της προσχολικής αγωγής διακρίνεται σε δύο μικρότερες περιόδους:

- a) στη βρεφική ηλικία (για παιδιά μέχρι 2 ετών)
- b) στη νηπιακή ή αλλιώς πρώτη παιδική ηλικία (για παιδιά από 3 έως 6 ετών).⁵

Για τα παιδιά ηλικίας 4 έως 6 ετών υπήρχαν παλαιότερα πολλοί φορείς Προσχολικής Αγωγής δημόσιοι και ιδιωτικοί όμως μετά τη νομοθετική ρύθμιση του 2007 κύριος φορέας τείνει να είναι το Νηπιαγωγείο.

Η Προσχολική Αγωγή στη χώρα μας αποτελεί δύο είδη θεσμών, τον εκπαιδευτικό και τον κοινωνικό. Ως εκπαιδευτικός θεσμός η Προσχολική Αγωγή εντάσσεται στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας το 1929 και αποτελεί τμήμα της Γενικής Εκπαίδευσης. Ως κοινωνικός θεσμός λειτουργεί συμπληρωματικά στο έργο της οικογένειας και βοηθά την όσο το δυνατόν καλύτερη γίνεται μετάβαση του νηπίου από το οικογενειακό στο σχολικό περιβάλλον. Επιπλέον εξυπηρετεί την εργαζόμενη οικογένεια η οποία είναι κατά βάση

⁵ Λ.Γαβαλάς, «Το ελληνικό νηπιαγωγείο πρώτο σχολείο της ζωής. Η ελληνίδα νηπιαγωγός και το έργο της.», Δίπτυχο, Αθήνα 1976, σελ. 74.

πυρηνική (άνδρας- γυναίκα- 2 παιδιά) εξαιτίας του ότι παρατηρήθηκε έξοδος της γυναίκας στην παραγωγική διαδικασία και στον εργασιακό χώρο.

Η Προσχολική Αγωγή παρέχεται εντός των νηπιαγωγείων που λειτουργούν είτε ανεξάρτητα είτε εντός των παιδικών κέντρων. Η φοίτηση στα νηπιαγωγεία έχει διάρκεια δύο ετών και δικαίωμα εγγραφής έχουν όσα νήπια την 1η Οκτωβρίου του έτους εγγραφής τους συμπληρώνουν την ηλικία των 3 ετών και 6 μηνών. Η υποχρεωτική μορφή της φοίτησης πραγματοποιείται σταδιακά και ανά περιοχή ορισμένη από την κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Οικονομικών. Τα νηπιαγωγεία διακρίνονται σε μονοθέσια (αριθμός φοιτούντων 7-30) και διθέσια (αριθμός φοιτούντων 31-60).

1.2 Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Σκοπός της Προσχολικής Αγωγής είναι « η αρμονική ανάπτυξη και εξέλιξη, η διατήρηση και καλλιέργεια της σωματικής και ψυχικής υγείας και η πνευματική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού ώστε να το κάνει ικανό να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της ζωής»⁶

Γενικότερα θεωρείται πως ο σκοπός της Προσχολικής Αγωγής είναι η ανάπτυξη του παιδιού σε όλα τα επίπεδα(νοητικό, συναισθηματικό, κοινωνικό και ψυχοσωματικό). Έτσι λοιπόν στοχεύει:

- a) στην αφομοίωση γενικών γνώσεων και ικανοτήτων
- b) στην ανάπτυξη τέτοιων ψυχικών ιδιοτήτων που είναι απαραίτητες για τη διαβίωση στην κοινωνία. Τέτοιες ιδιότητες είναι η κατάκτηση του λόγου, η ικανότητα του παιδιού να προσανατολίζεται στο χώρο και στο χρόνο, η ανάπτυξη της αντιληπτικής, νοητικής και φαντασιακής του ικανότητας, η επαφή του παιδιού σε πρωταρχικό βαθμό με έργα τέχνης και η διαμόρφωση αμοιβαίων ανθρωπίνων σχέσεων.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η Προσχολική Αγωγή πέρα από τον εκπαιδευτικό της σκοπό αποτελεί και κοινωνικό. Προσφέρει στο παιδί την ασφάλεια που

⁶ Π. Κυριαζοπούλου-Βαληνάκη, *Νηπιαγωγική*, Τόμος 2, Αθήνα 1977, σελ 31

χρειάζεται και μεριμνά για την αναπτυξιακή ολοκλήρωση του λόγω της αύξησης του αριθμού των γυναικών που έχουν επαγγελματικές υποχρεώσεις. Η Προσχολική Αγωγή λοιπόν ανταποκρίνεται στις επιταγές της κοινωνίας η οποία μεταλλάσσεται και εξελίσσεται καθημερινά.

Στη σημερινή εποχή λοιπόν σκοπός της προσχολικής αγωγής δεν είναι η ούτε η διδαχή, ούτε η μετάδοση γνώσεων, ούτε η προστασία και περίθαλψη παραμελημένων παιδιών όπως ακριβώς συνέβαινε σε παλαιότερες εποχές που μεριμνούσε για την αναπλήρωση των σωματικών στερήσεων εκείνων των παιδιών που ζούσαν μέσα σε ένα αντίξοο και σκληρό οικογενειακό περιβάλλον. Επειδή οι συνθήκες σήμερα είναι εμφανώς βελτιωμένες ο σκοπός της Προσχολικής Αγωγής εστιάζει στη συμπλήρωση και διεύρυνση της οικογενειακής αγωγής και στην προσαρμογή των παιδιών στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον. Ειδικότερα « αποβλέπει στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού, νοητική, συναισθηματική, κοινωνική και ψυχοσωματική για να το βοηθήσει να αναπτυχθεί σε αυτόνομη και υπεύθυνη προσωπικότητα ικανή να ζήσει δημιουργικά μέσα σε μια κοινωνία που διαρκώς εξελίσσεται»⁷.

Η Προσχολική Αγωγή στην Ελλάδα παρέχεται στο Νηπιαγωγείο που ιδρύθηκε με σκοπό την παροχή σωματικής, πνευματικής και ηθικής αγωγής στα παιδιά πριν την εισαγωγή τους στο δημοτικό σχολείο. Το νηπιαγωγείο προσφέρει ένα ελαστικό πρόγραμμα που δεν δεσμεύει το παιδί και δημιουργεί ένα άνετο και ασφαλές γι' αυτό περιβάλλον.

Προκειμένου λοιπόν να επιτευχθούν οι προαναφερόμενοι στόχοι της Προσχολικής Αγωγής μέσα στα πλαίσια του νηπιαγωγείου είναι απαραίτητη η οργάνωση ενός κατάλληλου παιδαγωγικού περιβάλλοντος. Στα πλαίσια του περιβάλλοντος αυτού θα εξασφαλίζεται η δυνατότητα ανάπτυξης των ικανοτήτων και της προσωπικότητας του παιδιού και όχι απλά η προετοιμασία του για το δημοτικό σχολείο. Η ανάπτυξη των ικανοτήτων του παιδιού επιτυγχάνεται όταν το Νηπιαγωγείο ικανοποιεί βασικές ανάγκες του παιδιού π.χ σωματικές, μέσα από την παροχή ισόρροπης ατομικής και κοινωνικής αγωγής που είναι σύμφωνη με το οικογενειακό σύστημα.

⁷ Δ. Παλυβός, , *Εκπαίδευση και αγωγή στην προσχολική ηλικία*, Αθήνα 1980, σελ. 12.

1.2.1 Η ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Το πρώτο νομοθετικό κείμενο που αναφέρεται και για πρώτη φορά στο σκοπό των Νηπιαγωγείων είναι το «Διάταγμα για τη σύσταση των Νηπιαγωγείων» της 30^{ης} Απριλίου του 1896 που εκδόθηκε για τη συμπλήρωση του νόμου ΒΤΜΘ΄ του 1895.

Ειδικότερα στο Άρθρο 2 του Διατάγματος αυτού ορίζεται ότι « Εν τοις νηπιαγωγείοις επιδιώκεται η σωματική και η πνευματική του παιδός επίρρωσις δια παιδιών, ασκήσεων και ευμεθόδου διδασκαλίας των στοιχείων των εφεξής εν δημοτικοίς σχολείοις διδαχθησομένων μαθημάτων, σωζόμενης αμεταπτώτου της χαράς και της γαλήνης εν ταις ψυχαίς των παιδων».⁸ Ο σκοπός αυτός αλλοιώθηκε με την πάροδο του χρόνου ειδικότερα μετά την προσάρτηση στο ελληνικό κράτος και των υπόλοιπων περιοχών το 1912-1913. Τότε προστέθηκε στο σκοπό αυτό και η αγωγή σε γλωσσικό και εθνικό επίπεδο κυρίως για παιδιά που διέμεναν σε παραμεθόριες περιοχές⁹.

Έτσι έχουμε την πρώτη ουσιαστική εκπαιδευτική μεταρρύθμιση που έγινε για το σκοπό της Προσχολικής Αγωγής το 1929. Με το νόμο 4397/1929 «Περί στοιχειώδους εκπαιδευσεως» ο σκοπός των Νηπιαγωγείων στρέφεται στην προετοιμασία του παιδιού για τη ζωή. «Σκοπός των νηπιαγωγείων είναι η δι' απλών και τερπνών παιδιών ασχολιών και ασκήσεων υποβοήθησης της σωματικής και πνευματικής εξελίξεως των νηπίων και η δια του τρόπου του προπαρασκευή αυτών δια το Δημοτικόν Σχολείον». Ακόμη αναφέρει ότι «τα των παιδιών, ασχολιών και ασκήσεων των νηπίων εν τοις νηπιαγωγείοις, κανονισθήσονται δια Προεδρικού Διατάγματος , προτάσσει του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου».

Το 1961 στο πρόγραμμα που συντάσσει το ΑΣΕΠ (Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού) γίνεται και διατύπωση του σκοπού του νηπιαγωγείου και αναφέρεται ότι: «Ειδικότερον το νηπιαγωγείον θα επιδιώξη την καλλιέργειαν του νου και της καρδίας του νηπίου, την εκλέπτυσιν του συναισθήματος, την άσκησιν των αισθήσεων, την ανάπτυξιν της παρατηρητικότητας, την απόκτησιν καλών συνηθειών, την δημιουργίαν εμπιστοσύνης του νηπίου εις εαυτό και τους περί αυτό, την ικανότητα προς το ελευθέρως εκφράζεσθαι και την αρμονικήν συνεργασίαν και συμβίωσιν μετά των άλλων μελών της ομάδος του. Δια του καταλλήλου περιβάλλοντος του νηπιαγωγείου θα καλλιεργηθεί

⁸ Α.Δημαράς, «Η Μεταρρύθμιση που δεν έγινε: τεκμήρια ιστορίας», Ερμής, Αθήνα 1984

⁹ Γ. Κιτσαράς, «Εισαγωγή στην προσχολική παιδαγωγική», Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1988.

επίσης και η θρησκευτικότητα του νηπίου και θα αναπτυχθή αρμονικώς ο χαρακτήρ του».¹⁰

Το 1962 ο σκοπός του τροποποιήθηκε με το Β.Δ 494/1962 «Περί του αναλυτικού προγράμματος των νηπιαγωγείων του Κράτους» που αναφέρει ότι όλες οι δραστηριότητες (παιχνίδι, ασκήσεις) που πραγματοποιούνται στο χώρο του νηπιαγωγείου αποβλέπουν στην διαπαιδαγώγηση του νηπίου. Ειδικότερα «Εις την θρησκευτικήν, ηθικήν και κοινωνικήν διαπαιδαγώγησιν των νηπίων, την μετ' ευκαιρίας και ανέσεως χρήσιν της ελληνικής γλώσσης, την μύησιν εις την αριθμητικήν σκέψιν, την άσκησιν των αισθητηρίων, την αρμονικήν και ομαλήν ανάπτυξιν του σώματος, την καλλιέργεια των δεξιοτήτων της χειρός και της αισθήσεως του καλού»

Το 1976 στο άρθρο 4 του Ν.309/1976 «Περί οργανώσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως» καθορίζεται ότι σκοπός του νηπιαγωγείου είναι η συμπλήρωση και ενίσχυση της οικογενειακής ανατροφής μέσα από την διδασκαλία τρόπων έκφρασης και συμπεριφοράς και την καλλιέργεια τρόπων εξάσκησης. Έτσι θα επιτευχθεί η σωματική και διανοητική ανάπτυξη των παιδιών και η προσαρμογή τους στο ευρύτερο περιβάλλον τους(φυσικό και κοινωνικό).

Στον ισχύοντα μέχρι σήμερα νόμο Ν.1566/1985 « Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις » ως σκοπός του νηπιαγωγείου αρχικά αναφέρεται ο ευρύτερος σκοπός της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης: «να βοηθήσει τα νήπια να αναπτυχθούν σωματικά, συνασθηματικά, νοητικά και κοινωνικά».Στη συνέχεια εξειδικεύεται ακόμα περισσότερο ορίζοντας ότι το νηπιαγωγείο βοηθά τα παιδιά:

1. στην καλλιέργεια των αισθήσεων και στην οργάνωση των κινητικών και νοητικών πράξεων τους
2. στον εμπλουτισμό και την οργάνωση των εμπειριών τους από το περιβάλλον τους(κοινωνικό και φυσικό) καθώς και στην απόκτηση της ικανότητας να διαχωρίζουν τις σχέσεις και τις αλληλεπιδράσεις που υπάρχουν σε αυτό

¹⁰ Χ. Χαρίτοζ,, «Το Ελληνικό Νηπιαγωγείο και οι ρίζες του. Συμβολή στην Ιστορία της Προσχολικής Αγωγής», Gutenberg, Αθήνα 1996.

3. στην ανάπτυξη της ικανότητας να κατανοούν και να εκφράζονται μέσα από σύμβολα κυρίως στη γλώσσα, στα μαθηματικά και στην αισθητική
4. στη δημιουργία διαπροσωπικών σχέσεων μέσω των οποίων επιτυγχάνεται η σταδιακή και ομαλή ένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο
5. στην ελεύθερη και αβίαστη ανάπτυξη πρωτοβουλιών εντός ενός οργανωμένου περιβάλλοντος
6. στην απόκτηση της συνήθειας της αμφίδρομης σχέσης ατόμου-ομάδας.

Από την παραπάνω παρουσίαση της εξελικτικής πορείας του σκοπού του νηπιαγωγείου διαπιστώνεται ότι πλέον δεν επικεντρώνεται όπως παλαιότερα στην απόκτηση γνώσεων γραφής, ανάγνωσης και αριθμητικής από τα νήπια αλλά στην παροχή βοήθειας σε αυτά ώστε να αναπτύξουν τις ικανότητες τους και να προετοιμαστούν κατάλληλα για την ένταξή τους στην κοινωνία.

1.3 Η ιστορική διαδρομή του Νηπιαγωγείου στην Ευρώπη

Ο θεσμός του νηπιαγωγείου στην Ευρώπη κάνει την εμφάνισή του πολύ πιο νωρίς συγκριτικά με τα δεδομένα της Ελλάδας. Στην εποχή της Αναγέννησης ο Κομένιος, που επηρέασε σε μεγάλο βαθμό με τις παιδαγωγικές του ιδέες, αναφέρθηκε για πρώτη φορά στα βιβλία του «Μεγάλη Διδακτική» και «Σχολείο Νηπίων» στη σημασία της συμμετοχής των νηπίων στην εκπαιδευτική διαδικασία. Σύμφωνα με τον Κομένιο η εκπαιδευτική διαδικασία έπρεπε να βασίζεται στο παραμύθι, το παιχνίδι και τη σωματική άσκηση. Μέριμνα του νηπιαγωγείου αποτελούν η άσκηση των εμπειριών του νηπίου και η παρατήρηση του περιβάλλοντός του. Μετά τον Κομένιο εξέφρασε τις παιδαγωγικές του ιδέες ο John Locke. Ο Locke υποστήριζε και αυτός ότι το παιδί πρέπει να εντάσσεται στην εκπαιδευτική διαδικασία από μικρή ηλικία. Παρουσίαζε χαρακτηριστικά το παιδί ως «*tabula rasa*» πάνω στο οποίο μπορούν να «γραφούν» όσα μαθαίνει από τους παιδαγωγούς του. Ο Κομένιος και ο Locke υιοθέτησαν το σύστημα της διδασκαλίας στο σπίτι όπου είχαν πρόσβαση μόνο οι ανώτερες οικονομικές τάξεις. Άλλη σπουδαία

προσωπικότητα που διατύπωσε τις απόψεις του για την Προσχολική Αγωγή και θεωρείται «πατέρας» της είναι ο J.J. Rousseau. Στο έργο του «Αιμίλιος» που συμπεριλαμβάνονται 5 βιβλία, περιγράφεται πως θα πρέπει να διαμορφώνεται η ζωή ενός αγοριού από τη στιγμή που γεννιέται έως τη στιγμή που ενηλικιώνεται. Μέσα στο έργο διατυπώνεται η άποψη πως παρόλο που ένα βρέφος για να επιβιώσει εξαρτάται και από τους δύο γονείς του πρέπει να στηριχτεί στις δικές του εμπειρίες. Το παιδί αποκτά τις πρώτες του γνώσεις από τη φύση και το περιβάλλον στο οποίο ζει. Ο Rousseau υποστήριξε πως η αγωγή του παιδιού θα έπρεπε από τη στιγμή της γέννησής του να στηρίζεται στη γυμναστική και το παιχνίδι. Επιπλέον η διαμόρφωσή της αγωγής θα πρέπει να γίνεται βάσει των αναγκών του παιδιού και της ηλικίας του. Οι ιδέες του Rousseau επηρέασαν πολλούς ανάμεσά τους και ο ελβετικής καταγωγής J.H. Pestalozzi. Ο Pestalozzi ίδρυσε στο Neuhof της Ελβετίας ένα παιδικό κέντρο που προοριζόταν για τη φροντίδα παιδιών που έχουν χάσει τους γονείς τους και είναι απροστάτευτα. Υποστήριξε και αυτός πως η μάθηση επιτυγχάνεται καλύτερα μέσα από το παιχνίδι. Το 1770, ιδρύθηκε το «ΣΧΟΛΕΙΟ ΠΛΕΞΙΜΑΤΟΣ» από τον πάστορα F. Oberlin η συμβολή του οποίου στην εξελικτική πορεία του νηπιαγωγείου ήταν μείζονος σημασίας. Το σχολείο αυτό φρόντιζε τα παιδιά των αγροτών όταν αυτοί απουσίαζαν στις αγροτικές εργασίες τους. Τα παιδιά διδάσκονταν από εκπαιδευτρίες πλέξιμο, τραγούδια, προσευχές, ανάγνωση και χειροτεχνία. Ο Denis Cochin επηρεασμένος από την ίδρυση του σχολείου του Oberlin συνέβαλλε σημαντικά στην ίδρυση των Παιδικών Ασύλων το 1827 στο Παρίσι. Ο σκοπός των Ασύλων ως φιλανθρωπικά ιδρύματα για όλα τα παιδιά ανεξαρτήτως φύλου καθορίστηκε 10 χρόνια αργότερα από σχετικό νόμο. Πριν από τον Cochin είχε ιδρυθεί ένα ακόμη άσυλο στη Γαλλία το 1826, που αποτελούσε πρωτοβουλία της Επιτροπής Κυριών. Το άσυλο αυτό όμως απέτυχε λόγω προβληματικής οργάνωσης. Σε γενικές γραμμές η λειτουργία των Ασύλων δε στέφθηκε με επιτυχία. Βελτίωση επήλθε χάρις την Pauline Kergomard που το 1879 υπηρέτησε στη Γαλλία ως εκπαιδευτικός σύμβουλος. Ήθελε εξ αρχής να αλλάξει ριζικά τον τρόπο οργάνωσης του σχολείου. Παρομοίαζε τα παιδιά με στρατιώτες, αφού συγκεντρώνονταν εντός των αιθουσών εκατοντάδες παιδιά και το σχολείο με φυλακή όπου τα παράθυρα βρίσκονταν 2 μέτρα πάνω από το έδαφος. Ο Υπουργός Παιδείας J. Ferry αντικατέστησε τα Άσυλα με τα «Ecoles Maternelles» (Μητρικά Σχολεία) που ήταν πρόταση της Pauline Kergomard. Σημαντική εξέλιξη στην οργάνωση του νηπιαγωγείου επήλθε το 1840 με τον Froedel και τον Kindergarten (Νηπιακό Κήπο). Ο πρώτος νηπιακός ιδρύθηκε στη Γερμανία το 1840 και ονομάστηκε «Γενικός κήπος της γερμανικής νεολαίας». Ο Froedel πίστευε πως η

εκπαίδευση των παιδιών πρέπει να διαμορφώνεται ανάλογα με τις ανάγκες τους. Κομβική για την πνευματική και σωματική ανάπτυξη των νηπίων είναι η ηλικία μέχρι τα 6 έτη. Ο Froedel τόνισε το σημαντικό ρόλο που παίζει το παιχνίδι στην εκπαιδευτική διαδικασία. Μάλιστα δημιούργησε και τα δικά του παιχνίδια γνωστά και ως «Δώρα του Froedel». Οι απόψεις του υιοθετούνται ακόμα και σήμερα από τη σύγχρονη Παιδαγωγική. Η οργάνωση των Νηπιακών Κήπων ακολούθησε τις απόψεις του Froedel. Το παιχνίδι, η έκφραση των παιδιών μέσα από τις δημιουργίες τους και η αρμονική συνύπαρξη μεταξύ τους κυριάρχησαν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που ακολούθησαν οι Νηπιακοί Κήποι. Το πρόγραμμα του Froedel διαδόθηκε ευρέως όχι μόνο στην Ευρώπη αλλά και στην Αμερική.

Το 1804 ιδρύθηκε ένα σχολείο στο Friburg από τον ελβετικής καταγωγής Pere Girard. Στο σχολείο του Girard είχαν πρόσβαση όλα τα παιδιά ανεξαρτήτως οικονομικής κατάστασης. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι τα νηπιαγωγεία εξελίχθηκαν σημαντικά κατά τα τέλη του 18ου αι. έως τις αρχές του 19ου αι. λόγω των βιομηχανιών. Πλέον η ανάγκη ίδρυσης νηπιαγωγείων ήταν επιτακτική, καθώς τα παιδιά δεν μπορούσαν να μένουν μόνα τους για όσες ώρες οι γονείς τους εργάζονταν στις βιομηχανίες. Τα νηπιαγωγεία ιδρύονταν κυρίως στις βιομηχανικές πόλεις. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Άγγλου Robert Owen που ίδρυσε το 1816 δίπλα στο εργοστάσιό του το «Νέο Ίδρυμα» εντός του οποίου παραχωρήθηκε χώρος για νήπια ηλικίας 2 έως 6 ετών. Οι πρώτες ενέργειες για την ίδρυση νηπιαγωγείου στην Αγγλία έγιναν από τη Marenholtz-Bulow που ήταν συνεργάτιδα του Froedel. Από τους πρώτους που ίδρυσαν νηπιαγωγείο στην Αγγλία ήταν ένα ζευγάρι από τη Γερμανία που αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη χώρα του για πολιτικούς λόγους. Στο νηπιαγωγείο αυτό που ίδρυσαν οι Ronges στο Λονδίνο αρχικά φοιτούσαν μόνο τα παιδιά των συμπατριωτών τους που είχαν μεταναστεύσει και αυτοί στο Λονδίνο. Το 1870 στην Αγγλία με σχετικό νόμο για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση υιοθετούνται τα λεγόμενα «Infant Schools» που είχαν ιδρυθεί από ιδιώτες. Το 1918 η κρατική μέριμνα της Αγγλίας κάνει την εμφάνισή της με νόμο στον οποίο ορίζεται ότι η άδεια ίδρυσης νηπιαγωγείου παρέχεται από κρατικούς πόρους.

Τον 20ο αιώνα σημειώθηκαν σημαντικές εξελίξεις στο θεσμό του Νηπιαγωγείου και πρωταγωνιστικό ρόλο είχαν και πάλι σπουδαίες προσωπικότητες. Το 1907 ιδρύεται στην Ιταλία το «casi dei babini» από την Maria Montessori. Το σχολείο της προοριζόταν για τα παιδιά ηλικίας μικρότερης των 5 ετών που μεγάλωναν στις φτωχογειτονιές. Τα

μαθήματα που διδάσκονταν τα παιδιά ήταν ανάγνωση, γραφή και μαθηματικά. Επιπλέον τα παιδιά μάθαιναν και τρόπους συμπεριφοράς. Τα παιδιά μαθαίνουν χρησιμοποιώντας τις αισθήσεις τους και το κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό που βρίσκεται διαθέσιμο στο σχολείο τους. Η Montessori εκτός από τα νήπια ενδιαφέρθηκε και για την εκπαίδευση των παιδαγωγών. Έτσι μετά από το «casi dei bambini» ίδρυσε και το Διεθνές Κέντρο Παιδαγωγικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο στην Περούτζια της Ιταλίας. Επιπλέον οργάνωσε μαθήματα και εκπαιδευτικά σεμινάρια προκειμένου οι μέθοδοί της να γίνουν κατανοητές και εύκολα εφαρμόσιμες. Την ίδια χρονιά που ιδρύθηκε το σχολείο της Montessori ο Decroly δημιούργησε ένα σχολείο που απευθυνόταν σε παιδιά με νοητική υστέρηση. Το σχολείο του με την ονομασία «Ermitage» δεχόταν παιδιά από την ηλικία των 3 ετών έως την ηλικία των 18 ετών. Το 1913 ιδρύθηκε σε μια έπαυλη με πλούσια βλάστηση, κήπους και ζώα το «σπίτι των μικρών» από τον Γάλλο Claparede. Το σχολείο αυτό δεν αφορούσε μόνο την εκπαίδευση των νηπίων αλλά και των νηπιαγωγών. Φοιτούσαν πενήντα νήπια ηλικίας 3-9 ετών που αντιστοιχούσαν σε 20 νηπιαγωγούς. Η παράλληλη φοίτηση νηπιαγωγών και νηπίων εκφράζει την άποψη ότι ο δάσκαλος μαθαίνει από το παιδί. Το 1924 κάνει την εμφάνισή της η «μέθοδος του τυπογραφείου» που δημιουργήθηκε από τον Celestin Freinet. Σύμφωνα με τον Freinet η εκπαιδευτική διαδικασία πρέπει να μεριμνά για την κάλυψη των αναγκών του παιδιού. Για να είναι επιτυχημένη η όλη διαδικασία θα πρέπει να συνεργάζονται οι νηπιαγωγοί με τους γονείς και τα νήπια. Τέσσερα χρόνια αργότερα ο ρωσικής καταγωγής, Makarenko στο έργο του «Το μονοπάτι της ζωής» αναφέρεται στην εργασία και στην ομαδική συνεργασία. Ειδικότερα παρουσιάζει το παιχνίδι ως προπαρασκευαστικό στάδιο για την εργασία και τον ελεύθερο χρόνο χρήσιμο, ώστε να συγκεντρωθεί η απαραίτητη για την εργασία, ενέργεια.

Τη δεκαετία του 1930 τα τεκταινόμενα σε παγκόσμια εμβέλεια γεγονότα, όπως ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και η οικονομική κρίση δεν άφησαν ανεπηρέαστη την πορεία των νηπιαγωγείων. Η ανάγκη για τη δημιουργία των νηπιαγωγείων ήταν μεγαλύτερη λόγω της δημιουργίας βιομηχανιών και την ανάγκη εξόδου των γυναικών στην αγορά εργασίας. Τα παιδιά δεν γινόταν να μένουν μόνα και απροστάτευτα στο σπίτι γι' αυτό και η εποπτεία τους ανατέθηκε σε παιδαγωγούς. Το «work's Progress Administration» που ιδρύθηκε στις ΗΠΑ στόχευε στην αντιμετώπιση της πενίας και της ανεργίας και φιλοξένησε μεγάλο αριθμό παιδιών.

Η δεκαετία του 1960 είναι μείζονος σημασίας για την εξελικτική διαδρομή του νηπιαγωγείου. Από έρευνες που γίνονται προκύπτει ότι όταν το παιδί εντάσσεται από πολύ μικρή ηλικία στο χώρο του νηπιαγωγείου έχει οφέλη σε κάθε είδους ικανότητά του (φυσική, κοινωνική και συναισθηματική). Τα νέα δεδομένα στον τεχνολογικό, οικονομικό και πολιτικό τομέα οδήγησαν στον παραγκωνισμό των παιδιών. Το άρθρο «Ποιος νοιάζεται για τα παιδιά της Αμερικής» του Urie Bronfenbrenner αναφέρεται στα παραμελημένα παιδιά. Το 1961 διοργανώνεται στη Γενεύη το Παγκόσμιο Συνέδριο Δημόσιας Εκπαιδεύσεως από την Unesco. Στα πλαίσια του Συνεδρίου διαπιστώνεται ότι η οικογένεια αδυνατεί να καλύψει τις ανάγκες των παιδιών σε ψυχολογικό και πνευματικό επίπεδο. Επιπλέον αναγνωρίζεται η κοινωνική αποστολή του νηπιαγωγείου και τονίζεται ότι είναι απαραίτητη η εκπαίδευση ενός εξειδικευμένου προσωπικού. Στην Αμερική τη δεκαετία του 1960 λόγω της πολυπολιτισμικότητας και της πολυεθνικότητας παρουσιάζει ανισότητες στα κοινωνικά και οικονομικά της στρώματα. Προκειμένου να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο των ανισοτήτων δημιουργούνται τα κατάλληλα προγράμματα. Την ίδια περίοδο εμφανίζονται νέα δεδομένα στον τομέα της ψυχολογίας. Υποστηρίχθηκε από τον Hunt ότι ο επλουτισμός των εμπειριών της πρώιμης ηλικίας των παιδιών οδηγεί σε αύξηση της νοημοσύνης. Ο Bloom το 1964 με τη σειρά του αναφέρει ότι η διανοητική ανάπτυξη του παιδιού σε ποσοστό 17% σημειώνεται στα πρώτα 4-5 έτη της ζωής του. Ο Bruner ανέφερε πως επιλέγοντας την κατάλληλη μέθοδο τα παιδιά μπορούν να διδαχθούν τα πάντα. Βάσει των παραπάνω δεδομένων αναπτύχθηκε ο πρόγραμμα Headstart. Το πρόγραμμα αυτό ξεκίνησε το 1965 ως πρόγραμμα θερινών διακοπών και στοχεύει στη βελτίωση των ικανοτήτων των παιδιών. Στο πρόγραμμα που έκρινε σημαντική τη συμμετοχή γονέων και κοινωνίας παρέχονταν και άλλες δυνατότητες όπως νοσοκομειακή φροντίδα, διατροφή και ψυχολογική υποστήριξη. Το πρόγραμμα στέφθηκε με επιτυχία πετυχαίνοντας την ενσωμάτωση παιδιών, προερχόμενων από φτωχές οικογένειες στο εκπαιδευτικό σύστημα. Δύο χρόνια αργότερα στην Αγγλία η Κεντρική Συμβουλευτική Επιτροπή Παιδείας πρότεινε α) την εισαγωγή των παιδιών στο εκπαιδευτικό σύστημα από την ηλικία των 3 ετών, β) μείωση ωραρίου εργασίας στο νηπιαγωγείο και γ) περιορισμός της εργασίας σε 5 μέρες τη βδομάδα. Το 1969 ο Γάλλος Υπουργός Edgar Faure υποστήριξε ότι στο Νηπιαγωγείο διαμορφώνεται η εκπαιδευτική πορεία του παιδιού. Ανέφερε χαρακτηριστικά πως τα λάθη που παρατηρούνται στο νηπιαγωγείο δεν εξαφανίζονται στις άλλες εκπαιδευτικές βαθμίδες. Η δημιουργία ενός περιβάλλοντος που θα βοηθά και θα στηρίζει τα παιδιά που δεν έχουν τα

ίδια προνόμια με άλλα αποτελεί βασική προτεραιότητα και συμβάλλει στον περιορισμό των ανισοτήτων.

Στη δεκαετία 1980-1990 επήλθε αναβάθμιση στο ρόλο του Νηπιαγωγείου ενώ τα προγράμματα που αφορούσαν το Νηπιαγωγείο ανεξαρτητοποιήθηκαν από τα αναλυτικά προγράμματα του Δημοτικού. Το 1989 το Αναλυτικό πρόγραμμα διαμορφώθηκε στηριζόμενο στην Εξελικτική και την Εκπαιδευτική Ψυχολογία. Στόχος του προγράμματος ήταν η «ολόπλευρη και ισόρροπη ανάπτυξη των νηπίων μέσα από ψυχοκινητικές, κοινωνικο-συναισθηματικές δραστηριότητες, δραστηριότητες αισθητικής αγωγής, δραστηριότητες ανάπτυξης της λογικομαθηματικής σκέψης αλλά και απόκτησης προαναγνωστικών και προγραφικών δεξιοτήτων».

1.4 Η ιστορική διαδρομή του Νηπιαγωγείου στην Ελλάδα

Η πρώτη αναφορά που γίνεται στα νήπια και τα νηπιαγωγεία είναι αυτή του Πλάτωνα κατά την Αρχαιότητα. Ο Πλάτωνας υποστήριζε πως τα παιδιά από πολύ μικρή ηλικία θα πρέπει να φοιτούν σε ένα κατάλληλα διαμορφωμένο ίδρυμα. Η εκπαίδευση των παιδιών δε θα πρέπει να γίνεται με βάση τα συναισθήματα και τα πάθη, καθώς αυτό έχει συνέπεια στην ψυχική υγεία του παιδιού. Επιπλέον η εκπαίδευση δεν πρέπει να κινείται με γρήγορους ρυθμούς αλλά όχι και με υπερβολικά αργούς. Ο Πλάτωνας εστίαζε στη σημασία της διήγησης και του χορού. Η ανατροφή των παιδιών μέχρι την ηλικία των 7 ετών ήταν απαραίτητο να γίνεται εντός της οικογενείας. Τα παιδιά έπρεπε να επισκέπτονται την ύπαιθρο και να παρακολουθούν τα εορταστικά δρώμενα. Υποστήριζε ότι παιδιά ηλικίας 3 έως 6 ετών έπρεπε να συγκεντρώνονται στους ναούς μαζί με τις τροφούς τους, όπου θα τις επόπτευε μία εκ των 12 γυναικών η εκλογή των οποίων πραγματοποιούνταν κάθε χρόνο από τους νομοφύλακες. Όταν τα παιδιά συμπλήρωναν τα 6 χρόνια έπρεπε να εκπαιδεύονται ξεχωριστά ανάλογα με τις ανάγκες του φύλου τους γι' αυτό θα χωρίζονταν τα αγόρια από τα κορίτσια. Τα παιδιά μέσα από τη διδασκαλία έπρεπε να μάθουν να διακρίνουν έννοιες όπως δίκαιο-άδικο, ωραίο-άσχημο. Επιπλέον τα παιδιά έπρεπε να αποκτήσουν καλή διαγωγή και σε αυτό συνέβαλλαν τα παιδαγωγικά παιχνίδια. Στα μαθήματα που πρέπει οπωσδήποτε τα παιδιά από νωρίς να διδάσκονται συγκαταλέγονται σύμφωνα με τον Πλάτωνα τα Μαθηματικά, τη Μουσική και τη Γυμναστική. Ακόμη έπρεπε να διδάσκονται και μύθοι, καθώς συμβάλλουν στην καλλιέργεια του πνεύματος.

Κατά το 19ο αι η πρωτοβουλία για την Προσχολική Αγωγή και την κατάρτιση νηπιαγωγών ανήκε αποκλειστικά σε ιδιώτες και όχι στο κράτος. Ιδιαίτερα η Φιλεκπαιδευτική Εταιρία,(καθώς και άλλοι ελληνικοί ιδιωτικοί φορείς), λόγιοι και εκπαιδευτικοί που έφεραν το θεσμό από το εξωτερικό ήταν αυτοί που ίδρυσαν τα πρώτα Νηπιαγωγεία στην Ελλάδα στο πλαίσιο λειτουργίας των Παρθεναγωγείων. Από το 1830 λειτουργεί ελληνικό νηπιαγωγείο στη Σύρο. Στα Γιάννενα από το 1880 λειτουργούσαν νηπιαγωγεία εντός του Ανώτερου Ελισαβέτειου Παρθεναγωγείου και του δεύτερου Παρθεναγωγείου της πόλης.

Σημαντικοί εκπρόσωποι φιλελληνικών προτεσταντικών σωματείων από την Ευρώπη και την Αμερική που επιθυμούσαν να βοηθήσουν το ελληνικό κράτος με τη σύσταση των νηπιαγωγείων ήταν ο γερμανικής καταγωγής Fr. Hildner και ο αμερικανικής καταγωγής J. Hill. Ο Hildner ήταν αυτός που ίδρυσε το 1830 στην Ερμούπολη της Σύρου το «Φιλελληνικόν Παιδαγωγείον». Στο «Φιλελληνικόν Παιδαγωγείον» που πραγματοποιούσαν τη φοίτησή τους κορίτσια λειτούργησε και τμήμα για τα νήπια. Το τμήμα των νηπίων απαρτιζόταν από αγόρια και κορίτσια ηλικίας 2-6 ετών. Τα μαθήματα που διδάσκονταν τα νήπια ήταν Ιερά Ιστορία, γεωγραφικά στοιχεία και φιλοτέχνηση εργοχείρων. Ένα χρόνο αργότερα ο Hill μαζί με τη σύζυγό του ίδρυσαν εκπαιδευτήριο στην Πλάκα. Το 1835 έχτισαν ειδικό εκπαιδευτήριο στη Θουκυδίδου εντός του οποίου λειτούργησε και νηπιακό τμήμα τόσο για αγόρια όσο και κορίτσια. Το νηπιακό τμήμα συνέβαλλε στην προετοιμασία των παιδιών για την εισαγωγή τους στο δημοτικό σχολείο και στην καλλιέργεια του θρησκευτικού αισθήματος. Το 1837 εκεί όπου χτίστηκε το ειδικό εκπαιδευτήριο πραγματοποιήθηκε ξανά η ανέγερση ενός εκπαιδευτικού κτιρίου. Ο Hill μαζί με τη σύζυγό του μερίμνησαν και για την εκπαίδευση των νηπιαγωγών. Έτσι το 1853 εκπαιδεύτηκαν οι πρώτοι νηπιαγωγοί στο σχολείο τους και εκδόθηκε εγχειρίδιο για τον τρόπο διδασκαλίας στο νηπιαγωγείο και τη διαμόρφωση του. Σχετικό απόσπασμα από το εγχειρίδιο αναφέρει: «Το διδακτήριο του νηπιαγωγείου αποτελείται από μία μεγάλη αίθουσα, όπου στη μία της πλευρά υπάρχουν οι βαθμίδες, σκαλοπάτια με κατάλληλα καθίσματα όπου μπορούν να καθίσουν όχι περισσότερα από δέκα παιδιά. Ο υπόλοιπος χώρος, χωρισμένος με κιγκλιδώματα από τις βαθμίδες, ονομάζεται στο Εγχειρίδιον “μάνδρα”. Στη μάνδρα, όπου υπάρχουν τα θρανία, τοποθετούνται τα παιδιά που δεν ξέρουν ακόμη να συλλαβίζουν. Στον ίδιο χώρο πραγματοποιούνται ποικίλες ασκήσεις...Εκτός από την κύρια αίθουσα, όπου πραγματοποιούνται η “προκαταρκτική

διδασκαλία“ και οι ασκήσεις, μια δεύτερη αίθουσα, “το δωμάτιον των κλάσεων“, χρησιμεύει ως τόπος εξατομικευμένης διδασκαλίας και εμπέδωσης των διδαχθέντων».

Το 1840 η Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία ίδρυσε για πρώτη φορά νηπιαγωγείο στην Αθήνα, η λειτουργία του οποίου πραγματοποιούνταν με την καταβολή διδάκτρων. Στο νηπιαγωγείο αυτό φοιτούσαν μικρά αγόρια και υιοθετήθηκε το αλληλοδιδασκτικό σύστημα. Ακολούθησε ίδρυση και άλλων σχολείων από τη Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία. Τα νήπια μάθαιναν να υπακούουν την παιδαγωγό τους και να αποστηθίζουν ποιήματα και μαθήματα. Σε περίπτωση που τα νήπια αντιμετώπιζαν κάποια δυσκολία με την αποστήθιση ζητούσαν τη βοήθεια μεγαλύτερων μαθητών.

Στην Ελλάδα όπως έχει ήδη αναφερθεί το νηπιαγωγείο κάνει την εμφάνισή του αρκετά ετεροχρονισμένα σε σχέση με άλλες χώρες αφενός λόγω έλλειψης οικονομικοεκπαιδευτικών πόρων και κτιριακών εγκαταστάσεων, αφετέρου λόγω ανυπαρξίας της βιομηχανίας. Να σημειωθεί ότι στο εξωτερικό μετά τη βιομηχανική επανάσταση στα τέλη του 18ου αιώνα και τις αρχές του 20ου ιδρύονται σε μεγάλες πόλεις ιδιωτικά και δημόσια ιδρύματα προκειμένου να μεριμνήσουν για παιδιά είτε απεβιόσαντων είτε εργαζόμενων γονέων.

Έτσι στα τέλη του 19ου αιώνα επί κυβερνήσεως Θ. Δηλιγιάννη λόγω της πίεσης που άσκησε η εκπαιδευτική πραγματικότητα αναγνωρίζεται από το κράτος ο θεσμός του νηπιαγωγείου και ο υπουργός Παιδείας Δημήτρης Πετρίδης καταθέτει νομοσχέδιο για τη λεγόμενη στοιχειώδη εκπαίδευση το οποίο ψηφίζεται ως νόμος ΒΤΜΘ'. Με τον νόμο αυτό επιδιώκεται η αναδιοργάνωση της εκπαίδευσης, η αναγνώριση των ήδη υπαρχόντων Νηπιαγωγείων και η καθιέρωση ενός κοινού προγράμματος λειτουργίας των νηπιαγωγείων. Παρά την επισημοποίηση της Προσχολικής αγωγής το κράτος δεν ιδρύει προσχολικά ιδρύματα και παραμένει η πρωτοβουλία σε ιδιώτες.

Ο νόμος ΒΤΜΘ' αποτελεί αντιγραφή του αντίστοιχου γαλλικού νόμου του 1886 και το περιεχόμενό του δεν είναι ιδιαίτερα ευκρινές, καθώς δεν καθορίζονται ο τρόπος διδασκαλίας και ο σκοπός της προσχολικής εκπαίδευσης και δεν γίνεται αναφορά σε συγκεκριμένη μεθοδολογία διδασκαλίας. Στο νόμο αυτό ορίζονται θέματα που αφορούν τη λειτουργία του νηπιαγωγείου, το νήπιο καθώς και τους εκπαιδευτικούς. Ειδικότερα αναφέρεται ότι :

- a) για την ίδρυση νηπιαγωγείου απαιτείται άδεια από το Υπουργείο Δημόσιας Εκπαιδεύσεως ,
- b) θα φοιτούν παιδιά που έχουν συμπληρώσει ως και το 6ο έτος της ηλικίας τους
- c) στο νηπιαγωγείο θα μπορούν να διδάξουν μόνο όσοι διαθέτουν αναγνωρισμένα πτυχία.

Για να διευκρινιστεί καλύτερα το περιεχόμενο του νόμου ΒΤΜΘ΄ ψηφίζεται το Βασιλικό Διάταγμα «περί συστάσεως νηπιαγωγείων» του 1896. Εκεί θεσμοθετείται το πρώτο Αναλυτικό Πρόγραμμα Προσχολικής Αγωγής στην Ελλάδα όπου καθορίζεται η ηλικία των φοιτούντων νηπίων από 3-6 ετών, η θεσμοθέτηση τριών τάξεων στα πλήρη νηπιαγωγεία στα οποία τη διδασκαλία αναλαμβάνουν δύο πτυχιούχες νηπιαγωγοί. Επιπλέον στο Διάταγμα καθορίζονται τα είδη των μαθημάτων και ασκήσεων που διδάσκονται, ο απαιτούμενος χρόνος για κάθε μάθημα και για κάθε τάξη. Ο χρόνος που τα παιδιά καθημερινά ασχολούνταν με τα μαθήματα ήταν 5 ώρες. Η κατηγορία των μαθημάτων περιελάμβανε θρησκευτικά και πραγματογνωσία, απαγγελία ποιημάτων, αριθμητική, κέντημα, υφαντική, κοπτικές εργασίες, πλαστική με ζύμη, κερί ή πυλό, ρυθμική, γυμναστική, κηπουρική, ζωγραφική και κατασκευές. Στόχος του προγράμματος ήταν να καταφέρουν τα παιδιά μέσα από τη διδασκαλία των ανωτέρω μαθημάτων να μάθουν να συνεργάζονται μεταξύ τους, να αναπτύξουν τις αντιληπτικές τους ικανότητες και να γνωρίσουν τον κόσμο. Ακολουθείται λοιπόν το λεγόμενο Φραιμπελιανό σύστημα κατά το οποίο ο Froebel πίστευε ότι οι μαθητές διακατέχονται από ορμές και στόχος της διδασκαλίας, βασιζομένης στις ορμές των παιδιών έπρεπε να είναι η ενίσχυση και εξέλιξή τους .

Σημαντικό θεωρείται ότι ο νόμος αναφέρεται στην αγωγή των νηπίων η οποία περιλαμβάνει τόσο τη σωματική ανάπτυξη των παιδιών όσο και την πνευματική με κατάλληλες ασκήσεις επιδιώκοντας τη γαλήνη στις ψυχές τους.

Το νηπιαγωγείο του 1986 λειτουργεί 6 μέρες τη βδομάδα από τις 8:30 π.μ έως τις 16:00 μ.μ (εκτός Σαββάτου που το ωράριο τελείωνε στις 12μ.μ) κάνοντας δύο διαλείμματα, ένα για «κολατσιό» και ένα για «γεύμα».

Το πρώτο νηπιαγωγείο στην Ελλάδα ιδρύθηκε από την Αικατερίνη Λασκαρίδου το 1897 στην Αθήνα με την επωνυμία «Πρότυπος νηπιακός κήπος». Στα πλαίσια του νηπιαγωγείου αυτού το ενδιαφέρον στράφηκε στην προσωπικότητα του νηπίου, στις

ανάγκες , τις δυνατότητές του και στην ορθή αγωγή του. Το 1897 επίσης ίδρυσε και το «Διδασκαλείον Νηπιαγωγών και Παιδονόμων» μεριμνώντας για την εκπαίδευση προσωπικού σύμφωνα με τα πρότυπα του Froebel. Το 1901 ίδρυσε ένα λαϊκό νηπιαγωγείο στην Αθήνα και ένα στο Αίγιο. Το 1905 ίδρυσε ένα λαϊκό «νηπιακό κήπο» στον Πειραιά και το 1906 οργάνωσε εσπερινά μαθήματα χειροτεχνίας για τους εκπαιδευτικούς λόγω έλλειψης επαρκών γνώσεων για τη συγκεκριμένη τέχνη. Η Λασκαρίδου γεννήθηκε στη Βιέννη και «έμαθε» την Προσχολική Αγωγή το 1879 στη Δρέσδη.

Οι προτάσεις της Λασκαρίδου για την Προσχολική Αγωγή συνδέθηκαν με την διείσδυση του σχολείου στους υπόδουλους Έλληνες.Ως τις αρχές του 20ου αι ιδρύονταν όλο και περισσότερα νηπιαγωγεία με ιδιωτική πρωτοβουλία σε αστικά κυρίως κέντρα. Από τη δεύτερη δεκαετία όμως του 20ου αι εκδηλώθηκε και κρατική μέριμνα για την Προσχολική Αγωγή. Οι λόγοι ήταν εθνικοί, κοινωνικοί και παιδαγωγικοί. Το κράτος λόγω της ένταξης του υπόδουλου, στο Οθωμανικό κράτος, ελληνισμού στους κόλπους του επεδίωκε να διατηρήσει τις ελληνορθόδοξες παραδόσεις και την ελληνική γλώσσα. Σε βόρειες περιοχές που μόλις είχαν απελευθερωθεί όπως Μακεδονία, Θράκη, Ήπειρος στράφηκε το ενδιαφέρον για ίδρυση νηπιαγωγείων προκειμένου να μείνει ζωντανή η εθνική συνείδηση και η ελληνική γλώσσα. Στην Ήπειρο ιδρύθηκαν νηπιαγωγεία στις σλαβόφωνες περιοχές με σκοπό την προάσπιση της ελληνικής γλώσσας.

Το 1913 με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του Βενιζέλου κατατέθηκαν στη Βουλή από τον Ι.Τσιριμώκο νομοσχέδια με συντάκτη τον Δ.Γληνό στα οποία προβλεπόταν ο τρόπος ίδρυσης νηπιαγωγείων, καθοριζόταν η ηλικία εισαγωγής των νηπίων στο 5ο έτος και οριζόταν ότι μία νηπιαγωγός μπορούσε να εποπτεύει ως 80 νήπια. Ως κύριος σκοπός των νηπιαγωγείων οριζόταν: «Τα νηπιαγωγεία τούτα κύριον σκοπόν θα έχωσι να συνηθίζωσιν εις το ομιλείν την ελληνικήν τους παίδας εκείνους, οίτινες ανεπαρκώς εν τω οίκω έχουσιν ασκηθή εις τούτο, ούτως ώστε να μη προσκρούει εις δυσχερείας και να μη υπόκειται εις αποτυχίαν η δημοτική εκπαίδευσις εις τα μέρη τούτα».Με τα παραπάνω νομοσχέδια, η φοίτηση στο νηπιαγωγείο καθορίστηκε ως διετής, αλλά παρέμεινε προαιρετική, όπως και στο νόμο του 1895. Το 1914 ορίστηκε η σύσταση νηπιαγωγείων που θα προσαρτώνται στα σχολεία θηλέων και η σύσταση διδασκαλείου Νηπιαγωγών τριετούς φοίτησης που θα διαθέτει δύο τάξεις και θα διδάσκονται Θρησκευτικά, Νηπιαγωγικά μαθήματα, Ελληνική γλώσσα,

Φυσιογνωστικά, Οικιακή Οικονομία και οικιακά έργα, Υγιεινή και Νοσηλευτική και Τεχνικά μαθήματα.

1.5 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ

Το νηπιαγωγείο έχει τεράστια σημασία τόσο από ψυχολογική όσο και από παιδαγωγική άποψη. Σε έρευνες έχει σημειωθεί ότι βοηθά το παιδί να αναπτύξει τις μαθησιακές και προσαρμοστικές του ικανότητες¹¹.

Οι λόγοι που αποδεικνύουν τη σημασία του νηπιαγωγείου είναι:

- a) Η δυνατότητα που δίνει το νηπιαγωγείο στο παιδί ώστε να αποκτήσει τις αναγκαίες για την ανάπτυξή του εμπειρίες. Μέσα στο οργανωμένο περιβάλλον του νηπιαγωγείου το νήπιο μέσω του παιχνιδιού και της συναναστροφής του με άλλα παιδιά μαθαίνει να λειτουργεί στο πλαίσιο μιας ομάδας καλύπτοντας την βιολογική και ψυχολογική ανάγκη του για επαφή με το ευρύτερο περιβάλλον της κοινωνίας. Έτσι το νήπιο προετοιμάζεται κατάλληλα ώστε να επιτευχθεί η τελική του ένταξη σε αυτή. Στο βιβλίο «Οδηγός Νηπιαγωγού: Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί- Δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης» αναφέρεται ότι η μάθηση αποτελεί κοινωνική δραστηριότητα και είναι μια διαδικασία που η ανάπτυξη της οφείλεται στη συναναστροφή του ατόμου με άλλους και στην αλληλεπίδραση με το περιβάλλον του.¹² Ο Vygotsky υποστήριζε ότι το παιδί ακολουθεί μια συνεχή εξέλιξη κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής του και το παιχνίδι το βοηθά στη διαδικασία μετάβασής του στη ζώνη της επόμενης εξέλιξης. Η μάθηση των παιδιών επιτυγχάνεται όταν :

¹¹D. Palyvos, «Education and edification in the pre-school age», 1980, P.13

¹² Χ Δαφέρμου, Π. Κουλούρη, Ε. Μπασαγιάννη, *Οδηγός Νηπιαγωγού: Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί, Δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης*, ΟΕΔΒ, ΥΠΕΠΘ, 2009 , σελ 10

- Χρησιμοποιούν τις αισθήσεις τους(όραση, αφή, οσμή, γεύση) και την κίνηση τους στο χώρο.
- Μιλάνε,ακούνε και διατυπώνουν ερωταπαντήσεις στους γύρω τους.
- Προσπαθούν να επιλύσουν προβλήματα και να δώσουν απαντήσεις στα ερωτήματά τους
- Δοκιμάζουν τις λύσεις που δίνουν στα προβλήματά τους και τις αξιολογούν
- Συνδέουν όμοια και μη πράγματα μεταξύ τους ανακαλύπτοντας τις σχέσεις και την αλληλεπίδρασή τους
- Αντιγράφουν τις πράξεις και τη γλώσσα των άλλων μιμώντας τους και πειραματίζονται σε νέους ρόλους.

Το παιδί πραγματοποιεί όλες τις παραπάνω ενέργειες κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού όπου του δίνεται η δυνατότητα να εξερευνήσει το χώρο που το περιβάλλει, να χρησιμοποιήσει τη δημιουργικότητα του, να κάνει τις δικές του επιλογές. Το παιχνίδι επομένως είναι «μια γεμάτη νόημα διαδικασία, κατά την οποία τα παιδιά συνδημιουργούν ενεργητικά τον κόσμο τους με τους συνομηλίκους τους και μαθαίνουν μέσα από τις αλληλεπιδράσεις με τους φίλους»¹³. Το κοινωνικό παιχνίδι όπως αναφέρει ο Vygotsky έχει ως κύρια χαρακτηριστικά του τη φαντασία και τους τιθέμενους από το ίδιο το παιδί κανόνες. Για παράδειγμα το παιδί θα επιλέξει αν θα χρησιμοποιήσει ένα αντικείμενο για τη χρήση που προορίζεται(« π.χ μολύβι-γραφή») ή αν θα δώσει σε αυτό κάποια άλλη χρήση (π.χ «μολύβι-κουτάλι»). Το παιχνίδι λειτουργεί υποστηρικτικά στην γνωστική ανάπτυξη των παιδιών καθώς βοηθά στην ενίσχυση της αφαιρετικής τους ικανότητας. Τα παιδιά προσδίδοντας στα πραγματικά αντικείμενα ιδιότητες που είναι προϊόν της φαντασίας τους και αναπαριστώντας πραγματικά γεγονότα με συμβολισμούς αναπτύσσουν την ικανότητά τους για δημιουργία νοητικών εικόνων. Η ανάπτυξη της ικανότητας αυτής θεωρείται σημαντική για τη σχολική πορεία του παιδιού και την απόκτηση γνώσεων. Σε μαθήματα όπως τα μαθηματικά και η ιστορία είναι απαραίτητη η

¹³ Σ. Αυγητίδου, «Το παιχνίδι. Σύγχρονες ερευνητικές και διδακτικές προσεγγίσεις», Τυπωθήτω, Αθήνα 2001 .

παραπάνω ικανότητα αφού το παιδί καλείται να συγκρατήσει και να διαχειριστεί νοητικές εικόνες.(Dodge & Colker, 1998)¹⁴.

- b) Η καλλιέργεια αισθήματος ασφάλειας στο παιδί. Το ασφαλές περιβάλλον του νηπιαγωγείου προστατεύει το παιδί από ανασταλτικούς για την ανάπτυξή του παράγοντες όπως είναι το ανεπαρκές μορφωτικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο της οικογένειας και η χαλάρωση των οικογενειακών δεσμών. Επιπλέον στο χώρο του νηπιαγωγείου αποφεύγονται και κίνδυνοι που θα προκαλούσαν σοβαρές συνέπειες στο παιδί ύστερα από την πολύωρη απουσία των γονιών του από το σπίτι.
- c) Η καλλιέργεια της φαντασίας και της δημιουργικότητας του νηπίου μέσα από τις δραστηριότητες και το πρόγραμμα που εφαρμόζεται στο περιβάλλον του νηπιαγωγείου. Μέσα από τις δραστηριότητες αυτές προσφέρεται η δυνατότητα στο παιδί να εκφράζει ελεύθερα τα αισθήματά του συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην καλύτερη ψυχική του λειτουργία.

¹⁴ D.T. Dodge, L.J. Colker, *The Creative Curriculum for early childhood*, Teaching Strategies Inc., Washington DC, 1998

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:Διοικητική οργάνωση της εκπαίδευσης

Προκειμένου να γίνει κατανοητή η οργάνωση των νηπιαγωγείων κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστεί η οργανωτική δομή του εκπαιδευτικού συστήματος.

Σε κρατικό επίπεδο η οργάνωση της εκπαίδευσης περιλαμβάνει την κεντρική υπηρεσία του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας, τα κεντρικά, υπηρεσιακά, γνωμοδοτικά και πειθαρχικά συμβούλια και οργανισμούς που επικουρούν το έργο της εκπαίδευσης (π.χ ΟΣΚ). Η οργάνωση της κεντρικής υπηρεσίας του Υπουργείου Παιδείας καθορίζεται νομοθετικά για πρώτη φορά με το Π.Δ 147/1976. Οι βασικές Διευθύνσεις που διέθετε για τη διαχείριση ζητημάτων της πρωτοβάθμιας αλλά και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ήταν η Διεύθυνση σπουδών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, η Διεύθυνση προσωπικού πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, η □ Διεύθυνση σπουδών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η Διεύθυνση προσωπικού δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η Διεύθυνση διοικητικών υποθέσεων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η Διεύθυνση εποπτικών μέσων διδασκαλίας και η □ Διεύθυνση οικονομικών υποθέσεων. Μετά από τροποποιήσεις η δομή της κεντρικής υπηρεσίας άλλαξε και πλέον όσον αφορά την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση περιλαμβάνει τη Γενική Γραμματεία Πρωτοβάθμιας, Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και Ειδικής Αγωγής στην οποία υπάγεται η Γενική Διεύθυνση Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης υπό την εποπτεία της οποίας βρίσκεται η Διεύθυνση Σπουδών Προγραμμάτων και Οργάνωσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Η Διεύθυνση Σπουδών Προγραμμάτων και Οργάνωσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης διακρίνεται σε δύο τμήματα: Τμήμα Α' «Σπουδών και Εφαρμογής Προγραμμάτων», Τμήμα Β' «Μαθητικής Μέριμνας και Σχολικής Ζωής». Τα κεντρικά υπηρεσιακά και πειθαρχικά συμβούλια του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων ΚΥΣΠΕ(Κεντρικό Υπηρεσιακό Συμβούλιο Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης) και ΚΥΣΔΕ(Κεντρικό Υπηρεσιακό Συμβούλιο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης) διαχειρίζονται ζητήματα που αφορούν την υπηρεσιακή κατάσταση εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Σε περιφερειακό επίπεδο η διάρθρωση του εκπαιδευτικού συστήματος περιλαμβάνει τις Περιφερειακές Διευθύνσεις Εκπαίδευσης και τα Ανώτερα Περιφερειακά Υπηρεσιακά Συμβούλια. Οι Περιφερειακές Διευθύνσεις Εκπαίδευσης βρίσκονται στην πρωτεύουσα της εκάστοτε Περιφέρειας και διαθέτουν 3 τμήματα: α)το Τμήμα Διοίκησης, το οποίο είναι υπεύθυνο για τη διοικητική στήριξη της Περιφερειακής Διεύθυνσης, β) το Τμήμα

Επιστημονικής-Παιδαγωγικής Καθοδήγησης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και γ) το Τμήμα Επιστημονικής-Παιδαγωγικής Καθοδήγησης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Στην έδρα κάθε Περιφερειακής Διεύθυνσης Εκπαίδευσης λειτουργούν διοικητικά μονομελή και συλλογικά όργανα εκπαίδευσης. Τα Ανώτερα Περιφερειακά Υπηρεσιακά Συμβούλια ασχολούνται με θέματα υπηρεσιακής κατάστασης του εκπαιδευτικού προσωπικού και διακρίνονται στο Ανώτερο Περιφερειακό Υπηρεσιακό Συμβούλιο Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Α.Π.Υ.Σ.Π.Ε.), στο Ανώτερο Περιφερειακό Υπηρεσιακό Συμβούλιο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Α.Π.Υ.Σ.Δ.Ε.), στο Περιφερειακό Υπηρεσιακό Συμβούλιο Διοικητικού Προσωπικού (Π.Υ.Σ.ΔΙ.Π.) και στο Περιφερειακό Υπηρεσιακό Συμβούλιο Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού (Π.Υ.Σ.Ε.Ε.Π.).

Σε νομαρχιακό επίπεδο με το νόμο 1566/1985 ιδρύονται οι Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και τα Γραφεία Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Οι Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης ιδρύονται στην έδρα κάθε νομού ή νομαρχιακού διαμερίσματος και σκοπός τους είναι η άσκηση διοίκησης και ελέγχου της λειτουργίας των δημοτικών σχολείων, των νηπιαγωγείων και των σχολείων ειδικής αγωγής. Τα Γραφεία Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης εδρεύουν και δραστηριοποιούνται σε περιοχές που καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων. Επιπλέον σε επίπεδο νομού λειτουργούν τα υπηρεσιακά και πειθαρχικά συμβούλια ΠΥΣΠΕ(Περιφερειακό Υπηρεσιακό Συμβούλιο Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης) και ΠΥΣΔΕ(Περιφερειακό Υπηρεσιακό Συμβούλιο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης) που συστάθηκαν με το Π.Δ 1/2003. Τα ΠΥΣΠΕ εδρεύουν σε κάθε διεύθυνση πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, πρόκειται για ένα πενταμελές συμβούλιο αποτελούμενο από το διευθυντή πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, από δύο προϊσταμένους γραφείων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και από δύο τακτικούς αιρετούς εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

2.1 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΜΟΝΑΔΩΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ(ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ)

Ως οργάνωση νοείται «η διαδικασία διαχείρισης των εργασιών, ανθρώπων και πόρων έτσι ώστε να υλοποιηθεί το έργο»¹⁵. Ο όρος οργάνωση έχει διττή σημασία.Αφενός χρησιμοποιείται για να περιγράψει τη διοίκηση ως φαινόμενο που έχει συγκεκριμένη οντότητα και βασικό τρόπο λειτουργίας(Κατσαρός, 2008)¹⁶.Αφετέρου χρησιμοποιείται για να δηλώσει τα συστήματα που εκτελούν συντονισμένες δραστηριότητες, που περιλαμβάνουν άσκηση εξουσίας από δυο και πλέον άτομα, που εμπεριέχουν επικοινωνία μεταξύ των ατόμων που ασκούν διοικητικά καθήκοντα και που εργάζονται με απώτερο σκοπό την πραγμάτωση ενός στόχου(Κατσαρός, 2008)¹⁷.

Ο όρος της διοίκησης είναι ευρέως γνωστός ως «management». Η έννοια του management έχει διττή μορφή . Αφενός αναφέρεται στον επιστημονικό κλάδο που περιγράφει τις αρχές της διοίκησης (Διοικητική επιστήμη), αφετέρου χρησιμοποιείται ως λέξη συνώνυμη της διοίκησης και αποτελεί αντικείμενο της επιστήμης αυτής (Κατσαρός,2008)¹⁸. Δεν υπάρχει σε παγκόσμιο επίπεδο κοινά αποδεκτός ορισμός για το management.Πολλοί συγγραφείς διαφωνούν μεταξύ τους για τη συσχέτιση των δύο όρων «management» και «διοίκηση», καθώς διαφέρουν ως προς το περιεχόμενο που αποδίδεται στον όρο της «διοίκησης». Στον Αγγλοσαξωνικό χώρο θεωρείται ότι ο όρος «management» είναι ευρύτερος του όρου «διοίκηση»(administration).Ειδικότερα ο όρος management είναι περισσότερο συνδεδεμένος με τη «συντήρηση της λειτουργικότητας των οργανισμών» σε καθημερινή βάση και λιγότερο με «μια καθολική εποπτική διεύθυνση», η οποία απορρέει από την ηγεσία και περιλαμβάνει ενέργειες όπως ο στρατηγικός σχεδιασμός και η χάραξη πολιτικής. Ενώ ο όρος administration είναι συνδεδεμένος με καθήκοντα μικρότερης σημασίας που αφορούν κυρίως την εκτέλεση

¹⁵ A. Kinicki , B.Williams, «*Διοίκηση επιχειρήσεων*», έκτη έκδοση, μετάφραση-επιμέλεια Ε. Δελιβάνη, Επίκεντρο 2017, σελ..22

¹⁶ Ι. Κατσαρός, «*Οργάνωση και διοίκηση της εκπαίδευσης*», ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα 2008, σελ. 63

¹⁷ Ι. Κατσαρός, «*Οργάνωση και διοίκηση της εκπαίδευσης*», ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα 2008, σελ. 63

¹⁸ Ι. Κατσαρός, «*Οργάνωση και διοίκηση της εκπαίδευσης*», ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα 2008, σελ. 13

συγκεκριμένων εργασιών, εντολών και την εφαρμογή μιας πολιτικής. Υπάρχει φυσικά και η άποψη ότι δεν είναι κάποιος από τους δύο όρους γενικότερος και ότι οι δύο όροι έχουν διαφορετική σημασία μεταξύ τους, θεωρώντας ότι το «management» αναφέρεται στα σχολεία, στους δημόσιους οργανισμούς και τα νοσοκομεία. Στον Ελλαδικό χώρο οι δύο όροι «management» και «administration» αντικαθίστανται από αυτόν της «διοίκησης» λόγω αδυναμίας διάκρισης των μεταξύ τους διαφορών αλλά και σημασιών. Ένας ενδεικτικός ορισμός για το management είναι «η εργασία μαζί με άλλους και μέσω άλλων για την επίτευξη των στόχων της επιχείρησης/οργανισμού αλλά και των μελών της» (Montana & Charnov, 2000.). Επιπλέον ως «management» νοείται «η υποκίνηση, καθοδήγηση και γενικά επιρροή των ανθρώπων, έτσι ώστε να εργάζονται σκληρά για την επίτευξη των στόχων της οργάνωσης»¹⁹. Λόγω των διαφορετικών τρόπων προσέγγισης και εννοιών που χρησιμοποιούνται έχουν δοθεί πολλοί ορισμοί για τη «διοίκηση». Ένας από αυτούς παρουσιάζει τη διοίκηση ως «μια εργασία που πραγματοποιείται με άτομα και δια μέσου ατόμων και ομάδων για την εκπλήρωση των σκοπών ενός οργανισμού» (Hersey & Blanchard, 1977). Σύμφωνα με τον Fayol η διαδικασία της διοίκησης εμπεριέχει τις λειτουργίες του προγραμματισμού, της οργάνωσης, του ελέγχου και του συντονισμού. Η λειτουργία του προγραμματισμού θεωρείται η βάση της επιτυχημένης διοίκησης και ορίζεται ως «η θέσπιση στόχων και λήψη αποφάσεων σχετικά με τον τρόπο που θα επιτευχθούν»²⁰. Μέσω του προγραμματισμού δηλαδή πραγματοποιείται ο καθορισμός των στόχων και ο σχεδιασμός των δράσεων. Ένας ακόμη ορισμός αναφέρει ότι ο προγραμματισμός είναι «η αντιμετώπιση της αβεβαιότητας μέσω της θέσπισης μελλοντικών σχεδίων δράσης, με σκοπό την επίτευξη αποτελεσμάτων» (R. Kreitner, 1998). Ο προγραμματισμός βοηθά στον έλεγχο της προόδου, στο συντονισμό δραστηριοτήτων, στην προετοιμασία του μέλλοντος και στη μείωση της αβεβαιότητας. Η λειτουργία της οργάνωσης περιλαμβάνει τον καταμερισμό εργασιών, τη στελέχωση και τη διαμόρφωση των σχέσεων μεταξύ των ατόμων. Η οργάνωση ορίζεται ως «μια διακριτή κοινωνική οντότητα, η οποία μέσω της διαίρεσης της εργασίας, των δομών, των συστημάτων και των σχεδίων επιδιώκει την επίτευξη των σκοπών»²¹. Η

¹⁹ A. Kinicki, B. Williams, «Διοίκηση επιχειρήσεων», έκτη έκδοση, μετάφραση-επιμέλεια Ε. Δελιβάνη, Επίκεντρο 2017, σελ..22

²⁰ A. Kinicki, B. Williams, «Διοίκηση επιχειρήσεων», έκτη έκδοση, μετάφραση-επιμέλεια Ε. Δελιβάνη, Επίκεντρο 2017, σελ..22

²¹ Κ. Μανασάκης, «Η σημασία της επιχειρησιακής κουλτούρας στις συγχωνεύσεις», Οικονομικός Ταχυδρόμος, Αθήνα 2002

λειτουργία του ελέγχου ορίζεται ως παρακολούθηση της απόδοσης, τη σύγκρισή της με τους στόχους και την ανάληψη διορθωτικής δράσης εφόσον χρειάζεται (Kinicki & Williams 2017)²². Σκοπός του ελέγχου είναι η ικανοποίηση των στόχων μέσω της απόδοσης. Μέσω του ελέγχου διασφαλίζεται ότι όλες οι ενέργειες έχουν γίνει όπως έχουν προγραμματιστεί.

Παρά την ανυπαρξία ενός κοινού ορισμού για την έννοια της διοίκησης, οι περισσότεροι συγγραφείς αποδέχονται τις παραπάνω λειτουργίες και συμφωνούν σε ορισμένα χαρακτηριστικά της όπως είναι η επίτευξη των σκοπών ενός οργανισμού ή υπηρεσίας και η οργάνωση των χρησιμοποιούμενων μέσων, πόρων και του ανθρώπινου δυναμικού που συμβάλλουν σημαντικά στην επίτευξη των στόχων αυτών. Όλα τα παραπάνω περιλαμβάνονται στον ορισμό του Θεοφανίδη σύμφωνα με τον οποίο διοίκηση είναι «η εξειδικευμένη ανθρώπινη δραστηριότητα που γίνεται στο πλαίσιο μιας οργανωμένης συλλογικής προσπάθειας (οργανισμό, δημόσια υπηρεσία, επιχείρηση, συνεταιρισμό κτλ) και επιδιώκει την πραγματοποίηση, στον καλύτερο δυνατό βαθμό, κάποιου κοινού σκοπού (έργο, παροχή υπηρεσιών, πωλήσεις κτλ) με την αξιοποίηση των διαθέσιμων μέσων, μέσα από λειτουργίες, όπως είναι ο προγραμματισμός, η οργάνωση, η διεύθυνση, ο συντονισμός και ο έλεγχος»²³.

Από τον ορισμό του Θεοφανίδη συμπεραίνουμε ότι η διοίκηση λαμβάνει χώρα και στον εκπαιδευτικό τομέα (η αντίληψη αυτή βέβαια έχει προκαλέσει αρκετές αντιπαραθέσεις και συζητήσεις). Το σχολείο πέρα από την εκπαιδευτική του λειτουργία αποτελεί δημόσια υπηρεσία, αφού ασκεί δημόσια διοίκηση αποτελώντας οργανωτικές δομές του Κράτους και λειτουργεί βάσει των κανόνων του Διοικητικού Δικαίου. Όπως προκύπτει από το Ν.1566/85 το σχολείο αποτελείται από τα εξής διοικητικά όργανα:

- a. το Διευθυντή, στις αρμοδιότητες του οποίου ανήκουν η ομαλή λειτουργία του σχολείου, ο συντονισμός της σχολικής ζωής, η τήρηση νόμων, εγκυκλίων και η εφαρμογή αποφάσεων του Συλλόγου Διδασκόντων. Στο νηπιαγωγείο διευθυντικά καθήκοντα ασκεί η Προϊσταμένη του.

²² A. Kinicki, B. Williams, «*Διοίκηση επιχειρήσεων*», έκτη έκδοση, μετάφραση-επιμέλεια Ε. Δελιβάνη, Επίκεντρο 2017, σελ. 23

²³ Στ. Θεοφανίδης, *Θεωρία και Τεχνική της Κοινωνικής Λογιστικής*, Παπαζήση, Αθήνα 1985

- b. τον Υποδιευθυντή, ο ρόλος του οποίου είναι επικουρικός ως προς το έργο του Διευθυντή τον οποίο πολλές φορές αντικαθιστά όταν κρίνεται απαραίτητο.
- c. το Σύλλογο Διδασκόντων τον οποίο αποτελούν το διδακτικό προσωπικό και ο Διευθυντής του σχολείου. Ο Διευθυντής που είναι και Πρόεδρος του Συλλόγου καλεί σε συνεδρίαση τα μέλη μία φορά πριν την έναρξη των μαθημάτων ,μία στο τέλος κάθε τριμήνου και κάθε φορά που αυτός κρίνει απαραίτητο ή ύστερα από έγγραφο αίτημα του 1/3 των μελών του.

Με την παραδοχή άσκησης διοίκησης στον εκπαιδευτικό τομέα ο ορισμός της διοίκησης μπορεί να διαμορφωθεί ως εξής: «Διοίκηση είναι η εξειδικευμένη ανθρώπινη δραστηριότητα που αναπτύσσεται στο πλαίσιο των πάσης φύσεως εκπαιδευτικών οργανισμών ή του εκπαιδευτικού συστήματος στο σύνολό του και επιδιώκει την πραγματοποίηση, στον καλύτερο δυνατό βαθμό, των σκοπών της εκπαίδευσης με την αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων -ανθρώπινων και υλικών- μέσα από λειτουργίες όπως είναι ο προγραμματισμός, η οργάνωση, η διεύθυνση, ο συντονισμός και ο έλεγχος» (Κατσαρός,2008)²⁴.

2.1.1 ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ

Η πρώτη αναφορά στη λειτουργία των νηπιαγωγείων γίνεται στα άρθρα 1 , 2 και 3 του Νόμου ΒΤΜΘ' του 1895 όπου καθορίζονται αντίστοιχα τα εξής:

1. η ηλικία των νεοεισαχθέντων νηπίων «από της απαλής ηλικίας μέχρι και του δέου έτους συμπληρωμένο»
2. η έκδοση Βασιλικού Διατάγματος όπου θα γίνεται αναλυτική περιγραφή του προγράμματος και των δραστηριοτήτων των νηπίων. Το Διάταγμα αυτό εκδίδεται το 1896 επί πρωθυπουργίας Θ.Δεληγιάννη.

²⁴ Ι. Κατσαρός, «Οργάνωση και διοίκηση της εκπαίδευσης», ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα 2008, σελ. 16

3. η ανάθεση ίδρυσης των νηπιαγωγείων σε ιδιώτες ύστερα από άδεια του Υπουργείου Δημόσιας Εκπαίδευσης και η στελέχωση του νηπιαγωγείου με καταρτισμένο διδακτικό προσωπικό.

Ακολουθεί το Ν.Δ 4397/1929 «Περί στοιχειώδους εκπαίδευσως» στο οποίο εκτός από τον σκοπό των νηπιαγωγείων γίνεται αναφορά στις ασκήσεις που πρέπει να διεξάγονται στο χώρο του νηπιαγωγείου, ώστε να διευκολύνεται η προσαρμογή των παιδιών στο δημοτικό σχολείο. Επιπλέον στο ίδιο διάταγμα ορίζονται οι προϋποθέσεις ίδρυσης των νηπιαγωγείων και καθιερώνονται τα μονοτάξια (με αριθμό φοιτούντων νηπίων έως 40) και τα διτάξια νηπιαγωγεία (με αριθμό φοιτούντων νηπίων 40-60).

Στα χρόνια της δικτατορίας με τον Ν.651/70 που τίθεται σε ισχύ έως τη Μεταπολίτευση επιβλήθηκε ένα καθεστώς ελέγχου από τις προϊστάμενες αρχές στο χώρο της εκπαίδευσης, ιδιαίτερα της Μέσης. Με το δικτατορικό νομοθέτημα επιβλήθηκε αύξηση του εργασιακού ωραρίου των εκπαιδευτικών στις 10 ώρες, δυσμενέστερο καθεστώς μεταθέσεων καθώς και ενδοϋπηρεσιακής εξέλιξης, διαίρεση της χώρας σε 10 εκπαιδευτικές περιφέρειες και χαμηλότερη βαθμολογική κλίμακα για το διορισμό εκπαιδευτικών ίδιας βαθμίδας.

Το 1976 με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του Ν.309/76 ανοίγει ο δρόμος για την έκδοση Προεδρικού Διατάγματος με το οποίο ρυθμίζονται ζητήματα που αφορούν την οργάνωση και λειτουργία των νηπιαγωγείων. Το Π.Δ «Περί οργανώσεως και λειτουργίας των Δημόσιων και ιδιωτικών Νηπιαγωγείων» αναφέρεται στην έναρξη του σχολικού και διδακτικού έτους του νηπιαγωγείου, στα τηρούμενα βιβλία και έγγραφα του νηπιαγωγείου, στις εκδηλώσεις του νηπιαγωγείου και στις εγγραφές των νηπίων. Ειδικότερα ορίζεται ότι το σχολικό έτος αρχίζει 1η Σεπτεμβρίου και λήγει 31 Αυγούστου του επόμενου έτους, το διδακτικό λήγει 20 Ιουνίου του επόμενου έτους ενώ το νηπιαγωγείο απασχολεί τα νήπια από 15 Σεπτεμβρίου έως 10 Ιουνίου του επόμενου έτους. Στα τηρούμενα βιβλία περιλαμβάνονται το Βιβλίο Μητρώου νηπίων όπου εγγράφονται κατά αλφαβητική σειρά τα νήπια, το Βιβλίο ημερήσιας λειτουργίας του νηπιαγωγείου, το Μητρώον προσωπικού υπηρετούντος εις το νηπιαγωγείο, το Βιβλίο πράξεων της Διευθύντριας, το Πρωτόκολλον, το Πρωτόκολλον εμπιστευτικών, το Βιβλίο Βιβλιοθήκης όπου καταχωρούνται όλα τα βιβλία που παραλαμβάνει το νηπιαγωγείο, το Βιβλίο Υλικού του Νηπιαγωγείου και το Βιβλίο διεκπεραιώσεως αλληλογραφίας. Στα τηρούμενα έντυπα περιλαμβάνονται τα Δελτία ατομικότητας νηπίων,

οι αναμνηστικοί τίτλοι φοιτήσεως και οποιοδήποτε έγγραφο είναι απαραίτητο για διοικητικούς σκοπούς. Στο νηπιαγωγείο δικαίωμα εγγραφής έχουν όσα νήπια την 1η Οκτωβρίου του έτους εγγραφής τους συμπληρώνουν ηλικία 3 ετών και 6 μηνών. Τα απαιτούμενα για την εγγραφή τους δικαιολογητικά είναι η αίτηση των γονέων, η υπεύθυνη δήλωση διαμονής σε περιπτώσεις που κρίνεται απαραίτητη, η ληξιαρχική πράξη γέννησης και απλή επίδειξη του βιβλιαρίου υγείας του νηπίου.

Με το Π.Δ 498/1981 γίνονται τροποποιήσεις σε άρθρα του Π.Δ 484/1977. Ορισμένες από τις τροποποιήσεις αναφέρονται στο διδακτικό έτος και στα δικαιολογητικά εγγραφής. Συγκεκριμένα ορίζεται πως τα νηπιαγωγεία θα απασχολούν τα νήπια από τις 11 Σεπτεμβρίου και όχι από τις 15 και πως στα δικαιολογητικά εγγραφής προστίθεται το πιστοποιητικό του Δήμου ή της Κοινότητας του Κράτους για την εγγραφή των νηπίων στα οικεία Μητρώα και Δημοτολόγια.

Καθοριστικές αλλαγές στην οργάνωση του νηπιαγωγείου επήλθαν με τον Ν.1566/1985 και το Π.Δ 387/1990 «Οργάνωση και λειτουργία των νηπιαγωγείων» που βασίστηκε σε αυτόν. Στο Διάταγμα αυτό ορίζονται τα εξής:

1. Τα δημόσια νηπιαγωγεία λειτουργούν εντός των δήμων και των κοινοτήτων που βρίσκονται φέροντας μάλιστα και την επωνυμία τους. Εάν σε κάποιο δήμο ή κοινότητα λειτουργούν περισσότερα του ενός νηπιαγωγεία στην επωνυμία προστίθεται και ο αύξων αριθμός τηρώντας τη σειρά με την οποία ιδρύθηκαν. Κάθε δημόσιο νηπιαγωγείο έχει δική του σχολική περιφέρεια και φοιτούν σε αυτό όσα παιδιά ανήκουν στην περιφέρεια. Σε περίπτωση που σε κάποιο δήμο ή κοινότητα λειτουργούν περισσότερα του ενός νηπιαγωγεία ο προϊστάμενος της διεύθυνσης ή του γραφείου πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, αφού έχουν προηγηθεί οι εισηγήσεις των σχολικών συμβούλων και των προϊσταμένων των νηπιαγωγείων, ορίζει τη σχολική περιφέρεια κάθε νηπιαγωγείου και αποφασίζει για την αλλαγή των ορίων της.
2. Δικαίωμα εγγραφής στο νηπιαγωγείο έχουν όσα παιδιά που την 1η Οκτωβρίου του έτους εγγραφής τους έχουν συμπληρώσει τα 3 χρόνια και 6 μήνες.
3. Δικαιολογητικά απαιτούμενα για την εγγραφή των νηπίων είναι τα παρακάτω: α) Πιστοποιητικό Δήμου και Κοινότητας από το οποίο επιβεβαιώνεται η ηλικία του νηπίου αφού αναγράφεται η ημερομηνία γέννησής του. β) Βιβλιάριο υγείας του νηπίου ώστε να διαπιστωθεί αν έχουν πραγματοποιηθεί τα προβλεπόμενα

εμβόλια. c)Δήλωση του κηδεμόνα για να διαπιστωθεί αν η μόνιμη κατοικία του νηπίου βρίσκεται εντός της περιφέρειας που ανήκει το νηπιαγωγείο καθώς και d)Δήλωση του κηδεμόνα με την οποία ορίζεται ως υπεύθυνος για την ασφαλή προσέλευση και αναχώρηση του νηπίου.

4. Κατά τη διάρκεια του διδακτικού έτους από 1-9 Σεπτεμβρίου και από 16-25 Ιουνίου πραγματοποιούνται όλες οι απαραίτητες ενέργειες για την ομαλή έναρξη και λήξη του.Οι ενέργειες αυτές αφορούν τη σχολική μονάδα, το σύλλογο διδασκόντων και τη συνεργασία των εκπαιδευτικών με τους σχολικούς συμβούλους, τους προϊστάμενους των διευθύνσεων και γραφείων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, στοχεύοντας στη βελτίωση του εκπαιδευτικού έργου μέσω της καλύτερης οργάνωσης και λειτουργίας των νηπιαγωγείων. Ειδικότερα το διάστημα 16-25 Ιουνίου περιλαμβάνει ενέργειες όπως συμπλήρωση και αποστολή στατιστικών στοιχείων, απονομή ενθυμίων στα νήπια και συσκέψεις εκπαιδευτικών με τους σχολικούς συμβούλους σε περιφερειακό επίπεδο.
5. Η οργάνωση της σχολικής ζωής στο νηπιαγωγείο πραγματοποιείται ανά τμήμα και νηπιαγωγείο από τον προϊστάμενο και το νηπιαγωγό .
6. Στο νηπιαγωγείο τηρούνται υπηρεσιακά βιβλία όπως το Βιβλίο Μητρώου Νηπίων , το Μητρώο διδακτικού προσωπικού που υπηρετεί στη σχολική μονάδα, το Βιβλίο πράξεων συλλόγου διδασκόντων,το Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας, το Βιβλίο εποπτικών οργάνων και οπτικοακουστικών μέσων, το Βιβλίο απουσίας-αδειών προσωπικού του σχολείου και το Βιβλίο διεκπεραίωσης αλληλογραφίας. Στο Βιβλίο Μητρώου Νηπίων εγγράφονται μια μόνο φορά όλα τα νήπια καταχωρώντας τα στοιχεία τους (ονοματεπώνυμο και επάγγελμα πατέρα και μητέρας, δήμος ή κοινότητα που είναι εγγεγραμμένα, νομός, ημερομηνία γεννήσεως, αριθμός μητρώου ή δημοτολογίου, ιθαγένεια και θρήσκευμα). Τηρούνται επίσης και υπηρεσιακά έγγραφα όπως η Βεβαίωση φοίτησης στο νηπιαγωγείο, καθώς και άλλα που απαιτούνται για την λειτουργία των νηπιαγωγείων.

Το Προεδρικό Διάταγμα 387/1990 είχε ισχύ έως το 1998 οπότε αντικαταστάθηκε από το Προεδρικό Διάταγμα 200/1998. Μερικές από τις διαφορές που εντοπίζονται ανάμεσα στα δύο διατάγματα είναι η κατανομή του διδακτικού έτους σε 3 περιόδους-τρίμηνα(Α' τρίμηνο:11 Σεπτεμβρίου-10 Δεκεμβρίου, Β'τρίμηνο:11 Δεκεμβρίου-10 Μαρτίου, Γ' τρίμηνο: 11 Μαρτίου-15 Ιουνίου), η αλλαγή και συμπλήρωση των τηρηθέντων βιβλίων

και εγγράφων στο νηπιαγωγείο, η ύπαρξη δύο ηλικιακών ομάδων φοιτούντων(νήπια-προνήπια) και η μεταβολή του διαστήματος των προπαρασκευαστικών ενεργειών για την ομαλή λειτουργία του νηπιαγωγείου από 1-10 Σεπτεμβρίου και από 16-21 Ιουνίου. Ακόμη στις ενέργειες της περιόδου 16-21 Ιουνίου προστίθενται η παραλαβή του εκπαιδευτικού υλικού, η σύνταξη και υποβολή εντύπων καθώς και οποιαδήποτε άλλη ενέργεια κρίνεται απαραίτητη για τη λειτουργία του νηπιαγωγείου το επόμενο διδακτικό έτος.

Μία καθοριστική αλλαγή για τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του νηπιαγωγείου πραγματοποιείται το 1997 στα πλαίσια του Ν.2525/1997 «Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων του στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις» όπου για πρώτη φορά αναφέρεται στο θεσμό του Ολοήμερου Νηπιαγωγείου. Σύμφωνα με το άρθρο 3 του Ν2525/1997 σκοπός του Ολοήμερου Νηπιαγωγείου είναι «η αναβάθμιση της προσχολικής αγωγής και η ολοκληρωμένη προετοιμασία των νηπίων για το Δημοτικό Σχολείο, η ενίσχυση του ρόλου της κρατικής μέριμνας με στόχο τη μείωση των μορφωτικών και κοινωνικών διακρίσεων και η εξυπηρέτηση των εργαζόμενων γονέων».

Ύστερα από 19 χρόνια, το 2017 εκδίδεται νέο διάταγμα Π.Δ 79/2017 για την οργάνωση και λειτουργία των νηπιαγωγείων .Το διάταγμα αυτό στοχεύει στον εκσυγχρονισμό της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και παρουσιάζει της εξής διαφορές από το Π.Δ 200/1998:

- a) Ορίζονται με πιο απλό τρόπο οι σχολικές περιφέρειες.
- b) Η διαδικασία της εγγραφής στο νηπιαγωγείο όπως και στο δημοτικό απλοποιείται και πραγματοποιείται με τον ίδιο τρόπο την περίοδο 1-20 Μαΐου. Τα δικαιολογητικά που ζητούνται για την εγγραφή είναι έγγραφο από το οποίο αποδεικνύεται η διεύθυνση κατοικίας, το Ατομικό Δελτίο Υγείας Μαθητή και το βιβλιάριο υγείας προκειμένου να διαπιστωθεί αν έχουν πραγματοποιηθεί τα προβλεπόμενα εμβόλια. Ακόμη ως εγγραφή νοείται «η πρώτη καταχώρηση των στοιχείων του νηπίου-προνήπιου στο Βιβλίο Μητρώου και στο πληροφοριακό σύστημα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων από 10 έως 20 Ιουνίου».
- c) Για πρώτη φορά προκειμένου να διευκολυνθεί η προσαρμογή των παιδιών στη σχολική κοινότητα μπορεί να ακολουθηθεί τις δύο πρώτες εβδομάδες λειτουργίας του νηπιαγωγείου ένα πιο ευέλικτο ωράριο.

- d) Ο Σύλλογος Διδασκόντων αποκτά αρμοδιότητες και διαμορφώνει κατάλληλα το Εβδομαδιαίο Ωρολόγιο Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου ανάλογα με τις ανάγκες του.

2.2 Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ

Στα πρώτα ελληνικά νομοθετικά κείμενα για την ίδρυση των νηπιαγωγείων όπως ο Νόμος ΒΤΜΘ'/1885, ο Ν.4397/1929 και ο Ν.4374/1929 δεν γίνεται καμία αναφορά στη διοίκηση των Νηπιαγωγείων. Ο Ν.4374/1929 όμως αναφέρεται στη διοίκηση των Δημοτικών Σχολείων και θα αποτελέσει τη βάση για τη δημιουργία αντίστοιχης διάταξης που θα αφορά τα νηπιαγωγεία. Έτσι επί δικτατορικού καθεστώτος στο άρθρο 26 του Ν.651/70 γίνεται η πρώτη αναφορά στη διοίκηση των νηπιαγωγείων και ορίζονται τα εξής: «Εις τα διθέσια νηπιαγωγεία τοποθετούνται ως Διευθύντριαι αι κατά βαθμόν ανώτεραι και επί ομοιοβάθμων ορίζονται υπό του Ν.Υ.Σ.Δ.Ε αι καταλληλότεραι». Στη συνέχεια ακολουθεί ο Ν.309/1976 στον οποίο τροποποιείται ο τρόπος ορισμού των Προϊσταμένων Νηπιαγωγών αναφέροντας ότι: « Εις ην περίπτωσιν εις διθέσια νηπιαγωγεία υπηρετούν μόνον Νηπιαγωγοί, ως Διευθύντρια τοποθετούνται αι κατά βαθμόν ανώτεραι, επί δε ομοιοβάθμων, ορίζονται υπό του αρμοδίου Επιθεωρητού αι καταλληλότεραι». Το Ν.Υ.Σ.Δ.Ε (Νομαρχιακό Συμβούλιο Δημοτικής Εκπαιδεύσεως), συλλογικό όργανο επιλογής αντικαθίσταται από τον Επιθεωρητή ,μονοπρόσωπο όργανο. Παρατηρείται ότι στο παρόν κείμενο δεν ορίζονται τα κριτήρια επιλογής των Προϊσταμένων και ο Επιθεωρητής είναι αυτός που κατά προσωπική του βούληση, θα θέσει τα δικά του κριτήρια για την επιλογή. Στο άρθρο 12 του ισχύοντος ως σήμερα Ν.1566/85, δεν παρατηρούνται μεγάλες αλλαγές από όσα ορίζονται στο Ν.309/1976 παρά μόνο μικρές τροποποιήσεις. Ειδικότερα προβλέπεται ότι «στα διθέσια και πάνω νηπιαγωγεία καθήκοντα προϊσταμένου ασκεί ο ανώτερος σε βαθμό. Αν υπάρχουν ομοιοβάθμοι, ο προϊστάμενος ορίζεται με απόφαση του προϊσταμένου διευθυνσης ή του γραφείου εκπαίδευσης, ύστερα από γνώμη του οικείου περιφερειακού υπηρεσιακού συμβουλίου». Παρατηρείται ότι αλλάζει ξανά το όργανο επιλογής Προϊσταμένων, από μονοπρόσωπο σε συλλογικό και δεν ορίζεται κανένα κριτήριο επιλογής.

2.3 ΤΟ ΟΛΟΗΜΕΡΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

Το ολοήμερο νηπιαγωγείο ή αλλιώς εισαγωγικό σχολείο διευρυμένου ωραρίου καθιερώνεται νομοθετικά με το νόμο 2525/1997. Σκοπός του ολοήμερου νηπιαγωγείου είναι να λειτουργήσει επικουρικά στην σωματική, συναισθηματική, νοητική και κοινωνική ανάπτυξη του νηπίου αλλά και στην προετοιμασία του για την είσοδό του στο Δημοτικό σχολείο. Επιπλέον το ολοήμερο νηπιαγωγείο βοηθά την οικογένεια εξυπηρετώντας τις ανάγκες των εργαζόμενων γονέων. Σύμφωνα με τον Οδηγό Ολοήμερου Νηπιαγωγείου η έξοδος των γυναικών στον εργασιακό χώρο, η αύξηση μονογονεϊκών οικογενειών και άγαμων μητέρων, ο αντισταθμιστικός ρόλος του ολοήμερου νηπιαγωγείου στην άμβλυνση κοινωνικών ανισοτήτων και κοινωνικού αποκλεισμού είναι ορισμένα από τα αίτια που οδήγησαν στη δημιουργία του ολοήμερου νηπιαγωγείου. Είναι γεγονός πως στο νηπιαγωγείο φοιτούν παιδιά διαφορετικών εθνοτήτων, πολιτιστικών χαρακτηριστικών και οικονομικών στρωμάτων με αποτέλεσμα να δημιουργούνται εκπαιδευτικές ανισότητες. Αυτό συμβαίνει επειδή τα παιδιά που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση (αλλοεθνείς και πένεις) που έχουν στερηθεί τις ανέσεις των προνομιούχων παιδιών δυσκολεύονται να προσαρμοστούν στο σχολικό περιβάλλον. Το ολοήμερο νηπιαγωγείο όμως μέσα από το διευρυμένο ωράριό του και τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται στον κατάλληλα διαμορφωμένο χώρο του, προσφέρει στα παιδιά τον απαιτούμενο χρόνο για να προσαρμοστούν στο νηπιαγωγείο αναπτύσσοντας τις ικανότητές τους και να αποκτήσουν τις ίδιες ευκαιρίες και με τα υπόλοιπα παιδιά.

Η λειτουργία του ολοήμερου νηπιαγωγείου είναι οχτάωρη και η στελέχωση του περιλαμβάνει 2 νηπιαγωγούς είτε αναπληρωτές είτε μόνιμους. Το πρόγραμμα διδασκαλίας που ακολουθείται καθορίζεται με απόφαση του εκάστοτε Υπουργού Παιδείας ύστερα από εισήγηση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Δίνεται η δυνατότητα σε νηπιαγωγεία που έχουν την κλασική μορφή να μετατραπούν σταδιακά σε ολοήμερα μετά από εισήγηση του Διευθυντή Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης αρκεί να είναι επαρκείς οι πόροι σε διδακτικό προσωπικό και σε υλικοτεχνική υποδομή.

Με την Υπουργική Απόφαση Φ.32/190/81670/Γ1/2007 καθορίζεται το ωρολόγιο πρόγραμμα του ολοήμερου νηπιαγωγείου ως εξής

8:00–8:15 Προσέλευση νηπίων

- 8:00–9:00 Αυθόρμητες δραστηριότητες στις γωνιές δραστηριοτήτων
Προσευχή
- 9:00–9:30 Συζήτηση–Ημερήσιος Προγραμματισμός δραστηριοτήτων
- 9:30–10:30 Ανάπτυξη Διαθεματικών Δραστηριοτήτων
- 10:30–11:15 Πρόγευμα–Διάλειμμα
- 11:15 –12:00 Αυθόρμητες δραστηριότητες στις γωνιές δραστηριοτήτων
Παιδαγωγικά Παιχνίδια
- 12:00–12:30 Ανάπτυξη Διαθεματικών Δραστηριοτήτων
- 12:30–13:00 Διάλειμμα
- 13:00–13:45 Προετοιμασία γεύματος–Γεύμα
- 13:45–14:30 Χαλάρωση–Ύπνος
- 14:30–15:15 Ανάπτυξη Διαθεματικών Δραστηριοτήτων
- 15:15–15:45 Συζήτηση, Αξιολόγηση των ημερήσιων δραστηριοτήτων,
Προγραμματισμός της επόμενης ημέρας, Προετοιμασία για αποχώρηση
- 15:45–16:00 Αποχώρηση των νηπίων

Όπως διαπιστώνεται από το παραπάνω πρόγραμμα το Ολοήμερο Νηπιαγωγείο λειτουργεί από τις 8:00 έως τις 16:00. Οι δύο νηπιαγωγοί έχουν διαφορετικό ωράριο , η πρώτη καλύπτει τις διδακτικές ώρες 8:00-12:00 ενώ η δεύτερη 11:45-16:00. Η συνεργασία τους πραγματοποιείται από τις 11:45-12:00 όπου έχουν ένα τέταρτο κοινής διδακτικής ώρας.

Με το ισχύον όμως Π.Δ 79/2017 το πρόγραμμα του Ολοήμερου Νηπιαγωγείου αναδιαμορφώνεται ως εξής:

ΩΡΕΣ	ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	
7:45 8:30	- 45'	Πρώωρη υποδοχή μαθητών/τριων (προαιρετικό πρόγραμμα)	
08:15 8:30	-	Υποδοχή μαθητών/τριών	
08:30 09:15	- 1η διδακτική ώρα - 45'	Ελεύθερο παιχνίδι - ενασχόληση στα κέντρα μάθησης (γωνιές)	
09:15 10:00	- 2η διδακτική ώρα - 45'	Οργανωμένες δραστηριότητες και διερευνήσεις με βάση το ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ, πρόγευμα	
10:00 10:45	- 3η διδακτική ώρα - 45'	Διάλειμμα	

10:45 11:30	- 3η διδακτική ώρα - 45'	Οργανωμένες δραστηριότητες και διερευνήσεις με βάση το ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ	
11:30 12:10	- 4η διδακτική ώρα - 40'	Ελεύθερο παιχνίδι-ενασχόληση στα κέντρα μάθησης, ανατροφοδότηση (γωνιές)	
12:10- 12:45	5η διδακτική ώρα - 35'	Οργανωμένες δραστηριότητες και διερευνήσεις με βάση το ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ- Αναστοχασμός- Ανατροφοδότηση- Προγραμματισμός της επόμενης ημέρας	
12:45- 13:00		Προετοιμασία για Αποχώρηση	
13:00		Αποχώρηση	
13:00- 14:20	1η διδακτική ώρα ολοήμερου προγράμματος- 40'	Προετοιμασία γεύματος/γεύμα	
	2η διδακτική ώρα ολοήμερου προγράμματος- 40'	Χαλάρωση/ύπνος/Ελεύθερο παιχνίδι-ενασχόληση στα κέντρα μάθησης (γωνιές)	
14:20-15:00	3η διδακτική ώρα ολοήμερου προγράμματος- 40'	Δραστηριότητες και διερευνήσεις με βάση το ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ	

15:00-15:20	Διάλειμμα
15:20-16:00 4η διδακτική ώρα ολοήμερου προγράμματος- 40'	Ελεύθερο και οργανωμένο παιχνίδι, ανατροφοδότηση
15:45- 16:00	Προετοιμασία για αποχώρηση
16:00	Αποχώρηση

Με το παρόν πρόγραμμα δύναται τα παιδιά να εισέρχονται στις 7:45 και όχι στις 8:00 στο χώρο του νηπιαγωγείου ύστερα από αίτηση των γονέων εξ' ου και η φράση «Πρόωρη υποδοχή μαθητών/μαθητριών(προαιρετικό πρόγραμμα)» που χρησιμοποιείται.

Στο Π.Δ 79/2019 εκτός από το Ωρολόγιο Πρόγραμμα ορίζονται και οι προϋποθέσεις για τη λειτουργία Ολοήμερου Προγράμματος στα Ενιαία Τύπου Ολοήμερα Νηπιαγωγεία που διαμορφώνονται ανάλογα με τον αριθμό θέσεων στα νηπιαγωγεία. Έτσι στα 1θεσια νηπιαγωγεία ο ελάχιστος αριθμός εγγραφέντων στο Ολοήμερο Πρόγραμμα νηπίων είναι 5, στα 2θέσια είναι 10 και στα 3θέσια 14. Τέλος αναφέρεται ότι ύστερα από απόφαση του Συλλόγου Διδασκόντων γίνεται η επιλογή των εκπαιδευτικών που πρόκειται να διδάξουν στο υποχρεωτικό πρόγραμμα και αυτών που θα διδάξουν στο προαιρετικό ολοήμερο πρόγραμμα.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: ΑΡΧΕΙΟ ΚΑΙ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η λειτουργία του νηπιαγωγείου ως δημόσια υπηρεσία

Το νηπιαγωγείο ανήκει στο Υπουργείο Παιδείας και λειτουργεί ως δημόσια υπηρεσία τηρώντας βιβλία και έγγραφα που ορίζονται με ειδικά υποδείγματα της αρμόδιας υπηρεσίας του Υπουργείου. Τα συγκεκριμένα βιβλία και έγγραφα εξυπηρετούν υπηρεσιακούς σκοπούς του νηπιαγωγείου. Αναφορά στα τηρηθέντα βιβλία και έγγραφα γίνεται για πρώτη φορά στο Π.Δ του 1976 «Περί οργάνωσης και λειτουργίας των Δημόσιων και ιδιωτικών Νηπιαγωγείων». Στο διάταγμα αυτό ως τηρηθέντα βιβλία καθορίζονται τα εξής: (α) το Βιβλίο Μητρώου Νηπίων στο οποίο γίνεται η κατά αλφαβητική σειρά καταγραφή των νηπίων. Στο Βιβλίο αυτό καταχωρούνται στοιχεία όπως ο αύξων αριθμός, το ονοματεπώνυμο και το όνομα πατρός και μητρός του κάθε νηπίου, καθώς επίσης και η χρονολογία και ο τόπος γέννησής του, η ιθαγένεια, το θρήσκευμα, η ημερομηνία εγγραφής και το έτος φοίτησης. (β) το Βιβλίο ημερήσιας λειτουργίας του νηπιαγωγείου, (γ) το Μητρώον προσωπικού υπηρετούντος εις το νηπιαγωγείο, (δ) το Βιβλίο πράξεων της Διευθύντριας, (ε) το Πρωτόκολλον, (στ) το Πρωτόκολλον εμπιστευτικόν, (ζ) το Βιβλίο Βιβλιοθήκης στο οποίο γίνεται η καταχώρηση όλων των παραληφθέντων από το νηπιαγωγείο βιβλίων, (η) το Βιβλίο Υλικού του Νηπιαγωγείου και (θ) το Βιβλίο διεκπεραιώσεως αλληλογραφίας. Ενώ ως τηρηθέντα έντυπα καθορίζονται τα Δελτία ατομικότητας νηπίων, οι αναμνηστικοί τίτλοι φοιτήσεως αλλά και οποιοδήποτε έγγραφο είναι απαραίτητο για τη διεκπεραίωση διοικητικών σκοπών.

Με το Π.Δ 387/1990 «Οργάνωση και λειτουργία των νηπιαγωγείων» στα τηρηθέντα βιβλία ανήκουν το Βιβλίο Μητρώου Νηπίων (στα καταχωρηθέντα στοιχεία του οποίου προστίθενται το επάγγελμα του πατέρα και της μητέρας του κάθε νηπίου και ο δήμος ή η κοινότητα όπου είναι εγγεγραμμένο κάθε νήπιο), το Μητρώο διδακτικού προσωπικού που υπηρετεί στη σχολική μονάδα, το Βιβλίο πράξεων συλλόγου διδασκόντων, το Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας, το Βιβλίο εποπτικών οργάνων και οπτικοακουστικών μέσων, το Βιβλίο απουσίας-αδειών προσωπικού του σχολείου και το Βιβλίο διεκπεραίωσης αλληλογραφίας. Ενώ στα τηρηθέντα υπηρεσιακά έγγραφα ανήκουν η

Βεβαίωση φοίτησης στο νηπιαγωγείο, καθώς και άλλα που απαιτούνται για την λειτουργία των νηπιαγωγείων.

Με το ισχύον Π.Δ 79/2017 ακολούθησε τροποποίηση όσον αφορά τα τηρηθέντα βιβλία στα οποία πλέον ανήκουν τα εξής:

- a) το Βιβλίο Μητρώου Μαθητών όπου καταχωρούνται οι νεοεισερχόμενοι μαθητές και εγγράφονται σε αυτό στοιχεία τους όπως ονοματεπώνυμο μαθητή, ονοματεπώνυμο πατέρα και μητέρας, τόπος και νομός γέννησης (αν υπάρχουν), ημερομηνία γέννησης, αριθμός Μητρώου και Δημοτολογίου, ιθαγένεια, επάγγελμα πατέρα και μητέρας, διεύθυνση κατοικίας και στοιχεία επικοινωνίας. Το ισχύον βιβλίο από το σχολικό έτος 2019-2020 κλείνεται ανά δεκαετία.
- b) το Ημερολόγιο Σχολικής Ζωής, η τήρηση του οποίου γίνεται με ευθύνη του Διευθυντή ή του Προϊσταμένου του σχολείου και είναι προσβάσιμο σε όλο το διδακτικό προσωπικό. Καταχωρούνται σε αυτό στοιχεία όπως εκδηλώσεις και συνεργασία με φορείς αλλά και συμβάντα που αφορούν τη σχολική ζωή και λειτουργία.
- c) το Κοινό Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας
- d) το Εμπιστευτικό Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας
- e) το Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων
- f) το Βιβλίο Πράξεων Διευθυντή ή Προϊστάμενου του σχολείου
- g) το Βιβλίο Βιβλιοθήκης
- h) το Βιβλίο Εποπτικών Μέσων Διδασκαλίας
- i) και το Βιβλίο Πράξεων Σχολικού Συμβουλίου

Η θεώρηση και σελιδομέτρηση των ανωτέρω βιβλίων γίνεται από τον Διευθυντή ή τον Προϊστάμενο του σχολείου. Όσον αφορά το κλείσιμο των βιβλίων αναφέρεται ότι τα πρωτόκολλα Αλληλογραφίας κλείνονται στις 31 Δεκεμβρίου με πράξη του Διευθυντή ή Προϊσταμένου της σχολικής μονάδας ενώ το Ημερολόγιο Σχολικής Ζωής, το Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων και το Βιβλίο Πράξεων Σχολικού Συμβουλίου κλείνονται με τη λήξη του σχολικού έτους στις 31 Αυγούστου. Στην πράξη κλεισίματος μπορεί να αναγραφεί ως ημερομηνία και η 1 Σεπτεμβρίου αντί για 31 Αυγούστου λόγω

των θερινών διακοπών. Το Βιβλίο Βιβλιοθήκης και το Βιβλίο Εποπτικών Μέσων Διδασκαλίας κλείνονται μόνο με εντολή των προϊσταμένων αρχών.

Στα τηρηθέντα έντυπα ανήκουν το Πιστοποιητικό Φοίτησης η έκδοση του οποίου γίνεται μόνο για τα νήπια που ολοκληρώνουν την υποχρεωτική φοίτηση, η Βεβαίωση Φοίτησης, το Αποδεικτικό Μετεγγραφής, η Κάρτα Μετακινούμενου Μαθητή και η Αίτηση-Υπεύθυνη Δήλωση των γονέων για εγγραφή στο νηπιαγωγείο.

Πέραν των ανωτέρω βιβλίων και εντύπων γίνεται τήρηση αρχείων σε ηλεκτρονική μορφή στο πληροφοριακό σύστημα του ΥΠΠΕΘ. Τέτοια αρχεία είναι τα στοιχεία που αφορούν μαθητές και γονείς (π.χ ονοματεπώνυμο, τόπος, νομός ,ημερομηνία γέννησης), στοιχεία εγγραφής όπως τάξη ,σχολικό έτος καθώς και στοιχεία μετεγγραφής.

3.1 Η έννοια του αρχείου

Το νηπιαγωγείο όπως έχει ήδη αναφερθεί τηρεί το δικό του αρχείο στα πλαίσια λειτουργίας του. Με τον όρο αρχείο σύμφωνα με το Ν.4610/2019 νοείται «το σύνολο των τεκμηρίων, μαρτυριών και εγγράφων, αδιακρίτως χρονολογίας, σχήματος, ύλης και υποστρώματος, που σχετίζονται με τη δραστηριότητα του Κράτους, των δημόσιων ή ιδιωτικών φορέων ή των νομικών ή φυσικών προσώπων ή ενώσεων προσώπων.» Επιπλέον ως «αρχείο ορίζεται το ακέραιο οργανικό σύνολο των αυθόρμητα συσσωρευμένων εγγράφων και συναθροιζομένων εγγράφων πράξεων, εγγράφων, μαρτυριών και τεκμηρίων, ανεξαρτήτως βαρύτητας και συνεπειών και αδιακρίτως χρονολογίας σχήματος και ύλης(ως υποστρώματος εγγραφής), δια των οποίων αναπτύχθηκε ή και ακόμη αναπτύσσεται η πρακτική δραστηριότητα (καθορισμένη από τη δικαιοκή φύση και ικανότητα και σύμφωνη με την ιδιότητα) ενός φυσικού ή νομικού προσώπου στο πλαίσιο των δικαιοδοσιών και αρμοδιοτήτων του».(Κολυβά, 2015).

Η λέξη «αρχείον» προέρχεται από την αρχαιοελληνική «αρχή» που δηλώνει την «εν ολομέλεια συνεδρία των αρχόντων» και την κατοικία των αρχών. Με την ίδια λέξη στον πληθυντικό όμως αριθμό νοούνταν τα επίσημα έγγραφα των αρχών και ο χώρος όπου αυτά φυλάσσονταν. Προέλευση των λέξεων «αρχή» και «αρχείον» αποτελεί η ρίζα «αρχ» όπως άλλωστε και για άλλες λέξεις που εμπεριέχουν τις έννοιες του «άρχειν», «κυβερνάν», «διοικείν» και «διαχειρίζεσθαι την εξουσίαν».Η εμφάνιση των αρχείων οφείλεται στην αναγκαιότητα καταγραφής της ανθρώπινης δραστηριότητας κυρίως

οικονομικής και αναπτύσσεται παράλληλα με τη γραφή. Ακόμη και σήμερα τα αρχεία απορρέουν από έναν οργανισμό ή άνθρωπο όταν ασκείται μια δραστηριότητα αφενός για να ικανοποιηθούν λειτουργικές ανάγκες αφετέρου για να πιστοποιηθεί ότι πραγματοποιήθηκε η δραστηριότητα αυτή. Επιπλέον αρχεία δημιουργούνται και κατά τη διάρκεια αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας των ανθρώπων μεταξύ τους. Τέτοια αρχεία αποτελούνται ενδεικτικά από πιστοποιητικά γεννήσεως, βιογραφικά σημειώματα, συμβόλαια και επιστολές. Η έννοια του αρχείου χρησιμοποιείται για να δηλώσει όχι μόνο ένα σύνολο τεκμηρίων αλλά και το κτήριο (Αρχείο) όπου στεγάζονται τα αρχεία καθώς επίσης και την αρχειακή υπηρεσία.

Στον επιστημονικό χώρο αναγνωρίζονται δύο βασικές αξίες των αρχείων η πρωτογενής για τεκμήρια που αφορούν τις τρέχουσες δραστηριότητες και η δευτερογενής για τεκμήρια που αποτελούν μαρτυρία του παρελθόντος. Η πρωτογενής αξία μπορεί να ονομαστεί και λειτουργική αφού αναφέρεται στην καθημερινή δραστηριότητα και λειτουργία ενός οργανισμού ή ιδιώτη (Μπάγιας, 1998). Στην πρωτογενή αξία συμπεριλαμβάνονται η διοικητική, η νομική και η οικονομική αξία. Διοικητική αξία έχουν τα αρχεία που υποστηρίζουν τις διοικητικές πράξεις και τη διαχείριση ενός οργανισμού, νομική αξία έχουν τα αρχεία που εξασφαλίζουν τα δικαιώματα και τα συμφέροντα ατόμων ή οργανισμών και οικονομική αξία έχουν τα αρχεία που παρέχουν πληροφορίες για χρηματοοικονομικές συναλλαγές και αποτελούν απόδειξη αυτών. Η δευτερογενής αξία ονομάζεται και ιστορική, αφού τα αρχεία που τηρούνται εις το διηνεκές παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες για ενέργειες του παρελθόντος. Η διαφορά ανάμεσα στην δευτερογενή και την πρωτογενή αξία συνίσταται στον εφήμερο χαρακτήρα της τελευταίας. Η ιστορική αξία συνίσταται από άλλες δύο αξίες, οι οποίες προσδίδονται στα αρχεία από τη στιγμή της γέννησής τους, την τεκμηριωτική και την πληροφοριακή. Η πρώτη προκύπτει από την ικανότητα των τεκμηρίων, από τα οποία συνίστανται τα αρχεία, να δίνουν πληροφορίες για τον παράγωγό τους και τις ενέργειές του. Ενώ η δεύτερη προκύπτει από την ικανότητα των τεκμηρίων να παρέχουν πληροφορίες για ζητήματα πέραν της δραστηριότητας του παραγωγού τους όπως κοινωνικά φαινόμενα και αντιλήψεις.

Τα αρχεία αποτελούν πρωτογενή πηγή της ιστορικής έρευνας με προοπτική, καθώς και ζωτικό στοιχείο της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

Τα αρχεία διακρίνονται σε δημόσια και ιδιωτικά με βάση την αρμοδιότητα διαχείρισης. Στην κατηγορία των δημόσιων αρχείων εμπίπτουν και αυτά που παράγονται από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα του κράτους, τα λεγόμενα εκπαιδευτικά αρχεία.

3.2 Το αρχείο του νηπιαγωγείου Ν. Φιγαλείας

Το Νηπιαγωγείο Ν.Φιγαλείας βρίσκεται στην οδό Τρανής Βρύσης στο χωριό Νέα Φιγαλεία που ανήκει στο δήμο Ζαχάρως και στην περιφερειακή ενότητα Ηλείας. Το Νηπιαγωγείο στεγάζεται στο ίδιο κτήριο με το Δημοτικό Σχολείο Ν.Φιγαλείας. Προτού συστεγαστεί με το δημοτικό σχολείο βρισκόταν σε άλλο κτήριο που ήταν μισθωμένο. Η σχολική μονάδα ιδρύθηκε με το ΦΕΚ 283/03-12-1968. Από το ΦΕΚ ίδρυσής της προκύπτει ότι ανήκε στην εκπαιδευτική περιφέρεια Ολυμπίας.

Το αρχειακό υλικό του νηπιαγωγείου που έχει διασωθεί βρίσκεται εντός του κτιρίου του νηπιαγωγείου. Πρόκειται για 36 τεκμήρια (βιβλία και φακέλους) τα οποία καλύπτουν χρονικά την περίοδο 1971-2017. Πρόκειται για τα εξής:

1 φάκελος «Κτιριακή κατάσταση Νηπιαγωγείου Ν Φιγαλείας» (15/04/2005). Στο φάκελο αυτό βρέθηκε τοποθετημένο μόνο ένα έγγραφο.

1 Βιβλίο απογραφών 1/θέσιο Νηπιαγωγείο Ν.Φιγαλείας (01/09/2007)

1 Βιβλίο Πράξεων της Προϊσταμένης του 1/θέσιου Νηπιαγωγείου Ν.Φιγαλείας

1 Βιβλίο Πράξεων σχολικής επιτροπής Νηπιαγωγείου Ν. Φιγαλείας(26/01/1986- 15/02/1988)

1 Πρωτόκολλον αλληλογραφίας Νηπιαγωγείου Κάτω Φιγαλείας(26/06/1972- 29/05/1995)

1 Φάκελος εισερχομένων(23/09/2002-11/06/2003) με κυριότερα θέματα την υποβολή στοιχείων στη λήξη του διδακτικού έτους, τη φοίτηση νηπίων(ολοήμερο και κλασσικό πρόγραμμα) και την αναζήτηση μαθητών.

1 Φάκελος εισερχομένων(01/01/2005-21/12/2006) με κυριότερα θέματα τις εγγραφές νηπίων, το ωρολόγιο πρόγραμμα, την αναζήτηση μαθητών, τις

άδειες ,μεταθέσεις και τοποθετήσεις εκπ/κών, τον προγρ/σμό εκπ/κού έργου, την καταγραφή ιστορικού αρχειακού υλικού, τη μεταφορά μαθητών, και την οργάνωση και λειτουργία Νηπιαγωγείων(ΦΕΚ).

1 Φάκελος πιστοποιητικών εγγραφής(1976-2002).Τα εν λόγω πιστοποιητικά εγγραφής είναι πιστοποιητικά γέννησης των νηπίων, αιτήσεις των γονέων για εγγραφή νηπίων και δηλώσεις μόνιμης κατοικίας.Εντός του φακέλου βρέθηκε και ένα πρωτόκολλο παράδοσης- παραλαβής του 1993.

1 Δελτίο απόδειξης ποσοτικής παραλαβής (01/03/2000)

1 Φάκελος Διάφορα (1971-1999). Περιέχει αποδείξεις οικονομικών δραστηριοτήτων του νηπιαγωγείου και ωρολόγια προγράμματα.Στις οικονομικές δραστηριότητες περιλαμβάνονται η καταβολή μισθωμάτων για τη στέγαση του νηπιαγωγείου.

1 Φάκελος Θέματα και ποιήματα σχολικών εορτών(2001-2006)

1 Φάκελος συλλόγου(2005-2006). Περιέχει προσκλήσεις για συμμετοχή σε συνεδριάσεις του Συλλόγου Δασκάλων και Νηπιαγωγών Ολυμπίας και ενημερωτικά φυλλάδια.

1 Φάκελος εισερχομένων(01/01/1994-01/06/1998). Παρατηρείται ότι δεν υπάρχει φάκελος εισερχομένων από το 1975-1994 .

1 Φάκελος εισερχομένων(15/09/2003- 22/12/2004)

1 Φάκελος Δικαιολογητικά εγγραφής (σχολ.έτη 2010-2011, 2011-2012)

1 Βιβλίο Μητρώο νηπίων(για παιδικούς σταθμούς) το οποίο είναι άγραφο

1 Φάκελος Φόρμες εντύπων.Πρόκειται για έντυπα που αφορούν: αιτήσεις γονέων για εγγραφή νηπίων, βεβαίωση φοίτησης νηπίου, πίνακες κατονομής νηπίων, υπεύθυνη δήλωση παράδοσης- παραλαβής νηπίου, ατομικό δελτίο υγείας μαθητή, αιτήσεις χορήγησης άδειας εκπ/κών, ωρολόγιο πρόγραμμα.

1 Φάκελος εισερχομένων (2010-2014)

1 Φάκελος εξερχομένων (1980-2002). Να σημειωθεί ότι δεν υπάρχει

φάκελος που να καλύπτει την περίοδο πριν το 1980.

1 Φάκελος εισερχομένων (01/06/1998- 08/10/2002). Κυριότερα θέματα των εισερχομένων εγγράφων είναι ο προγραμματισμός λειτ/γιας σχολείων πρωτ/θμιας εκπ/σης, το πρόγραμμα του νηπιαγωγείου, το πρόγραμμα του ολοήμερου νηπ/γείου, οι επιχορηγήσεις για λειτουργικές δαπάνες του νηπ/γείου Ν.Φιγαλείας, οι αναφορές ανάληψης υπηρεσίας εκπ/κών και η οργάνωση του αρχείου του σχολείου.

1 Βιβλίο Μητρώου Νηπιαγωγείου (20/06/1980- 15/06/2017).Στο βιβλίο αυτό αναγράφονται στοιχεία όπως το ονοματεπώνυμο του νηπίου, το όνομα πατέρα, το όνομα μητέρας, ο τόπος γέννησης, η ιθαγένεια, η ημερομηνία γέννησης, το θρήσκευμα, το φύλο, το επάγγελμα του πατέρα και της μητέρας, η διεύθυνση κατοικίας,το τηλέφωνο επικοινωνίας ,η ημερομηνία εγγραφής στο νηπιαγωγείο καθώς και ο αριθμός και η ημερομηνία ληξιαρχικής πράξεως γέννησης.

1 Βιβλίο Μητρώου Προσωπικού Νηπιαγωγείου Ν.Φιγαλείας (Δεν αναγράφονται ημερομηνίες).Περιέχει στοιχεία των εκπαιδευτικών όπως το ονοματεπώνυμο πατέρα, ο τόπος καταγωγής, η χρονολογία γέννησης, η οικογενειακή κατάσταση, το ΦΕΚ ή η ημερομηνία διορισμού, ο βαθμός τίτλου σπουδών, η διεύθυνση κατοικίας και τηλέφωνο επικοινωνίας.

1 Φάκελος Δικαιολογητικά εγγραφής(2016-2017). Πρόκειται για πιστοποιητικά γέννησης, αιτήσεις γονέων για εγγραφή στο νηπιαγωγείο, υπεύθυνες δηλώσεις για την αποχώρηση των νηπίων από το σχολικό περιβάλλον, Ατομικό Δελτίο Υγείας Μαθητή, πιστοποιητικό τόπου διαμονής, αντίγραφο βιβλιαρίου υγείας και αιτήσεις για συμμετοχή στο ολοήμερο νηπιαγωγείο.

1 Φάκελος εισερχομένων εγγράφων (1970-1974)

1 Φάκελος εισερχομένων εγγράφων (1974-1978)

1 Φάκελος εισερχομένων εγγράφων (01/01/2007 - 31/12/2007)

1 Φάκελος εισερχομένων εγγράφων (01/01/2008 - 20/06/2008)

1 Φάκελος εξερχομένων (2000-2008)

1 Φάκελος εισερχομένων (09/2008- 06/2009)

1 Φάκελος Εγγραφές νηπίων-προνηπίων(2013-2014)

1 Φάκελος Εγγραφές νηπίων-προνηπίων (2012-2013)

1 Φάκελος Δικαιολογητικά εγγραφής(προνήπια) (2009-2010)

1 Φάκελος Δικαιολογητικά εγγραφής(νήπια) (2009-2010)

1 Φάκελος Πιστοποιητικά εγγραφής νηπίων/προνηπίων (2008-2009)

1 Φάκελος Πιστοποιητικά εγγραφής νηπίων/προνηπίων (2007-2008)

1 Φάκελος Πιστοποιητικά εγγραφής νηπίων/προνηπίων (2000-2007)

Τα τεκμήρια που διασώζονται συνάδουν με τα προβλεπόμενα από το Υπουργείο Παιδείας, που οφείλει κάθε νηπιαγωγείο να τηρεί για να καλύψει τις υπηρεσιακές ανάγκες του. Τέτοια είναι το Βιβλίο Πράξεων της Προϊσταμένης του 1/θέσιου Νηπιαγωγείου Ν.Φιγαλείας , το Βιβλίο Πράξεων σχολικής επιτροπής Νηπιαγωγείου Ν. Φιγαλείας(26/01/1986- 15/02/1988), το Πρωτόκολλον αλληλογραφίας Νηπιαγωγείου Κάτω Φυγαλείας(26/06/1972-29/05/1995) και το Βιβλίο Μητρώου Νηπιαγωγείου(20/06/1980- 15/06/2017). Επεξεργάζοντας το αρχείο διαπιστώθηκε ότι ορισμένα από τα προβλεπόμενα βιβλία όπως αυτά ορίζονται στα σχετικά διατάγματα απουσιάζουν. Πρόκειται για το Βιβλίο ημερήσιας λειτουργίας νηπιαγωγείου, το Μητρώο προσωπικού υπηρετούντος εις το Νηπιαγωγείον, το Πρωτόκολλον Εμπιστευτικών, το Βιβλίο Βιβλιοθήκης, το Βιβλίο Υλικού, το Βιβλίο διεκπεραιώσεως αλληλογραφίας, το Βιβλίο πράξεων συλλόγου διδασκόντων, το Βιβλίο εποπτικών και οπτικοακουστικών μέσων και το Βιβλίο απουσίας-αδειών προσωπικού. Εικάζεται ότι τα συγκεκριμένα βιβλία χάθηκαν κατά τη διάρκεια μετεστεγασής του νηπιαγωγείου. Όσον αφορά τα διασωθέντα σε φακέλους έγγραφα διαπιστώνεται ότι η τήρησή τους οφείλεται, όπως ορίζεται και στα σχετικά διατάγματα, στην εξυπηρέτηση υπηρεσιακών σκοπών του νηπιαγωγείου. Τέτοια έγγραφα είναι τα δικαιολογητικά που απαιτούνται για την εγγραφή των νηπίων, τα εισερχόμενα και εξερχόμενα έγγραφα που σχετίζονται με εκπαιδευτικά θέματα και αποδείξεις από τις οποίες προκύπτουν οι διάφορες οικονομικές δραστηριότητες του νηπιαγωγείου. Από το σύνολο των φακέλων εισερχομένων

προκύπτει ότι δεν υπάρχει φάκελος που να καλύπτει χρονικά την περίοδο 1975-1994, ενώ από το σύνολο του φακέλου εξερχομένων δεν υπάρχει φάκελος που να καλύπτει χρονικά την περίοδο πριν από το 1980. Εικάζεται ότι και αυτοί οι φάκελοι έχουν χαθεί.

Η γενικότερη κατάσταση του αρχειακού υλικού είναι καλή. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις όπου η φθορά του χρόνου, οι κακές συνθήκες φύλαξης, η απρόσεκτη χρήση και τα τρωκτικά έχουν αφήσει τα σημάδια τους. Τέτοιες περιπτώσεις είναι ο φάκελος «Διάφορα», το εμπροσθόφυλλο του οποίου έχει σκισίματα και ο Φάκελος εισερχομένων εγγράφων(1974-1978), τμήμα του οποίου στην κάτω δεξιά άκρη είναι μυόβρωτο. Ακόμη ορισμένα έγγραφα μεμονωμένα έχουν οπές, σκουριά από τη χρήση μεταλλικών καρφιστών και συνδετήρων και στίγματα (αλωπεκίαση).

Μέσα από το διασωθέν αρχειακό υλικό μπορούμε να αντλήσουμε πληροφορίες σχετικά με την οργάνωση και λειτουργία των σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Αρχικά από την τυπολογία των εγγράφων διαπιστώνεται πως οι σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ανήκουν στο Υπουργείο Παιδείας και οι κατά τόπους μονάδες ανήκαν στην αρμοδιότητα των αντίστοιχων επιθεωρήσεων δημοτικής εκπαίδευσεως. Το νηπιαγωγείο Φιγαλείας, όπως προκύπτει από το σχετικό βιβλίο «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Νηπιαγωγείου Κ. Φυγαλείας», υπαγόταν στην επιθεώρησης δημοτικής εκπαίδευσεως Ολυμπίας με την οποία είχε συχνή αλληλογραφία. Το Πρωτόκολλον αλληλογραφίας συμπληρώνεται και κλείνεται στο τέλος κάθε έτους από την εκάστοτε Προϊσταμένη του νηπιαγωγείου φέροντας την υπογραφή της , τη σφραγίδα της και τη σφραγίδα της σχολικής μονάδας. Από το 1982 αρμόδια για τα νηπιαγωγεία, όπως προκύπτει από το προαναφερθέν πρωτόκολλο αλληλογραφίας αλλά και από το «Φάκελο εξερχομένων» (1980-2002) ήταν τα γραφεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Μέσω των γραφείων αυτών ασκούσαν έλεγχο στη διοίκηση και λειτουργία των σχολείων αρμοδιότητάς τους. Το νηπιαγωγείο της Φιγαλείας ανήκε στην αρμοδιότητα του 3ου γραφείου Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ηλείας. Κύρια θέματα της αλληλογραφίας μεταξύ του νηπιαγωγείου Φιγαλείας και του 3ου γραφείου Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης ήταν η σύνταξη και η αποστολή σε αυτό πρωτοκόλλων παράδοσης-παραλαβής, καταστάσεων θερινής διαμονής εκπαιδευτικών, πινάκων εγγραφέντων νηπίων και ο προγραμματισμός λειτουργίας σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης . Σε ένα από τα έγγραφα με θέμα τον προγραμματισμό λειτουργίας πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αναφέρεται η σημασία της συμμετοχής όλων των μελών του εκπαιδευτικού συστήματος (σχολικοί σύμβουλοι, Διευθυντές

πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, διδακτικό προσωπικό) στην ποιοτική αναβάθμιση της καθημερινής λειτουργίας του σχολείου και ευρύτερα του ιδίου του συστήματος. Η διαμόρφωση της λειτουργίας των σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης κινήθηκε με γνώμονα την ανωτέρω αντίληψη. Στο παρόν έγγραφο ορίζονται ότι (α) ο σχεδιασμός του εκπαιδευτικού έργου από τη σχολική μονάδα άρχεται τον Ιούνιο με τη λήξη του διδακτικού έτους, (β) τα τμήματα κατανέμονται το δεύτερο δεκαήμερο του λήγοντος διδακτικού έτους προκειμένου να καλυφθούν εγκαίρως τα κενά που τυχόν υπάρχουν σε διδακτικό προσωπικό, (γ) οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να εξαντλούν το προβλεπόμενο ωράριό τους και να ασκούν τα καθήκοντά τους εντός ωρου, (δ) τα τμήματα του ολοήμερου σχολείου συγκροτούνται τις πρώτες μέρες έναρξης των μαθημάτων με την προϋπόθεση να συμμετέχουν σε αυτό από 5 μαθητές και άνω και να μην ανατίθεται η λειτουργία του ολοήμερου στον ίδιο εκπαιδευτικό με αυτόν της πρωινής ζώνης, (ε) το ολοήμερο αποτελεί πρωταρχικό καθήκον ολόκληρης της εκπαιδευτικής κοινότητας. Η εφαρμογή του ολοήμερου προγράμματος ανήκει σε όλα τα στελέχη της εκπαίδευσης και η συμμετοχή τους σε αυτό αποτελεί υπηρεσιακή υποχρέωση. Οι σχολικοί σύμβουλοι καταρτίζουν και εποπτεύουν την εφαρμογή του προγράμματος, οι Προϊστάμενοι έχουν ως αρμοδιότητα τη συγκρότηση, στελέχωση και τον έλεγχο λειτουργίας των τμημάτων, οι εκπαιδευτικοί συνεργάζονται με το διευθυντή ή προϊστάμενο του τμήματος και συμβάλλουν στην επιτυχία του προγράμματος προσφέροντας τις υπηρεσίες τους, (στ) η εκπαιδευτική κοινότητα υποχρεούται να μεριμνά για την ένταξη μαθητών ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων (τσιγγάνοι, παλλινოსτούντες, αλλοδαποί) στην εκπαιδευτική διαδικασία, (ζ) με το πέρας της τοποθέτησης των προσλαμβανόμενων αναπληρωτών οι Διευθυντές υποβάλλουν στην οικεία Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης συμπληρωμένες φόρμες με στοιχεία του αριθμού φοιτούντων μαθητών ανά τμήμα και τάξη και του διευθυντή, υποδιευθυντή και εκπαιδευτικών που υπηρετούν ανά κατηγορίες, αλλά και των εκπαιδευτικών που υπηρετούν και σε άλλη σχολική μονάδα για συμπλήρωση ωραρίου και που απουσιάζουν με αναγραφόμενη την αιτιολογία απουσίας τους. Στον ίδιο φάκελο εκτός από τον προγραμματισμό λειτουργίας μονάδων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης εντόπιζεται και ένα έγγραφο (με ημερομηνία γέννησης 1999) το οποίο αφορά την οργάνωση του Αρχείου του σχολείου. Στο συγκεκριμένο έγγραφο δίνεται ένας ορισμός της έννοιας του αρχείου σύμφωνα με τον οποίο «αρχείο σημαίνει τα πάσης φύσεως βιβλία, φακέλους, έγγραφα και λοιπά στοιχεία που τηρούνται σε μια υπηρεσία». Ακόμη τονίζεται η σπουδαιότητα του σχολικού αρχείου ως πολύτιμο εργαλείο για την ορθή λειτουργία του σχολείου και

ως σημαντικό ιστορικό σημείο αναφοράς. Ο Διευθυντής ή Προϊστάμενος της σχολικής μονάδας μέσα από την επιμελή τήρηση του αρχείου της μπορεί να έχει ολοκληρωμένη εικόνα για τη λειτουργία του σχολείου και να δίνει στις αρμόδιες υπηρεσίες που συνεργάζονται με το σχολείο πληροφορίες για το εκπαιδευτικό έργο, τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς. Ως υπηρεσιακά βιβλία και έντυπα που συντελούν το αρχείο του νηπιαγωγείου παρουσιάζονται το Βιβλίο Μητρώου Νηπίων, το Βιβλίο ημερήσιας λειτουργίας του νηπιαγωγείου, το Μητρώο προσωπικού υπηρετούντος στο Νηπιαγωγείο, το Βιβλίο Πράξεων της Προϊσταμένης, το Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας, το Πρωτόκολλο Εμπιστευτικής Αλληλογραφίας, το Βιβλίο Βιβλιοθήκης, το Βιβλίο Υλικού Νηπιαγωγείου, Βιβλίο Πράξεων διδακτικού προσωπικού, το Βιβλίο Πράξεων Σχολικού Συμβουλίου, τα Δελτία Ατομικότητας Νηπίων, η Βεβαίωση φοίτησης στο Νηπιαγωγείο, η βεβαίωση εγγραφής αλλά και οποιοδήποτε έγγραφο θεωρείται από την προϊσταμένη ότι συμβάλλει στην απλοποίηση της γραφειοκρατικής διαδικασίας. Σε άλλο έγγραφο του 1977 το αρχείο των νηπιαγωγείων και των δημοτικών σχολείων περιλαμβάνει το Βιβλίο Μητρώου και Προόδου Μαθητών, το Βιβλίο Πιστοποιητικών Σπουδής, το Βιβλίο Μητρώου νηπίων, τα φύλλα ημερησίου ελέγχου μαθητών, τα δελτία ατομικότητας μαθητών, το Βιβλίο Ημερολογίου Σχολικής ζωής, Βιβλίο Μητρώου Προσωπικού, Έλεγχοι επιδόσεως μαθητών, Έντυπα πιστοποιητικών σπουδών, Υπηρεσιακά σημειώματα μεταγραφόμενων μαθητών, Βιβλίο διδασκόμενης ύλης, Βιβλίο ημερήσιας λειτουργίας νηπιαγωγείων, Βιβλίο Πράξεων Διευθυντού σχολείου, Βιβλίο Διευθύντριας Νηπιαγωγείου, Βιβλίο πράξεων του συλλόγου διδασκόντων, Βιβλίο πρωτοκόλλου(κοινού και εμπιστευτικού), Βιβλίο βιβλιοθήκης Δημοτικών σχολείων και Νηπιαγωγείων, Βιβλίο Υλικού Δημοτικών σχολείων και Νηπιαγωγείων και τα δελτία ατομικότητας νηπίων. Σε ένα ακόμη έγγραφο του 2006 με πολλαπλά θέματα ένα εκ των οποίων έχει τίτλο «Καταγραφή ιστορικού-αρχειακού υλικού» ζητείται από τους εκπαιδευτικούς, στο πλαίσιο δημιουργίας μια βάσης δεδομένων για το αρχειακό υλικό που τηρείται σε σχολεία να συμπληρώσουν ένα έντυπο συμπλήρωσης που είναι συννημένο στο παρόν έγγραφο. Στο έγγραφο αυτό απαιτείται συμπλήρωση στοιχείων που αφορούν τη σχολική μονάδα όπως η περιφερειακή διεύθυνση στην οποία ανήκει, διεύθυνση, ονομασία (παλαιά και νέα), τηλέφωνο, ονοματεπώνυμο διευθυντή. Επιπλέον η συμπλήρωση στοιχείων που αφορούν το αρχειακό υλικό όπως αν υπάρχουν σε αυτό Πρακτικά Συνεδριάσεων Συλλόγου Εκπ/κού Προσωπικού του σχολείου, μητρώα-μαθητολόγια, γενικοί/ειδικοί έλεγχοι, έλεγχοι προόδου και ενδεικτικά, αλληλογραφία Εφορείας του σχολείου ή άλλα έγγραφα, βιβλία διδασχθείσης ύλης, οικονομική διαχείριση Σχολείου/ βιβλία μισθοδοσίας, αρχιτεκτονικά

και άλλα σχέδια που αφορούν το κτίριο, άλλα τεκμήρια όπως αναφορά δωρητών και πρωτόκολλα. Στο έντυπο συμπλήρωσης γίνεται καταγραφή των σχολικών επίπλων και υλικών, των σχολικών οργάνων και εποπτικού υλικού, του φωτογραφικού υλικού που τυχόν υπάρχει και απεικονίζει το σχολείο, τους μαθητές του, τους εκπαιδευτικούς, τους δωρητές και την τοπική κοινωνία. Επίσης γίνεται καταγραφή της παλαιάς ενδυμασίας (σχολικές ποδιές, ενδύματα γυμναστικής παλαιού τύπου, πηλίκια) που τυχόν φυλάσσεται στο σχολείο, της σχολικής βιβλιοθήκης (τύπος βιβλιοθήκης, αριθμός βιβλίων και σχολικών εγχειριδίων) και εκδόσεων σχετικών με την ιστορία του σχολείου. Να σημειωθεί πως το σχετικό έγγραφο δε βρέθηκε συμπληρωμένο στο αρχείο του Νηπιαγωγείου Ν. Φιγαλείας ώστε να αντλήσουμε σχετικές πληροφορίες.

Στο αρχειακό υλικό του νηπιαγωγείου εντοπίζονται τεκμήρια που μαρτυρούν ότι το νηπιαγωγείο δεν στεγάστηκε από την αρχή της λειτουργίας του στο ίδιο κτήριο με αυτό που στεγάζεται σήμερα. Συγκεκριμένα σε έγγραφο του 1971 με τίτλο «Εκθεσις καταλληλότητας ακινήτων προταθέντων προς μίσθωσιν δια την στέγασιν του νηπιαγωγείου Κ.Φιγαλίας» προκύπτει ότι στις 13/09/1971 στην Κ.Φιγαλία συνεδρίασε επιτροπή αποτελούμενη από τη Διευθύντρια του νηπιαγωγείου, το διευθυντή του Γυμνασίου και το διευθυντή του δημοτικού σχολείου για να αποφασίσει ποιο από τα προταθέντα κτήρια πληροί τις προϋποθέσεις για τη στέγαση του νηπιαγωγείου. Ως κατάλληλο κρίθηκε το κτήριο του Παναγιώτη Κάσσαρη, ο οποίος δεσμεύτηκε να κάνει τις απαραίτητες διαρρυθμίσεις στο κτήριο εντός 30 ημερών ακολουθώντας τις οδηγίες της ανωτέρω επιτροπής. Οι διαρρυθμίσεις αφορούσαν ηλεκτρονική και υδραυλική εγκατάσταση, τοποθέτηση κλειδαριάς στην πόρτα του γραφείου, τοποθετήσεις γυάλινων φωταγωγών στις εσωτερικές και εξωτερικές πόρτες του οικήματος, διαρρύθμιση του εξωτερικού χώρου και τοποθέτηση άμμου και κονιάματος εντός και εκτός του αφοδευτηρίου. Η παράδοση του εν λόγω κτηρίου για την πενταετή στέγαση του νηπιαγωγείου, βάσει του πρωτοκόλλου παραδόσεως-παραλαβής έγινε 5/11/1971. Από άλλο έγγραφο με ημερομηνία παραγωγής 8/11/1973 και θέμα «Υπόδειξις εκτάσεως δι' ανέγερσιν Νηπιαγωγείου» προκύπτει ότι η κοινότητα Κάτω Φιγαλίας προσέφερε οικοπεδικό χώρο, που πληρούσε όλες τις απαραίτητες προϋποθέσεις, στην τοποθεσία Τρανή Βρύση για την ανέγερση Δημοσίου Διδακτηρίου εντός του οποίου πραγματοποιήθηκε η στέγαση του Νηπιαγωγείου.

Στο αρχειακό υλικό βρέθηκε και ένας συμπληρωμένος πίνακας με στοιχεία όπως ο αριθμός φοιτούντων νηπίων και προνηπίων στο κλασσικό και ολοήμερο πρόγραμμα του

νηπιαγωγείου. Από τον πίνακα αυτό με ημερομηνία παραγωγής 20-6-2008 προκύπτει ότι φοιτούσαν συνολικά 10 παιδιά, 7 νήπια και 3 προνήπια εκ των οποίων μόνο 1 νήπιο και 1 προνήπιο φοιτούσαν στο ολοήμερο πρόγραμμα. Για στατιστικούς λόγους αναφέρεται ότι όπως προκύπτει από το Βιβλίο Μητρώου Νηπίων το σχολικό έτος 2004-2005 ο αριθμός των φοιτούντων νηπίων ήταν 20 εκ των οποίων τα 12 ήταν νήπια και τα 8 προνήπια.

Ανακεφαλαιώνοντας όσον αφορά την οργάνωση και λειτουργία των μονάδων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπως προκύπτει από το αρχειακό υλικό του νηπιαγωγείου Ν.Φιγαλείας διαπιστώνονται τα εξής:

1. Σε κεντρικό επίπεδο η οργάνωση και λειτουργία των μονάδων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης διαμορφώνεται από το Υπουργείο Παιδείας ενώ σε περιφερειακό επίπεδο από τις Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και τα Γραφεία Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.
2. Το σχολικό έτος άρχεται 1η Σεπτεμβρίου και λήγει 31 Αυγούστου του επόμενου έτους.
3. Το διδακτικό έτος έως το 1981 άρχεται 15 Σεπτεμβρίου, ενώ από το 1981 άρχεται στις 11.
4. Με τη λήξη του διδακτικού έτους η προϊσταμένη προέβαινε σε πληθώρα προπαρασκευαστικών και άλλων για το επόμενο έτος ενεργειών. Ενδεικτικά παρατηρείται ότι από το 1998 η προϊσταμένη του νηπιαγωγείου όφειλε να αποστέλλει στο Γραφείο Εκπαίδευσης πίνακα εγγραφέντων μαθητών ανά τάξη και φύλο για το ερχόμενο σχολικό έτος, κατάσταση θερινής διαμονής του διδακτικού προσωπικού με ακριβή διεύθυνση και τηλέφωνο καθώς και αντίγραφο του πρωτοκόλλου παράδοσης-παραλαβής του υλικού και αρχείου του σχολείου, που παρέδιδε στον Πρόεδρο της Σχολικής Επιτροπής. Για την ασφάλεια του σχολείου όφειλε να ασφαλίσει το υλικό και αρχείο του, ώστε να μη βρίσκονται σε κοινή θέα. Τέλος έπρεπε να επικοινωνήσει με τη ΔΕΗ για να διακόψει την παροχή ηλεκτρικού ρεύματος κατά τη διάρκεια των θερινών διακοπών.
5. Η προϊσταμένη του νηπιαγωγείου πλην των εκπαιδευτικών καθηκόντων της αναλάμβανε και διοικητικά καθήκοντα όπως οι εγγραφές των νηπίων, η καταβολή μισθωμάτων για το κτήριο που στεγαζόταν το νηπιαγωγείο, η υποβολή στατιστικών και άλλων στοιχείων που ζητούνταν είτε από τα Γραφεία είτε από τις Διευθύνσεις

Εκπαιδεύσεως είτε από την κεντρική υπηρεσία, η συμπλήρωση και τήρηση εντύπων και βιβλίων που απαρτίζουν το αρχειακό υλικό του νηπιαγωγείου και προορίζονταν για υπηρεσιακή χρήση.

6. Για την ομαλή λειτουργία του το νηπιαγωγείο τηρεί αρχείο στο οποίο έχει ήδη γίνει αναφορά ανωτέρω.
7. Στα δικαιολογητικά εγγραφής εντοπίζονται η αίτηση των γονέων, η υπεύθυνη δήλωση διαμονής σε περιπτώσεις που κρίνεται απαραίτητη, η ληξιαρχική πράξη γέννησης και σε ορισμένες περιπτώσεις αναγράφεται ότι έγινε απλή επίδειξη του βιβλιαρίου υγείας του νηπίου. Από το 1981 προστέθηκαν αρχικά πιστοποιητικά για την εντοπιότητα των νηπίων με εκδούσα αρχή την Κοινότητα (έως το 1997) και εν συνεχεία το Δήμο. Ενώ από το 1990 και μετά εντοπίζονται αντίγραφο βιβλιαρίου υγείας του νηπίου, δήλωση του κηδεμόνα για να διαπιστωθεί αν η μόνιμη κατοικία του νηπίου βρίσκεται εντός της περιφέρειας που ανήκει το νηπιαγωγείο καθώς και δήλωση του κηδεμόνα με την οποία ορίζεται το πρόσωπο που είναι υπεύθυνο για την ασφαλή προσέλευση και αναχώρηση του νηπίου. Από έγγραφό με θέμα «Σχολική περιφέρεια νηπιαγωγείων» προκύπτει ότι κάθε δημόσιο νηπιαγωγείο έχει τη δική του περιφέρεια και σε αυτό φοιτούν νήπια που διαμένουν εντός της περιφέρειάς του. Νήπιο το οποίο δε διαμένει στην περιφέρεια όπου βρίσκεται το σχολείο μπορεί να φοιτήσει σε αυτό ύστερα από αιτιολογημένη απόφαση του Προϊσταμένου του Γραφείου Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.
8. Η επωνυμία του νηπιαγωγείου μεταβαλλόταν αναλόγως της επωνυμίας της Κοινότητας και αυτό φαίνεται από την ονομασία των φακέλων και βιβλίων που τηρούνταν στο νηπιαγωγείο. Αναφέρονται ενδεικτικά το Βιβλίο Πράξεων σχολικής επιτροπής Νηπιαγωγείου Ν. Φιγαλείας(26/01/1986- 15/02/1988) και το Πρωτόκολλον αλληλογραφίας Νηπιαγωγείου Κάτω Φυγαλείας(26/06/1972- 29/05/1995). Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι η ονομασία του τελευταίου δεν άλλαξε ενώ εξακολουθούσε να συμπληρώνεται και μετά το 1976 όπου η κοινότητα μετονομάστηκε σε Νέας Φιγαλείας.
9. Η λειτουργία των νηπιαγωγείων δύναται να διακρίνεται σε πρωινή και απογευματινή(ολοήμερο). Το ωράριο πρωινής λειτουργίας του νηπιαγωγείου ήταν 8:00-12:30. Όσον αφορά τη λειτουργία του ως ολοήμερο δεν βρέθηκαν τεκμήρια στα οποία να γίνεται σχετική αναφορά.

Εν κατακλείδι αξίζει να αναφερθεί ότι εκτός από ζητήματα οργάνωσης και λειτουργίας του νηπιαγωγείου αντλούμε πληροφορίες σχετικές με την επαγγελματική δραστηριότητα των γονέων των φοιτούντων νηπίων. Όπως διαπιστώνεται από το Βιβλίο Μητρώου Νηπίων οι περισσότεροι πατεράδες απασχολούνταν ως αγρότες ενώ η συντριπτική πλειονότητα των μητέρων ασχολούνταν με τα οικιακά.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΗΛΕΙΑΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η Ιστορία της Ηλείας

Η ονομασία της Ηλείας αναφέρεται για πρώτη φορά από τον Όμηρο στη ραψωδία Β' στο έργο του Ηλιάδα με τη φράση ««Οι δ' άρα Βουπράσιον τε και Ήλιδα δίαν έναιον». Η αρχαία πόλη Ήλις βρισκόταν σε τοποθεσία 12 χιλιομέτρων Β.Α. της Αμαλιάδας. Ανατολικά του Πηνειού ποταμού στην περιοχή της Τραγάνας ξεκινούν οι ρίζες ενός λοφίσκου ύψους 122μ. όπου βρισκόταν η Ακρόπολη της πόλεως Ήλιδος. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της πόλης ήταν ο απέραντος κάμπος και οι γραφικοί λόφοι της. Η Ήλιδα αποτελούμενη από τρία διαμερίσματα την κοίλη Ήλιδα, την Πισάτιδα και την Τριφυλία ήταν μία πόλη με διαρκή εξελικτική πορεία. Η εξέλιξη της πόλης οφειλόταν:

- a) στο γεγονός ότι διοργάνωνε τους Ολυμπιακούς Αγώνες διαθέτωντας τις απαραίτητες εγκαταστάσεις για την κατάλληλη προετοιμασία και παραμονή των αθλητών. Επομένως αυτό είχε ως απόρροια την αρχιτεκτονική, καλλιτεχνική και οικονομική ανάπτυξη της πόλης.
- b) στην καθιέρωση της «εκεχειρίας» και στην ανακήρυξη της σε πόλη «Ιερή» και «Απαραβίαστη» δίνοντάς της τη δυνατότητα να ζει με ησυχία και ευημερία συνεχίζοντας την ανοδική πορεία της. Η πόλη έφτασε στο απόγειό της κατά την Ελληνιστική και κατά τη Ρωμαϊκή εποχή.

Η ίδρυση της πόλης έγινε από τους Αρκάδες που σχημάτισαν την πρώτη ελληνική φυλή. Περίπου το 1500μ.Χ εγκαταστάθηκαν στην Ήλιδα Αχαιοί μετανάστες από τους οποίους δημιουργήθηκαν οι Επειοί που κατείχαν το μεγαλύτερο τμήμα της πόλης. Έτσι κατά τη μυθολογία η πόλη ονομάστηκε Ηλεία από το βασιλιά Ηλείο, που ήταν γιος του Αμφιμάχου και της Υρμίνας κι εγγονός του Επειού. Πρώτος βασιλιάς της Ηλείας ήταν ο γιός του Δία και της Πρωτογένειας Αέθλιος που θεωρείται ο πατέρας του αθλητισμού. Ύστερα ακολούθησαν ο Επειός (οι υπήκοοι του οποίου ονομάστηκαν Επειοί), ο Αιτωλός και μετά ο Ηλείος.

Κατά τους Ιστορικούς χρόνους όσο η Ήλιδα μεγάλωνε τόσο μικραίναν άλλες πόλεις όπως η Κυλλήνη, το Βουπράσιο και το Λέπρεο. Η ανάπτυξη της πόλης οφείλεται στο

πλούσιο έδαφός της. Οι ποταμοί Αλφειός Πηνειός και Λάδωνας έκαναν εύφορη τη γη και διευκόλυναν την έντονη δραστηριότητα των κατοίκων της περιοχής.

Την εποχή της κλασσικής Αρχαιότητας οι κάτοικοι της Ήλιδας συγκρούστηκαν με τους Πισάτες καθώς προσπαθούσαν να συνεχίσουν να είναι οι διοργανωτές και διεθυντές των Ολυμπιακών Αγώνων. Τελικά οι Ηλείοι κατάφεραν να υποτάξουν τους Πισάτες και από τότε οι Ελληνοδίκες που ήταν Ηλείοι έγιναν οι μόνιμοι διεθυντές των Ολυμπιακών Αγώνων. Ο λαός της Ηλείας έλαβε μέρος και σε άλλες μάχες όπως σε αυτή των Πλαταιών κατά τη διάρκεια των Περσικών Πολέμων . Συμμετείχαν επίσης και στον Πελοποννησιακό πόλεμο τασσόμενοι υπέρ των Λακεδαιμόνων με τους οποίους τελικά συγκρούστηκαν. Αίτιο της σύγκρουσής τους αυτής αποτέλεσε το γεγονός ότι οι Λακεδαιμόνιοι επιθυμούσαν να καταλάβουν το Λέπρεο ενώ οι Ηλείοι το ήθελαν ανεξάρτητο. Την ίδια χρονική περίοδο οι Φιγαλείς που κατάφεραν να ξεπεράσουν τον κίνδυνο που διέτρεχαν από επιδημία χολέρας, έχτισαν το 420 π.Χ στις Βάσσεις Φιγαλείας τον περίφημο ναό του Επικούριου Απόλλωνα προς τιμήν του θεού που τους βοήθησε με τον λοιμό εξ' ου και το επίθετο επικούριος που σημαίνει βοηθός-σύμμαχος. Ο ναός που αρχιτεκτονικά συνδύαζε και τους τρεις ρυθμούς Δωρικό, Ιωνικό, Κορινθιακό χαρακτηρίστηκε από τους Αρχαίους Έλληνες ως «Παρθενώνας της Πελοποννήσου».

Κατά τους Ρωμαϊκούς χρόνους η Ηλεία κυριεύτηκε από τους Ρωμαίους και αποτέλεσε τμήμα της Ρωμαϊκής επαρχίας της Αχαΐας, ύστερα από νίκη του Ρωμαίου στρατηγού Λεύκιου Μόμμιου το 146 π.Χ ενάντια στους αρχηγούς της Αχαϊκής Συμπολιτείας. Την ίδια περίοδο πολλά από τα έργα των Ηλείων μεταφέρθηκαν στη Ρώμη. Το 87 π.Χ ο Λεύκιος Κορνήλιος Σύλλας με σκοπό να εκδικηθεί τους Ηλείους που τάχθηκαν υπέρ του Πόντιου βασιλιά, Μιθριδάτη του ΣΤ' του Ευπάτορα μετά την εισβολή του στην Ελλάδα, αφαίρεσε από την Ολυμπία όλα τα χρυσά και αργυρά αφιερώματα(πλην του χρυσελεφάντινου αγάλματος του Διός) και τα μετέφερε στη Ρώμη. Η Ηλεία την περίοδο 54-68μ.Χ αφού ανακήρυξε τον παράφρων Ρωμαίο Αυτοκράτορα Νέρωνα Ολυμπιονίκη σε όλα τα αγωνίσματα αφέθηκε ελεύθερη.

Τη βυζαντινή εποχή άρχισε η παρακμή της Ηλείας όταν το 394μ.Χ ο αυτοκράτορας Μέγας Θεοδόσιος κατήργησε τους Ολυμπιακούς Αγώνες ,καθώς θεωρούσε πως ήταν ό,τι είχε απομείνει από την Ειδωλολατρία. Η κατάσταση επιδεινώθηκε ακόμα περισσότερο μετά το θάνατο του Μέγα Θεοδόσιου όταν ο Γότθος ηγεμόνας Αλάριχος ύστερα από επιδρομή του στην Ελλάδα λεηλάτησε σκληρά την Ήλιδα. Ακολούθησαν μεγάλοι σεισμοί

και πλυμύρες με αποτέλεσμα να χαθούν πολλά από τα οικοδομήματα της Ολυμπίας και να ερημώσουν ή να εγκαταλειφθούν αρκετές Ηλειακές πόλεις. Το επόμενο διάστημα διαδέχτηκαν τις παραπάνω συμφορές και άλλες λεηλασίες όπως αυτή των Αβάρων το 588π.Χ που έκανε την Ήλιδα να ερημώσει. Το διάστημα 746-783 οι Σλάβοι είχαν δημιουργήσει εποίκιες στην Πελοπόννησο χωρίς όμως να επεκταθούν στην Ηλεία, καθώς προτιμούσαν ορεινές τοποθεσίες. Οι Ηλείοι υποβάθμιζαν οποιοδήποτε σλαβικό στοιχείο και αντιμετώπιζαν τους Σλάβους με όχι θετική διάθεση. Παρόλα αυτά ακόμα και σήμερα έχουν διασωθεί πολλά τοπωνύμια με Σλαβική ονομασία όπως Γαστούνη, Χλεμούτσι, Τραγανό κ.α. Το 881μ.Χ οι Άραβες λεηλάτησαν τα χωριά γύρω από την Κυλλήνη όμως αργότερα αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την περιοχή ύστερα από ήττα τους από το Ναύαρχο Νικήτα Ωρούφα. Τους Άραβες διαδέχτηκαν οι επιδρομές των Βουλγάρων το 978μ.Χ, των Ενετών το 1125μ.Χ και των Νορμανδών το 1150μ.Χ. Την εποχή αυτοί πολλοί Ηλείοι μεταξοσκωληκοτρόφοι αιχμαλωτίστηκαν και μεταφέρθηκαν στην Ιταλία για να διδάξουν τις γνώσεις που κατείχαν όσον αφορά στην παραγωγή μεταξιού.

Το 1204 μ.Χ η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους αποτέλεσε κομβικό σημείο για τις εξελίξεις όχι μόνο στην Ηλεία αλλά και σε ολόκληρο τον Πελοποννησιακό χώρο. Από το έγγραφο της συμφωνίας *Partitio terrarum Imperii Romaniae* που αφορά την κατανομή των βυζαντινών εδαφών προκύπτει ότι το μεγαλύτερο τμήμα της Πελοποννήσου είχε παραχωρηθεί στη Βενετία. Συγκεκριμένα το τμήμα εκείνο που ανήκε στους Βενετούς ήταν το βορειοδυτικό από την Πάτρα ως τη Μεθώνη, το κεντρικό από τα Καλάβρυτα ως το Όστροβο κοντά στη Φιγαλεία και η επαρχία Λακεδαίμονος. Η υπόλοιπη Πελοπόννησος βρισκόταν ήδη από τον 13ο αιώνα υπό την εξουσία του Λέοντα Σγουρού. Μέχρι το 1209 η δυτική, νότια και κεντρική Πελοπόννησος βρισκόταν στην κατοχή του Βονιφάτιου Μομφερατικού, του Γοδεφρείδου Βιλλεαρδουίνου και του Γουλιέλμου Σαμπλίτ. Το 1205 ιδρύεται το Πριγκιπάτο της Αχαΐας με έδρα την Ανδραβίδα και επικεφαλής τον Γοδεφρείδο Βιλλεαρδουίνο. Ο Βιλλεαρδουίνος μετέφερε την έδρα του ορθόδοξου επισκόπου που ήταν η Ωλένη στην Ανδραβίδα, όπου μέχρι και σήμερα σώζεται το ιερόν της φράγκικης εκκλησίας της Αγίας Σοφίας που χτίστηκε το 1225. Στη συνέχεια ο Βιλλεαρδουίνος έχτισε κοντά στην Κυλλήνη την πόλη Γλαρέντζα η ανάπτυξη της οποίας έθεσε σε δεύτερη μοίρα την Ανδραβίδα. Την ίδια περίοδο χτίστηκε και το Κάστρο Χλεμούτσι για την προστασία του Πριγκιπάτου. Το 1209 ακολούθησε η ρύθμιση των σχέσεων μεταξύ Βενετών και Φράγκων ύστερα από διεκδίκηση των τελευταίων τμήματος της

Πελοποννήσου. Οι Βενετοί διατήρησαν την κυριαρχία τους στην στρατηγικής σημασίας περιοχή από το Ναβαρίνο ως την Κορώνη εξασφαλίζοντας εμπορικά προνόμια. Όταν το 1246 έγινε πρίγκιπας ο Γουλιέλμος Βιλλεαρδουίνος κατέλαβε τα μόνα μη κατεκτημένα εδάφη από τους Φράγκους, την Τσακωνιά, τον Ταΰγετο και τη Μονεμβασιά. Μετά τη μάχη της Πελαγονίας όμως προχώρησε σε παραχώρηση των κάστρων της Μονεμβασίας, της Μεγάλης Μαΐνης και του Μυστρά στους Βυζαντινούς, τα οποία αποτέλεσαν τον πυρήνα του Δεσποτάτου του Μοριά. Έτσι ο πρώτος Βυζαντινός διοικητής Καντακουζηνός εγκαταστάθηκε αρχικά στη Μονεμβασιά ενώ αργότερα η βυζαντινή διοίκηση μεταφέρθηκε στο Μυστρά όπου και παρέμεινε μέχρι το τέλος της ζωής του Δεσποτάτου. Το 1267 με τη Συνθήκη του Βιτέρμπο η ηγεμονία της Αχαΐας παραχωρήθηκε στο βασιλιά της Νεάπολης Καρόλου Α΄ Ανδεγαυού, ξεκινώντας έτσι η ανδεγαυική κυριαρχία στην Πελοπόννησο. Στα μέσα του 14ου αιώνα εγκαθίσταται στην Ηλεία η οικογένεια των Ατσαγιόλι στην οποία παραχωρήθηκε ως φέουδο και η Κόρινθος. Το 1316 με την αποβίβαση του πρίγκιπα Φερδινάνδου της Μαγιόρκας με ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις στην Γλαρέντζα κυριεύτηκε ολόκληρη η Ηλεία. Όμως την Άνοιξη του 1316 στην μάχη της Μανολάδας ηττήθηκε από το Λουδοβίκο της Βουργουνδίας. Λόγω των συνεχών πολέμων με τους Φράγκους στην Πελοπόννησο ο Αυτοκράτορας Ιωάννης ΣΤ΄ Καντακουζηνός υποχρεώθηκε να στείλει τον γιο του Μανουήλ ως δεσπότη στο Μυστρά και κατά τη διάρκεια της δεσποτείας του ο τόπος γνώρισε ευημερία και γαλήνη. Ο αυτοκράτορας Ιωάννης Ε΄ Παλαιολόγος έστειλε το γιο του Θεόδωρο με στρατό στην πρωτεύουσα του Δεσποτάτου όπου και τελικά κατέλαβε τη θέση των Καντακουζηνών. Ο αυτοκράτορας Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος παρόλο που για να προστατεύσει το Δεσποτάτο και τους κατοίκους του από τους Τούρκους έχτισε το τείχος του Εξαμιλίου στην Κόρινθο δεν κατάφερε να τους εμποδίσει το 1423 στο Μυστρά. Το 1430 η Ηλεία ελευθερώθηκε από τον Κωνσταντίνο ΙΑ Παλαιολόγο που ήταν δεσπότης του Μυστρά. Τότε ο Μουράτ Β που εισχώρησε στην Πελοπόννησο νικώντας τους Έλληνες στο Μυστρά και λεηλατώντας τη Γλαρέντζα αδυνατούσε να καταλάβει την Πάτρα. Το 1458μ.Χ., ο Μωάμεθ ο Β΄ ο πορθητής κυρίευσε ο ίδιος τη Βοστίτσα, την Πάτρα και την Ηλεία. Η κατάληψη της Ηλείας από τους Τούρκους διήρκεσε μέχρι το 1687μ.Χ οπότε έληξε και ο Α΄ Βενετοτουρκικός Πόλεμος (1684-1687). Οι Τούρκοι μετά την ήττα τους στη μάχη της Πάτρας προκάλεσαν αισθητή μείωση του πληθυσμού αφού πήραν μαζί τους πολλούς από τους κατοίκους. Το 1685 ο Βενετός στρατηγός Φραγκίσκος Μοροζίνι κυρίευσε όλη την Πελοπόννησο. Η βενετική παρουσία με διάρκεια τριάντα χρόνων (1685-1715) προκάλεσε σοβαρές επιπτώσεις στην Ηλεία και άσκησε

θηρσκευτικές πιέσεις στους ντόπιους κατοίκους της περιοχής. Αποτέλεσμα αυτών των πιέσεων ήταν η στροφή των Ελλήνων υπέρ των Τούρκων και η ανακατάληψη της Ηλείας το 1715 από τους τελευταίους. Η κατάσταση στην Ηλεία όμως επιδεινώθηκε, καθώς εγκαταστάθηκαν Τουρκαλβανοί Λαλιώτες που ήταν ιδιαίτερα σκληροί. Το 1756 ένας καταστροφικός λοιμός προερχόμενος από την Αίγυπτο είχε σαν αποτέλεσμα την εξάλειψη του μισού πληθυσμού της Ηλείας. Το 1770 τα αδέρφια Αλέξιος και Θεόδωρος Ορλώφ εκπροσωπώντας την Αυτοκράτειρα Αικατερίνη Β΄ προκάλεσαν τον ξεσηκωμό των Μανιατών. Το γεγονός αυτό οδήγησε και στον ξεσηκωμό περίπου 2000 Ηλείων οι οποίοι έχοντας ως αρχηγούς τους Ι. Μακρή, Π. Κλάδη, Ν. Φουρτούνη και Ν. Ξανθόπουλο κυριεύσαν τη Γαστούνη αναμένοντας εντολές από το Θεόδωρο Ορλώφ που πολιορκούσε την Κορώνη. Οι εξέλιξεις όμως δεν ήταν οι αναμενόμενες αφού σαν τροχοπέδη στάθηκε η ξαφνική επίθεση Αλβανών προκαλώντας όχι μόνο ολέθριες καταστροφές αλλά και το θάνατο του Ηλείου οπλαρχηγού Ιωάννη Σισίνη. Στη συνέχεια ακολούθησε νέος λοιμός και πολλοί κάτοικοι εκπατρίστηκαν μεταφερόμενοι κυρίως στη Μ.Ασία.

Το 1821 η Επανάσταση στην Ηλεία κηρύχθηκε στις 26 Μαρτίου και μετά από 5 μέρες επήλθε ο εμπρησμός του Πύργου από τους Λαλαίους Τούρκους. Την περίοδο της επανάστασης αναδείχθηκαν σημαντικοί Ηλείοι οπλαρχηγοί όπως οι Σισίνιδες, οι Βιλαέτηδες, οι Κρεστενίτες, οι Αυγερινοί κ.α. Η συμμετοχή της Ηλείας στον επαναστατικό αγώνα ήταν αρκετά ενεργή. Μάλιστα αρκετοί Ηλείοι ήταν μέλη της Φιλικής Εταιρίας όπως ο Παναγιώτης Αναγνωστόπουλος, καταγόμενος από την Ανδρίτσαινα και ο Γεώργιος Σισίνης, καταγόμενος από τη Γαστούνη που προετοίμασε την επανάσταση της Ηλείας. Μία ακόμη σπουδαία προσωπικότητα με ενεργό δράση στον επαναστατικό αγώνα ήταν ο Χαράλαμπος Βιλαέτης που επιτέθηκε στους Τουρκαλβανούς στην περιοχή του Λάλα όπου και βρισκόταν το ορμητήριό τους. Ο Βιλαέτης σκοτώθηκε στο μύλο του Σμίλα ύστερα από ηρωική μάχη που έδωσε απέναντι σε χιλιάδες εχθρούς. Οι Ηλείοι συμμετείχαν σε σπουδαία γεγονότα της Επανάστασης όπως στη δεύτερη πολιορκία του Μεσολογγίου, σε μάχη στο Φάληρο και την Ακρόπολη υπό τις διαταγές του Καραϊσκάκη και στην πολιορκία της Πάτρας. Επιπλέον μετέβησαν στην Στερεά Ελλάδα με οπλαρχηγό τον Κρασάκη για να ανακόψουν την πορεία των Τουρκαλβανών που κινούνταν εναντίον της Πάτρας. Η συμβολή της Ηλείας στον Αγώνα δεν αφορούσε μόνο τη συμμετοχή της σε πολεμικές συγκρούσεις αλλά και στον επισιτισμό των επαναστατών. Μάλιστα ο Κολοκοτρώνης στα Απομνημονεύματά του

αναφέρει «Η τροφή όλου του στρατεύματος ήρχετο από τη Γαστούνη. Τόσο τακτική ήταν η ζωοτροφή, (4.000) σφαχτά, (80) κεφάλια γελάδια, ψωμιά από Γαστούνη. Η Γαστούνη ήτο μελίσσι άτρυγο, και μας τα έστελνε ο Σισίνης...» Στις 25 Ιουνίου 1821 οι Ηλείοι έχοντας στο πλευρό τους Κεφαλοννίτες έδωσαν την τελευταία αλλά και πιο σπουδαία μάχη στο Πούσι εναντίον των Λαλαίων Τούρκων. Οι Λαλαίοι που είχαν αρχηγό το Γιουσούφ Πασά έκαψαν τα σπίτια τους και τα πράγματα τους και μετακινήθηκαν προς την Πάτρα. Από το 1825-1827 η Ηλεία πέρασε δύσκολα εξαιτίας της καταστροφικής μανίας του Ιμπραήμ. Το 1828 όμως η Ηλεία ήταν πλέον ελεύθερη και ως πρωτεύουσά της ορίστηκε ο Πύργος.

4.1 Τα ιστορικά μνημεία της Ηλείας

Η Ηλεία διαθέτει πληθώρα μνημείων διαφόρων χρονικών περιόδων που μαρτυρούν την Ιστορία της. Παρακάτω παρατίθενται τα πιο σημαντικά που είναι:

A. Ο Ναός Αγίας Σοφίας Ανδραβίδας: πρόκειται για γοτθικό ναό που ίδρυσαν οι Φράγκοι στην στο κέντρο της Ανδραβίδας. Ειδικότερα ιδρύθηκε τον 13ο αιώνα από Δομινικανούς μοναχούς όταν ήταν πρίγκιπας της Πελοποννήσου ο Γουλιέλμος Βιλλεαρδουίνος. Ανήκει στην κατηγορία των τρίκλιτων ξυλόστεγων βασιλικών εκκλησιών και το μήκος της αρχικά υπερέβαινε τα 45μ.Στις μέρες μας σώζεται το τμήμα του ιερού με τα δύο παρεκκλήσια που βρίσκονται στο πλάι. Στο εσωτερικό του ναού στέφονταν οι διάδοχοι του πριγκιπικού θρόνου και συγκεντρωνόταν το μεγάλο ιπποτικό συμβούλιο η λεγόμενη μεγάλη «Κούρτη».

B. Το Κάστρο Χλεμούτσι: χτίστηκε την εποχή της Φραγκοκρατίας περίπου το 1223 μ.Χ από τον Γοδεφρείδο Β' Βιλλεαρδουίνο το χωριό Κάστρο του Δήμου Κυλλήνης ,για να προστατευτεί το πριγκιπάτο της Αχαΐας. Από τους δημιουργούς του του δόθηκε η ονομασία Clermont, ενώ από τους Βενετούς η ονομασία Castel Tornese, καθώς πίστευαν ότι εκεί βρσκόταν το φραγκικό νομισματοκοπείο. Αποτελείται από δύο περίβολους, τον εσωτερικό και τον εξωτερικό.Ο εσωτερικός βρίσκεται νοτιοανατολικά στο πιο ψηλό σημείο του λόφου σε σχήμα εξαγώνου και διαθέτει μία μεγάλη κεντρική αυλή η οποία περιστοιχίζεται από θολωτές αίθουσες. Στον εσωτερικό περίβολο βρίσκονταν η κατοικία του καστελλάνου, χώροι υποδοχής, μαγειρεία και κατάλυμα για την φρουρά. Οι αίθουσές του (εκτός από μία) είχαν δύο ορόφους που στο εσωτερικό τους σώζονται δεξαμενές, τζάκια, αποθηκευτικές κόγχες και χώροι αποχωρητηρίων. Η εσωτερική αυλή οδηγεί στις αίθουσες του εσωτερικού περιβόλου ενώ οι εξωτερικές σκάλες οδηγούν στους ορόφους

τους. Ο εξωτερικός περίβολος, σε σχήμα πολυγώνου δημιουργήθηκε για την ενίσχυση του οχυρού στις πιο ομαλές πλαγιές του λόφου. Οι απολήξεις των τειχών του βρίσκονται σε περιδρόμο και επάλξεις. Η διαμόρφωση των επάλξεων και του περιδρόμου που σώζεται σήμερα ανήκει στην εποχή της Οθωμανοκρατίας. Η κεντρική είσοδος του εξωτερικού περιβόλου βρίσκεται στη βορειοδυτική πλευρά. Αρχικά η φραγκική κατασκευή διέθετε είσοδο που έμοιαζε με απλό διάδρομο και οδηγούσε στην πύλη. Η διαμόρφωση που σώζεται στις μέρες μας έχει δύο επιπλέον διαδοχικές πύλες και έναν ορθογώνιο θολοσκεπή χώρο των Οθωμανικών χρόνων. Σήμερα το Κάστρο Χλεμούτσι στεγάζει μουσείο στο οποίο εκτίθενται οικόσημα των πριγκίπων, νομίσματα, κοσμήματα και τμήματα από τον πολεμικό εξοπλισμό των ιπποτών.

Γ. Το Κάστρο Γλαρέντζας: χτίστηκε από τον Γοδεφρείδο Βιλλεαρδουίνο ανάμεσα στα 1210-1218 στην περιοχή της Γλαρέντζας, δυτικά της Κυλλήνης και βρίσκεται αρκετά κοντά στο Κάστρο Χλεμούτσι. Η ίδρυση της Γλαρέντζας έγινε από τον πρίγκιπα Γουλιέλμο Βιλλεαρδουίνο λίγο μετά τα μέσα του 13ου αιώνα. Η Γλαρέντζα αποτελούσε ένα από τα σημαντικότερα λιμάνια της περιοχής με εξαγωγές προς την Αλεξάνδρεια, την Κύπρο, το Πρίντεζι και τη Μικρά Ασία. Αναπτύχθηκε σε μείζονος σημασίας οικονομικό κέντρο που διέθετε νομισματοκοπείο έως το 1353, τράπεζες, κτίρια που εξυπηρετούσαν τις ανάγκες της ναυτιλίας καθώς επίσης και νοσοκομεία. Η καταστροφή του κάστρου επήλθε όταν παραχωρήθηκε ως προίκα ολόκληρη η περιοχή της Γλαρέντζας στον Κωνσταντίνο Παλιολόγο.

Δ. Το Κάστρο Κουνουπέλι: βρίσκεται στην περιοχή Κουνουπέλι περίπου 9 χλμ. Βοριοδυτικά της Βάρδας. Για το ίδιο το Κάστρο οι σωζόμενες πληροφορίες είναι ελλιπείς. Το μόνο που γνωρίζουμε είναι ότι πρόκειται για φυλάκιο που προοριζόταν να καταστέλλει τις πειρατικές επιδρομές.

Ε. Το Κάστρο Κατακόλου: ονομάζεται και αλλιώς Ποντικόκαστρο λόγω της ομοιότητας του λόφου, πάνω στον οποίο έχει χτιστεί, με ποντικό. Τα οικοδομήσιμα υλικά προέρχονται από την αρχαία ακρόπολη της Φειάς. Αποτελεί ένα από τα κάστρα που δημιουργήθηκαν για να αποτρέψουν τυχόν εισβολή των Φράγκων στην περιοχή. Το κάστρο πήρε την ονομασία Μποβουάρ ή Μπελβεντέρε λόγω της ομορφιάς που έχει ολόκληρη η περιοχή. Ιδιαίτερη μνεία στο Κάστρο Κατακόλου γίνεται στο Χρονικό του Μόρεως καθώς σε μία από τις αίθουσές του έγινε η συμφωνία του γάμου του Γοδεφρείδου Β' Βιλλεαρδουίνου με την Αγνή Κουρτεναί που ήταν κόρη του Λατίνου

αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης, Πέτρου Κουρτεναί. Εικάζεται ότι η καταστροφή του Κάστρου επήλθε περίπου το 1470 από τον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο όπως και το κάστρο της Γλαρέντζας. Σήμερα σώζονται ένας 12μετρος πύργος πλάτους 6 μέτρων και τα εναπομείναντα από την καταστροφή ερείπια μιας 5μετρους διμερούς θολωτής δεξαμενής.

ΣΤ. Το Κάστρο Ωλένης: βρίσκεται στο χωριό Ωλένης του Πύργου. Το κατασκεύασαν οι Βυζαντινοί στην μεσαιωνική πόλη Ώλενα. Πιθανολογείται ότι στο κάστρο έχουν κάνει επισκευές οι Βενετοί ή οι Φράγκοι. Αρχικά προοριζόταν να χρησιμοποιηθεί από τους Ορθόδοξους Βυζαντινούς Επισκόπους ως καταφύγιο και αργότερα από τους Λατίνους. Σήμερα σώζονται ερείπια του κάστρου εκ των οποίων το πιο σημαντικό είναι μια πύλη.

Ζ. Η Μονή Βλαχερνών: βρίσκεται λίγο πιο μακριά από τη Γλαρέντζα και μοιάζει με αυτή της Κωνσταντινούπολης. Πρόκειται για γυναικείο μοναστήρι με άγνωστη χρονολογία ίδρυσης. Αυτό που είναι γνωστό είναι ότι ξεκίνησε να χτίζεται από τους Βυζαντινούς το 12ο αιώνα και ολοκληρώθηκε από μοναχούς του Αγίου Φραγκίσκου που συνδύασαν τη βυζαντινή με τη γοτθική αρχιτεκτονική. Ανήκει στην κατηγορία των τρίκλιτων ξυλόστεγων βασιλικών και είναι διαιρεμένη σε εξωνάρθηκα, εσωνάρθηκα και στον κυρίως ναό. Στο εσωτερικό της μονής βρίσκονται ένας τάφος αγνώστου ιδιοκτήτη καθώς και λείψανα του Αγίου Γεωργίου, του Αγίου Παντελεήμονος, της Αγίας Βαρβάρας, του Αγίου Χαραλάμπου και του Αγίου Διονυσίου. Η αρχιτεκτονική του ναού περιλαμβάνει διακοσμητικές πέτρινες κεφαλές με τρομακτική όψη που βρίσκονται στο εξωτερικό του ναού για να προστατεύουν το ναό από το «κακό μάτι». Επιπλέον διαθέτει ένα ηλειακό ρολόι που βρίσκεται ενσωματωμένο στον νοτιοανατολικό τοίχο ανάμεσα στους ορθογώνιους πυρόλιθους από τους οποίους έχει χτιστεί ο ναός.

Η. Η Μονή Σκαφιδιάς: βρίσκεται 10χλμ. από τον Πύργο κοντά στην παραλία της Σκαφιδιάς. Χτίστηκε το 10ο αιώνα και αφιερώθηκε στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Για την ονομασία της μονής έχουν δοθεί αρκετές ερμηνείες. Κάποιοι θεωρούν ότι το όνομά της οφείλεται είτε στο σχήμα της, αφού μοιάζει με σκαφίδι, είτε στους κατοίκους της περιοχής που ασχολούνταν με την κατασκευή σκαφιδιών, είτε στο γεγονός ότι η εικόνα της Παναγίας βρέθηκε μέσα σε μια σκάφη στη θάλασσα. Η μονή κατά καιρούς υπέστη σοβαρές καταστροφές όπως: α) στην περίοδο της Επανάστασης που είχε ενεργό συμμετοχή και πυρπολήθηκε δύο φορές, β) το 1886 που καταστράφηκε λόγω ενός σφοδρότατου σεισμού και γ) κατά τη διάρκεια της Γερμανικής Κατοχής που

καταστράφηκε από το γερμανοϊταλικό στρατό. Το κτίριο της μονής που έχει διασωθεί σήμερα δεν είναι το ίδιο με αυτό της αρχικής κατασκευής του. αφού έχει υποστεί επεμβάσεις για την αντιμετώπιση των προαναφερθέντων καταστροφών. Για παράδειγμα από τον σταυροειδή με τρούλο ναός της μονής σήμερα σώζονται μόνο ορισμένα τμήματα από πέτρες που περικλείονται από τούβλα οριζόντια και κάθετα τοποθετημένα που βρίσκονται στην ανατολική πλευρά. Πλέον η μονή διαθέτει αρχείο, βιβλιοθήκη και μουσείο με εντυπωσιακά κειμήλια και θησαυροφυλάκειο. Το Αρχείο και η Βιβλιοθήκη της Μονής βρίσκονται στο ίδιο δωμάτιο μαζί με τα άλλα κειμήλια. Στο Αρχείο της βρίσκονται: α) έγγραφα της βενετικής περιόδου σε βενετική και ελληνική γλώσσα η ταξινόμηση των οποίων έγινε σε φακέλους από τον πατήρ Αντώνιο. Η σειρά τοποθέτησης των εγγράφων σήμερα έχει αλλάξει. β) πατριαρχικά σιγίλλια και γ) μετεπαναστατικά έγγραφα που αποτελούν μαρτυρίες για την ιστορία της μονής. Στα χιλιάδες αυτά έγγραφα περιέχονται η αλληλογραφία της Μονής καθώς και πανεπιστημιακά διπλώματα διαφόρων μοναχών. Η Βιβλιοθήκη διαθέτει: α) παλαίτυπα από το 1703 και μετά και τις β) βιβλιοθήκες των μοναχών Θεοδώρου, Χρίστου Ρουχίτσα και Χριστόδουλου. Στο θησαυροφυλάκειο της μονής φυλάσσονται φορητές εικόνες, ιερά σκεύη και άμφια, σταυρούς, λειψανοθήκες και κανδήλες.

Θ. Η Μονή Ασκητή Γούμερου: βρίσκεται κοντά στο χωριό Γούμερο χτισμένο στο άνοιγμα ενός φαραγγιού, ενός μεγάλου βράχου. Η χρονολογία που χτίστηκε παραμένει άγνωστη. Πρόκειται για ένα βυζαντινής προέλευσης εκκλησάκι που ως σκεπή έχει το φαράγγι που χωρίζει το βράχο. Αφιερώθηκε στην Κατάθεση της Τίμιας Ζώνης της Θεοτόκου. Στην πίσω πλευρά του βράχου εντοπίζονται τα ερείπια άλλου κτίσματος που εικάζεται ότι ήταν το αρχικό κτίριο της μονής. Σύμφωνα με την παράδοση στο εκκλησάκι ζούσε ένας Ασκητής τρεφόταν με γάλα κατσίκας και ό,τι του προσέφερε η φύση. Ένα βράδυ που ο Ασκητής τετραπόδιζε για να βρει την τροφή του ένας κηνυγός τον πυροβόλησε, καθώς νόμιζε ότι ήταν αγριογούρουνο. Ο κηνυγός περίμενε μέχρι το πρωί όπου τελικά βρήκε μέσα στη σπηλιά νεκρό τον Ασκητή ακολουθώντας το αίμα του. Ο Ασκητής κρατούσε στην αγκαλιά του μια εικόνα της Παναγίας και από το αίμα του γεννήθηκε πηγή η οποία μέχρι και σήμερα αναβλύζει νερό. Τα τελευταία περίπου 50 χρόνια δεν συναντάται μοναστική ζωή. Η UNESCO διακήρυξε τη μονή ως μνημείο φυσικής ομορφιάς.

Ι. Οι Άγιοι Ανάργυροι Αντρώνιου: πρόκειται για κοιμητηριακό ναό βυζαντινής προέλευσης που βρίσκεται στο χωριό Αντρώνι. Στο εσωτερικό του ναού απαντάται μία

παράξενη μορφή αγιογραφίας, αυτή του Αγίου Χριστοφόρου με κεφαλή σκύλου. Εικάζεται πως η μορφή αυτή του Αγίου οφείλεται στην προέλευση του από τη φυλή των κυνοκέφαλων. Οι κυνοκέφαλοι είχαν ανθρώπινο σώμα και κεφάλι σκύλου. Λόγιοι υποστηρίζουν ότι ο ίδιος ζήτησε από το Θεό να του δώσει αυτή τη μορφή για να αποφύγει τον έρωτα της κόρης ενός βασιλιά στον στρατό του οποίου υπηρετούσε.

ΙΑ. Αγία Τριάδα Δίβρης: βρίσκεται στην συνοικία Γκρουστάδες ή Απάνω Μαχαλάς της Δίβρης. Χτίστηκε περίπου το 13ο αιώνα και ανήκει σε μια ιδιαίτερου τύπου παραλλαγή του απλού τετράστυλου σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού με τρούλο και νάρθηκα. Ο ναός έχει τοιχογραφικό διάκοσμο και δύο στρώματα: α) το παλαιότερο του 14ου αιώνα και β) το νεώτερο, το μεταβυζαντινό. Στο ναό επίσης υπάρχει χτιστό τέμπλο και χτιστή Αγία Τράπεζα που βρίσκεται μπροστά από την ανίδα.

ΙΒ. Μονή της Ίσοβας: βρίσκεται χτισμένη πάνω σε ένα λόφο κοντά στην Τρυπητή της Σκιλλουντίας. Θεωρείται ένα από τα σημαντικότερα μνημεία που οικοδόμησαν οι Φράγκοι. Πιθανολογείται ότι χτίστηκε αρχές του 13ου αιώνα από καθολικούς μοναχούς. Πυρπολήθηκε το 1263 από τους Τούρκους στη μάχη της Πρινίτσας και ύστερα από το γεγονός αυτό ακολούθησε η ανέγερση ενός ναού που αφιερώθηκε στον Άγιο Νικόλαο. Ο ναός του Αγίου Νικολάου οικοδομήθηκε στη νότια πλευρά της Μονής.

ΙΓ. Μοναστήρι Σμέρνας: βρίσκεται χτισμένο μέσα σε μια σπηλιά του όρους Λαπίθας. Η οροφή του είναι η κορυφή του όρους κατασκευασμένη από ασβεστόλιθους και έχει σχήμα πυραμίδας. Τις βροχερές μέρες σταλαγματιές από τη σπηλιά πέφτουν στο εσωτερικό του ναού.

ΙΔ. Μονή Σεπετού: είναι χτισμένη πάνω από το φαράγγι του Τρίτωνα και διακρίνεται για τη θέα της. Εικάζεται ότι η ονομασία οφείλεται στην εξής ιστορία: Μία γυναίκα που πίστευε στα θαύματα της Παναγίας πέταξε το παιδί της από το βράχο προσπαθώντας να πείσει μία άπιστη γυναίκα να πιστέψει και αυτή. Το παιδί της γυναίκας που πίστευε σώθηκε ενώ το παιδί της άπιστης τσακίστηκε. Την ώρα που η άπιστη πετούσε το παιδί της έλεγε «σε πετώ» εξ' ου και το Σεπετό. Οι οπλαρχηγοί της Επανάστασης του 1821 επέλεξαν τη Μονή για να πραγματοποιούν τις συσκέψεις τους. Το 1915 η μονή καταστράφηκε, λόγω πυρκαγιάς, όμως σώθηκε η εικόνα της Παναγίας.

4.2 Η Ιστορία του πρώτου νηπιαγωγείου της Ηλείας

Στα άδυτα του αρχείου του Νίκου Γ. Σωτηρόπουλου ανακτώνται σημαντικές πληροφορίες για το πρώτο νηπιαγωγείο που λειτούργησε στην περιοχή της Ηλείας. Στο φάκελο με όνομα «Φάκελος Αγροτολέσχης (λειτούργησεν από 30/5/1956-27/9/1959)» υπάρχουν έγγραφα που αναφέρονται στη λειτουργία του πρώτου νηπιαγωγείου. Το εν λόγω νηπιαγωγείο λειτούργησε για δύο χρόνια από 1/10/1957 έως 30/9/1959 στα πλαίσια της Αγροτολέσχης στην περιοχή της Δίβρης (ή αλλιώς Λαμπείας), ύστερα από πρωτοβουλία του Νίκου Σωτηρόπουλου. Να σημειωθεί ότι η Δίβρη κατείχε τα πρωτεία στον εκπαιδευτικό τομέα, καθώς εκεί λειτούργησαν το 1828 το πρώτο Ελληνικό Σχολείο στην Ηλεία ύστερα από την Επανάσταση του 1821, το 1900, το πρώτο Υποδιδασκαλείο της Ηλείας και το 1957 το πρώτο νηπιαγωγείο της Ηλείας.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να γίνει αναφορά στο θεσμό της Αγροτολέσχης προκειμένου να γίνουν κατανοητά τα αναφερθέντα κατωτέρω. Οι Αγροτολέσχες δημιουργήθηκαν σε ελληνικά χωριά για να βελτιωθούν οι συνθήκες ζωής των κατοίκων τους. Για τη λειτουργία της Αγροτολέσχης το χωριό προσέφερε ένα σπίτι και έναν αρδεύσιμο κήπο στον οποίο τα παιδιά εφάρμοζαν στην πράξη όλα όσα μάθαιναν. Ακόμη όλες οι δημόσιες και κοινοτικές αρχές έπρεπε να καταβάλλουν κάθε προσπάθεια για τη διευκόλυνση και ενίσχυση του έργου της Αγροτολέσχης μέσω του οποίου επιτυγχανόταν η οικονομική και εκπολιτιστική ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας. Σε κάθε Αγροτολέσχη το Εθνικό Ίδρυμα χορηγούσε τα απαραίτητα έπιπλα όπως ένα ραδιόφωνο, μία ραπτομηχανή, έναν αργαλειό, μαγειρικά σκεύη, εργαλεία και βιβλία. Επιπλέον το Εθνικό Ίδρυμα μισθοδοτούσε τη δασκάλα Οικοκυρικών και κάλυπτε τα έξοδα κίνησης στον Κοινοτικό Γεωπόνο. Στο σπίτι όπου στεγαζόταν η Αγροτολέσχη και βρισκόταν είτε κοντά στο σχολείο είτε κοντά στην εκκλησία συγκεντρώνονταν σε διαφορετικές ώρες τα αγόρια από τα κορίτσια. Τα αγόρια μάθαιναν από το Γεωπόνο δενδροκομία, κλάδεμα, λαχανοκηπουρική, μελισσοκομία, πτηνοτροφία και κτηνοτροφία. Μέσα από τις γνώσεις αυτές που αποκτούσαν γίνονταν καλύτεροι γεωργοί, αύξαιναν την παραγωγή τους, αξιοποιούσαν τα κτήματά τους και γενικότερα αποκτούσαν τα απαραίτητα εφόδια για να καλυτερεύσουν τη ζωή τους. Τα κορίτσια από την άλλη μάθαιναν από τη δασκάλα των Οικοκυρικών ράψιμο, κέντημα, υφαντική, ζαχαροπλαστική, μαγειρική, τρόπους καλής συμπεριφοράς, βρεφοκομία, πρώτες βοήθειες, κλάδεμα, φύτεμα λαχανικών, καθώς

επίσης πως θα γίνουν καλές σύντροφες για τους αγρότες και πως θα κάνουν τη ζωή στο σπίτι πιο ευχάριστη και υγιεινή. Εκτός από τα αγόρια και τα κορίτσια στην Αγροτολέσχη συγκεντρώνονταν σε διαφορετικές ώρες άντρες και γυναίκες του χωριού και συζητούσαν για το πως θα αξιοποιούσαν τους κοινόχρηστους χώρους του χωριού αλλά και για την κατασκευή κοινωφελών εκπολιτιστικών έργων στην περιοχή της Αγροτολέσχης με την εθελοντική εργασία των μελών της. Κάθε Κυριακή στην αγροτολέσχη συγκεντρώνονταν από τη μια, οι μεγάλοι του χωριού για να συζητήσουν με το γεωπόνο και άλλους ειδικούς, τρόπους να βελτιώσουν την παραγωγή τους και να εκπολιτίσουν το χωριό τους, από την άλλη οι γυναίκες για να συζητήσουν με τη δασκάλα των οικοκυρικών θέματα σχετικά με το νοικοκυριό, τη χαρά και την ομορφιά του σπιτιού τους και του χωριού.

Όταν ως διευθύντρια της Αγροτολέσχης στη Δίβρη υπηρετούσε η Ερμιόνη Κανοπούλου, ο Νίκος Σωτηρόπουλος λαμβάνοντας υπόψιν του τα προσόντα που αυτή διέθετε (γνώσεις οικοκυρικών, ψυχολογίας, παιδαγωγική επάρκεια) της πρότεινε να ξεκινήσει τη λειτουργία Νηπιαγωγείου, με την στήριξη του «ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΤΩΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΛΑΜΠΕΙΕΩΝ-ΔΙΒΡΙΩΤΩΝ "ο Άγιος Παντελεήμων"». Την πρόταση του Σωτηρόπουλου αντιμετώπισε με ενθουσιασμό η Κανοπούλου ζητώντας από το Σύνδεσμο να αναλάβει τα έξοδα για τον απαιτούμενο εξοπλισμό, όπως και έγινε. Ο εξοπλισμός, όπως αναφέρεται σε έγγραφο με ημερομηνία παραγωγής 6 Νοεμβρίου 1957, αποτελούνταν από 1 τεμάχιο θεάτρου χωρίς σκηνή (η οποία στάλθηκε αργότερα), 1 κύβο, 1 τεμάχιο σιδηροδρόμου, 32 τεμάχια πλακάκια, 1 αριθμητήριο, 1 τεμάχιο κυάλια, 25 τεμάχια πλαστελίνης, 2 τεμάχια κύβων εντός κιβωτίων, 1 τεμάχιο οικοδομής εντός κιβωτίου, 3 βιβλία με τίτλους: α) «Χρυσό μου Βιβλίο», β) Μαθαίνω γράμματα, γ) «Πως να μορφώνουμε ανθρώπους», 42 τεμάχια χειροτεχνίας, 15 τραπεζάκια, 15 σκαμνάκια και 15 βιβλιαράκια χειροτεχνίας. Από την ονομαστική κατάσταση των νηπίων προκύπτει ότι τα πρώτα νήπια που φοίτησαν στο νηπιαγωγείο ήταν 22 σε αριθμό. Σε ευχαριστήριο για τον εξοπλισμό γράμμα που απευθύνεται στον κ.ο Σωτηρόπουλο με ημερομηνία 10 Ιανουαρίου 1958 η Κανοπούλου θεωρεί πως το Νηπιαγωγείο θα γνωρίσει επιτυχία από την Άνοιξη και μετά οπότε ο καιρός θα είναι καλός και θα είναι δυνατή η προσέλευση των παιδιών ο αριθμός των οποίων θα ξεπερνά τα 15 ίσως και τα 20. Σε ένα άλλο έγγραφο με ημερομηνία 31 Μαρτίου 1958, γίνεται λόγος για τα προβλήματα που αντιμετώπιζε η Αγροτολέσχη. Αναφέρει χαρακτηριστικά «Η Σχολή, όπως πρώτα έτσι και τώρα συνεχίζει τα μαθήματα εις τας μαθητρίαις οι οποίαι τον τελευταίον καιρόν ηλατώθησαν. Φυσικόν βέβαιον είναι διότι οι μαθήτριες που ερχόταν έως τώρα ήδη έχουν μάθει όλα όσα έπρεπε. Τώρα πρέπει

νάρθουν νέες οι οποίες δεν έχουν έρθει. Και παρ' όλες τις προσπάθειες μου δεν κατορθώνω να συγκεντρώσω τον ικανοποιητικόν αριθμόν μαθητριών. Έρχονται, αλλά όχι όσες πρέπει από ολάκερη Δίβρη. Όπως μαθαίνω και ακούω το σαμποτάρισμα δεν παύει από τους συμπατριώτας σας. Και τούτο με λυπεί ιδιαιτέρως. Για μένα και για το Β. Ίδρυμα είναι θυσία και μάλιστα θυσία μεγάλη. Κατανόησι και βοήθεια δεν γνώρισα από κανέναν εδώ, πλην εσάς οι οποίοι ακούραστα φροντίζετε για όλα, και από την κ. Πρόεδρο κ. Μάρκου. Οι βροχές και τα κρύα δεν άφησαν να λειτουργήσει το Νηπιαγωγείον. Ελπίζω από δω και μπρός. Νομίζω πως θα ερχόταν με περισσότερον ζήλον αν κάτι τα δίναμε. Και σκέπτομαι αν σας είναι δυνατόν κοντά στις τόσες θυσίες σας να κάνετε και τούτην. Να στείλετε ύφασμα ή και λεπτά για ποδιές –μπλε εγχώριο– με λευκά γιακαδάκια. Γατί έτσι νομίζω πως και οι μητέρες θα τα στείλουν πιο εύκολα, αφού οι περισσότερες μου εξέφρασαν το παράπονο ότι δεν έχουν να τα ντύσουν για να τα στείλουν. Σκεφτείτε και σεις επάνω σ' αυτό και απαντήστε με, σας παρακαλώ.». Όπως φαίνεται από το παραπάνω γράμμα τα προβλήματα της Σχολής αφορούσαν τον μειωμένο αριθμό μαθητριών, την υπονόμευση λειτουργίας της Σχολής από τους Διβριώτες και τις καιρικές συνθήκες (βροχή και κρύο) που στάθηκαν ως τροχοπέδη για τη λειτουργία του νηπιαγωγείου. Σε ένα ακόμη γράμμα με ημερομηνία παραγωγής 15-6-1958 φαίνεται να έχει βελτιωθεί η κατάσταση και τα προβλήματα να έχουν υπερκεραστεί. Ειδικότερα γράφει « Το Νηπιαγωγείο πηγαίνει καλά. Τα παιδιά ηυξήθησαν αλλά δεν έρχονται όλα μαζί κι έτσι βολευόμαστε στις καρεκλίτσες. Για παιχνίδια που σας είχα πει αν θέλετε στείλτε καθώς και μια μπάλα, όχι ποδοσφαίρου. Βγάλαμε φωτογραφίες τις οποίες σας στέλνω μεν. Σας παρακαλώ πληροφορήστε το Ίδρυμα για την ίδρυση Νηπιαγωγείου. Καθότι εγώ έστειλα σχετική αναφορά.» Σε γράμμα με χρονολογία παραγωγής 1959 αναφέρεται « Η Σχολή εργάζεται καθημερινώς πότε με πολλές και πότε με λίγες μαθήτριες. Έχω επίσης και τις μαθήτριες του Γυμνασίου τρεις μέρες την εβδομάδα, Πέμπτη – Παρασκευή και Σάββατο, και έτσι παρουσιάζει κάποια κίνηση η Σχολή. Από τις εξωσχολικές έρχονται λίγες. Για να συμβουλευτούν όμως, σε κέντημα, σε πλεκτική κλπ, έρχονται άφθονες. Στην Πανελλήνια Έκθεση που γίνεται στις Αθήνας μετάσχουμε κ εμείς με τρία εργόχειρα ωραία με αρχαίες παραστάσεις. Μπορούμε να στείλουμε πολλά κι ωραία, αλλά ζητούσαν ειδικά σχέδια και με ειδικές κλωστές κεντημένα. Και εκ μέρους του Γυμνασίου θα στέλναμε ένα υπέροχο εργόχειρο που σχεδόν τελείωνε όταν οι μαθήτριες το χάσανε στο Γυμνάσιο. Σε αυτό μάλιστα θα βάζαμε και την τιμή να πωληθή. Οι φροντίδες των Καθηγητών και οι δικές μου να βρεθεί το εργόχειρο δεν έκαναν τίποτα. Στις 16 Φεβρουαρίου ήρθε η Επόπτρια Δ/νις Βεν. Κωστοπούλου. Κάθησε μόνο

ένα βράδυ, έμεινε ευχαριστημένη. Και ρώτησε για όλα και μου είπε, όταν παύσουν να έρχονται μαθήτριες να αναφερθώ για να μετακινηθεί η Σχολή σε άλλο χωριό. Της είπα ότι οι μαθήτριες εργάζονται και πολλά ξένα και χάρηκε. Σας γράφω ορισμένες μαθήτριες που εργάζονται μοτί φριβολιτέ ξένα. 1) Κική Αλμπάνη 2) Βικτωρία Κούτρα 3) Ευγενία Χριστοπούλου 4) Γεωργία Ψημμένου 5) Μαρίνα Αμπατζή. Έχουν κάνει για τον Πύργο, Πάτρα, Αθήνα, Θεσσαλονίκη κλπ, ο αριθμός των μοτίφ υπερβαίνει τις 10 χιλιάδες. Έχουν φτιάξει όμως και άλλα εργόχειρα σε ύφασμα. Το κάθε μοτίφ προς 1δρχ. Καταλαβαίνετε ότι είναι ποσόν αρκετά μεγάλο για τις μαθήτριες. Για την ώρα άλλα δεν έχω να σας γράψω. Το Πάσχα ήθελα μια άδεια για το σπίτι μου, δεν ξέρω αν μου δώσουν.» Από το παραπάνω γράμμα καταλήγουμε στα εξής συμπεράσματα για τη λειτουργία της Αγροτολέσχης: α) η Αγροτολέσχη λειτουργούσε καθημερινά με ασταθή αριθμό μαθητριών, β) τρεις μέρες την εβδομάδα φοιτούσαν στην Αγροτολέσχη και μαθήτριες του Γυμνασίου, γ) η Αγροτολέσχη δεχόταν εξωσχολικές μαθήτριες που ζητούσαν συμβουλές για κέντημα και πλέξιμο. Στο τελευταίο και αποχαιρετιστήριο γράμμα της Ερμιόνης Κανοπούλου με ημερομηνία παραγωγής 30/9/59 γίνεται λόγος για την παύση λειτουργίας της Αγροτολέσχης και του νηπιαγωγείου της αλλά και τη μεταφορά της σε άλλο χωριό. Συγκεκριμένα αναφέρει: «Κύριε Σωτηρόπουλε. Θεωρώ καθήκον να εκφράσω ένα μεγάλο ευχαριστώ προς εσάς και προς όλα τα μέλη του Σεβαστού Συλλόγου δια την ηθικήν και υλικήν βοήθειαν που μου παρείχατε καθόλον το χρονικόν διάστημα της παραμονής μου εις την αγαπητήν σας Πατρίδα. Κι εγώ ότι μπόρεσα και ότι μου υπαγόρευε το καθήκον μου έκανα. Περισσότερο δεν έπρεπε να μείνει η Αγροτολέσχη διότι η κίνησις είχε λιγοστέψει κι έπρεπε σύμφωνα με τον κανονισμό του Βασιλικού Εθνικού Ιδρύματος να φύγει γι άλλο χωριό. Τα έπιπλα και όλα τα άλλα υλικά του Συλλόγου παρέδωσα δια Πρωτοκόλλου – το οποίον σας εσωκλείω, εις τον Πρόεδρον Κοινότητος κ. Χρ. Παπαχρονόπουλον». Όπως διαπιστώνεται ο μειωμένος αριθμός φοιτούντων στην Αγροτολέσχη ήταν ο λόγος που σταμάτησε η λειτουργία της.

4.2.1 Η Αγροτολέσχη Δίβρης(Λαμπείας)

Η δημιουργία της Αγροτολέσχης έγινε ύστερα από αίτημα που απέστειλε ο «ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΛΑΜΠΕΙΕΩΝ-ΔΙΒΡΙΩΤΩΝ ὁ Ἅγιος Παντελεήμων» το 1956 στο «Εθνικό Βασιλικό Ίδρυμα». Σε έγγραφο που συντάχτηκε στις 12 Φεβρουαρίου 1956 στην Αθήνα και απευθυνόταν σε όλους τους κατοίκους της Λαμπείας διακρίνεται για πρώτη φορά η επιθυμία να δημιουργηθεί Αγροτολέσχη όπως και σε άλλες αγροτικές περιοχές της χώρας. Στο χαρακτηριστικό απόσπασμα του ανωτέρω εγγράφου αναγράφεται: «...σκεπτόμεθα εν συνδυασμῷ με το Γυμνάσιον να δημιουργήσωμεν και ένα σχολεῖον εἰς το οποίον τα μεν αγόρια θα μποροῦν να μαθαίνουν, κτηνοτροφίαν, μελισσοκομίαν, δενδροκομίαν κλπ, τα δε κορίτσια ραπτικήν, οικιακὴν οικονομίαν, οικοκυρικὴν κλπ...». Το Εθνικό Βασιλικό ἴδρυμα ἀπάντησε θετικά στο αίτημα του «Συνδέσμου» με επιστολή προς τον Πρόεδρο του «ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΤΩΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΛΑΜΠΕΙΕΩΝ-ΔΙΒΡΙΩΤΩΝ ὁ Ἅγιος Παντελεήμων». Στην επιστολή αυτή με ημερομηνία παραγωγῆς 1 Μαΐου 1956 ενθαρρύνεται η πρωτοβουλία του «Συνδέσμου» για τη δημιουργία Αγροτολέσχης και διορίζεται ως διευθύντρια στην Αγροτολέσχη η Ερμιόνη Κανοπούλου, απόφοιτη της Ανωτάτης Οικοκυρικής Σχολῆς. Ειδικότερα το σχετικό απόσπασμα της επιστολῆς γράφει: «Αξιότιμε Κύριε Σωτηρόπουλε..., Εἶναι λίαν ενθαρυντικόν εἰς τα προσπαθείας μας, το ὅτι, διαπρέψαντα τέκνα των χωρίων μας, δεν λησμονοῦν την ιδιαιτέραν των πατρίδα και πράττουν παν δυνατόν δια την πρόοδό της και την εν γένει ευημερίαν της... Ευελπιστοῦμεν ὅμως ὅτι τόσον οἱ αρμόδιοι παράγοντες του χωρίου ὅσον και ἅπαντες οἱ κάτοικοι της περιοχῆς, θα ἐπιδείξουν κατανόησιν των προσπαθειῶν του λαμπροῦ Συνδέσμου Σας και του Βασιλικοῦ Εθνικοῦ Ἰδρύματος, προς το καλόν του χωρίου των και δεν θα υπάρξῃ αγροτονεάνις ἥτις να μη φοιτᾷ εἰς την Αγροτολέσχη μας. Ως τυγχάνει και Ὑμῖν γνωστόν δια του υπ. αρ. 60153/1-5-56 εγγράφου του Βασιλικοῦ Εθνικοῦ Ἰδρύματος, ἐκλήθη να ἀναλάβῃ την διεύθυνσιν της Αγροτολέσχης της Κοινότητος Λαμπείας ἡ ἀπόφοιτος της Ανωτ. Οικοκυρικής Σχολῆς μας δις Κανοπούλου Ερμιόνη». Και παρακάτω «...αρμόδιος να μεταβῇ... εἰς Βαρθολομιό προς πρᾶλαβὴν των ἐπίπλων και του εν γένει ἐξοπλισμοῦ της Αγροτολέσχης Λαμπείας...». Ἐνα μήνα ἀργότερα ο «Σύνδεσμος» ἀπέστειλε ἐγγράφο στους Διβριώτες με το οποίο τους ἀνακοίνωσε την ἰδρυση της Αγροτολέσχης. Το σχετικό ἀπόσπασμα ἀναγράφει: «Το Διοικητικόν Συμβούλιον του Συνδέσμου σας ἀναγγέλλει ευχαρίστως ὅτι ἡ προσπάθειά του για την ἰδρυσιν Αγροτολέσχης εἰς την ιδιαιτείραν μας Πατρίδα ἐστέφθη ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας. Ἢδη ἀπὸ της 30ης Μαΐου ἐγκατεστάθη εἰς

Δίβρην η διορισθείσα Διευθύντρια αυτής δις Ερμ. Κανοπουλου, μετεφέρθησαν δε άπαντα το έπιπλα κλπ, και η λειτουργία της παραγματοποιείται εις οίκημα, το ενοίκιον του οποίου καταβάλλει ο Σύνδεσμός μας.».

Τα επίσημα εγκαίνια της Αγροτολέσχης όπως διαπιστώνεται από απόκομμα της εφημερίδας «Πατρίς» πραγματοποιήθηκαν στις 29 Ιουλίου 1956. Στο παρόν απόκομμα περιγράφονται λεπτομερώς όλα όσα συνέβησαν τη μέρα αυτή. Καθορίζονται δε και οι στόχοι της λειτουργίας της Αγροτολέσχης που είναι η πρόοδος και προκοπή του τόπου, συνέπεια των οποίων αποτελούν ο εκπολιτισμός και η βελτίωση του βιωτικού επιπέδου των υπαίθριων κατοίκων.

Η Αγροτολέσχη στεγάστηκε για πρώτη φορά στο οίκημα του Πέτρου Τσουκαλά στην «Αγορά» της Δίβρης. Το οίκημα αυτό μίσθωνε με 300 δρχ τον μήνα ο «Σύνδεσμος. Για τον πρώτο εξοπλισμό της Αγροτολέσχης που παρέλαβε από το Βαρθολομίο η Ερμιόνη Κανοπούλου γίνεται λόγος σε επιστολές του Διευθυντή του Παραρτήματος του Εθνικού Ιδρύματος Πατρών Ζ. Τσακανίκα. Ο Τσακανίκας μαζί με τον πρόεδρο του «Συνδέσμου» απέστειλε αίτημα για την τοποθέτηση Γεωπόνου Γεωργικών Εφαρμογών, ο οποίος εντός των πλαισίων λειτουργίας της Αγροτολέσχης θα παρέδιδε μαθήματα στους μαθητές. Σε σχετικό απόσπασμα εγγράφου με ημερομηνία παραγωγής 3 Ιουνίου 1956 που απεστάλη από το παράρτημα Πατρών του Βασιλικού Εθνικού Ιδρύματος στη Διεύθυνση Γεωργίας Ν.Ηλείας αναφέρεται:« Έχομεν την τιμήν να γνωρίσωμεν Υμιν ότι, από 30/5/56 λειτουργεί εις το χωρίον Λαμπείας Αγροτολέσχη του Βασιλικού Εθνικού Ιδρύματος διευθυνόμενη υπό της αποφοίτου της Οικοκυρικής Σχολής μας, δίδος Ερμιόνης Κανοπούλου. Παρακαλούμεν όπως δοθή παρ' Υμων εντολή εις τον αρμόδιον Γεωπόνον γεωργ. εφαρμογών της περιοχής, ίνα διδάσκη τακτικώς εν τη Αγροτολέσχη.». Ο «Σύνδεσμος» απέστειλε στις 15 Ιουνίου 1956, στο Βασιλικό Εθνικό Ίδρυμα ως απάντηση ένα έγγραφο στο οποίο εκφράζει την ευγνωμοσύνη του για την αποδοχή του αιτήματός του. Στο συγκεκριμένο γράμμα γίνεται αναφορά και στο σκοπό ιδρύσεως της Αγροτολέσχης αναγράφοντας τα εξής:«το Διοικητικόν Συμβούλιον του Συνδέσμου αισθάνεται την υποχρέωσιν όπως εκφράση υμίν την ευγνωμοσύνην των μελών του Συνδέσμου και των λοιπών συμπατριωτών μας δια την αποδοχήν του αιτήματός μας περί ιδρύσεως Αγροτολέσχης εις την ιδιαιτέρα μας πατρίδα Λαμπεία Ηλείας, η λειτουργία της οποίας ήρξατο ήδη υπό αισίους οίωνους και η οποία προώριται να εξυπηρετήση τους έχοντας τόσον μεγάλην ανάγκην στοργής και ενδιαφέροντος ορεινούς κατοίκους..». Ο

«Σύνδεσμος» έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον για τη λειτουργία της Αγροτολέσχης. Σε έγγραφο του με ημερομηνία 23 Ιουνίου 1956 που απέστειλε στη Διεύθυντρια της Αγροτολέσχης, Ερμιόνη Κανοπούλου ζητά να μάθει τι ελλείψεις και προβλήματα υπάρχουν και με ποιο τρόπο μπορεί η Αγροτολέσχη να προσελκύσει περισσότερους μαθητές. Ειδικότερα στο σχετικό απόσπασμα του ανωτέρω εγγράφου αναφέρονται τα εξής: «... Συνεπώς παρακαλούμε όπως μας γνωρίσετε

1/πόσες κοπέλλες έχουν εγγραφή, αν έρχονται, αν έχουν προθυμία κλπ.

2/τι ελλείψεις αντιμετωπίζετε και τι δυσκολίες αντιμετωπίζετε και ποιές απ' αυτές δεν πρόκειται να τις ρυθμίσει το Εθν. Ίδρυμα

3/ τι νομίζετε ότι πρέπει να αποκτήσει η Λέσχη ώστε να προκαλέσει το ενδιαφέρον των παιδιών

4/ τι έγινε δια τον κήπον. Αν δεν το τακτοποίησε ακόμη το ζήτημα ο Πρόεδρος να του το υπενθυμίσετε φορτικώς ώστε να το τελειώσει δια να είναι εν τάξει όταν έλθει ο Γεωπόνος...».

Σε άλλο απόσπασμα του ιδίου εγγράφου γίνεται αναφορά και στον επιπλέον εξοπλισμό που απέστειλαν ο Σωτηρόπουλος με την αδερφή του ως δωρεά. Στον εξοπλισμό αυτό περιλαμβάνονται 2 πιατάκια «δια τοίχον», 2 βαζάκια «δια τραπέζι», 1 τόμο Εργοχείρου, 2 βιβλιαράκια για το πώς να πλέκουν και κεντούν, 3 τετράδια, 1 βιβλίο ο τίτλος του οποίου είναι δυσδιάκριτος, καθώς επίσης και μερικά διαφημιστικά έντυπα σχετικά με τον τουρισμό. Δύο μέρες αργότερα στις 25 Ιουνίου 1956 η Ερμιόνη Κανοπούλου αποστέλει ενημερωτικό έγγραφο για τη λειτουργία της Αγροτολέσχης από το οποίο προκύπτει ότι η λειτουργία ξεκίνησε 10 Ιουνίου και παρόλο που ο αριθμός των εγγραφέντων μαθητριών ξεπερνούσαν τις 35, καθημερινά φοιτούσαν λιγότερες. Επιπλέον εκφράζει την ικανοποίησή της για το ενδιαφέρον που επέδειξαν το χωριό και οι αρχές για την Αγροτολέσχη. Η ικανοποίηση αυτή όμως δε διήρκησε πολύ καθώς ορισμένα γεγονότα που συνέβησαν με αφορμή τις ελλείψεις της Αγροτολέσχης δυσαρέστησαν την Κανοπούλου. Σε σχετικό απόσπασμα εγγράφου με ημερομηνία 3 Σεπτεμβρίου 1956 που στάλθηκε από το «Σύνδεσμο» ως απάντηση σε έγγραφο της Κανοπούλου γράφεται: «...Δυστυχώς εις όλα τα μέρη υπάρχουν οι κακοί άνθρωποι, οι οποίοι όχι μόνον δεν μπορούν να κάνουν κάτι καλό, αλλά και τα υπάρχοντα τυχόν καλά προσπαθούν να τα καταστρέψουν. Συνεπώς μη σας ξενίζει αν και αυτού παρουσιασθή αυτό το φαινόμενο.

Πάντως εσείς πράξατε το καθήκον σας και διαφωτίσατε όλους περί της σπουδαίας αποστολής της Λέσχης και οι έχοντες αυτιά σας ακούσουν.....». Σε άλλο απόσπασμα του ιδίου εγγράφου εκδηλώνεται έντονα το ενδιαφέρον του «Συνδέσμου» για τις ανάγκες της Αγροτολέσχης ως εξής:«..Επίσης γράψατέ μας αν είναι κάτι που θα μπορούσε να κινήσει το ενδιαφέρον και δεν τόχετε να σας το στείλουμε. Επίσης δημιουργήστε καμιά εορτή και ότι άλλο αρέσει...Σας την έφτιαξεν την επιγραφή της Λέσχης ο κ. Πρόεδρος; Να του το υπενθυμίσετε. Η μπαταρία ελήφθη.Το ραδιόφωνο σας λειτουργεί καλά; Ήλθε Γεωπόνος; Έχει γίνει καμιά προεργασία για μαθητάς; Ήλθεν ο κ. Τσακανίκας καθόλου;Επόπτρια; Θέλετε να φροντίσουμε;...». Η Κανοπούλου δεν αρκέστηκε μόνο στη λειτουργία της Αγροτολέσχης Δίβρης.Απο έγγραφο με ημερομηνία 3 Μαρτίου 1957 διαπιστώνεται ότι ίδρυσε παράρτημα στο χωριό Ορεινή.Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά: «..Επισκέπτομαι τρεις φορές το μήνα το χωριό Ορεινή εις το οποίον εδημιούργησα Παράρτημα Αγροτολέσχης και διδάσκω στις κοπέλλες του χωριού ότι και στην Αγροτολέσχην μου..» Στο παρόν έγγραφο παρέχονται αρκετές πληροφορίες για τη λειτουργία της Αγροτολέσχης Λαμπείας όπως ότι ο αριθμός των φοιτούντων μαθητριών κυμαινόταν κατά μέσο όρο στις 20-25 και ότι η Κανοπούλου προσπαθούσε να μεταλαμπαδεύσει τις γνώσεις που απέκτησε από το Βασιλικό Εθνικό Ίδρυμα και την πείρα της.« Έχω την τιμήν να γνωρίσω υμίν ότι η Αγροτολέσχη μου λειτουργεί πολύ κανονικά με μαθητριάς τον αριθμό 20-25 μέσος όρος. Διδάσκονται όλα όσα πρέπει να ξέρη κάθε νοικοκυρά σ' ένα χωριό. Όσα εγώ διδάχθηκα από το σεβαστό Βασιλικόν Εθνικόν Ίδρυμα και κάτι περισσότερο. Όσα η πείρα μου επιτρέπει να διδάξω. Κάνω ότι μπορώ να τους πείσω να θέσουν ένα βήμα προς την πρόοδο. Συγκεντρώνω τις μεγάλες κοπέλλες χωριστά, τις Κυριακές και τις διδάσκω βρεφοκομία. Διάφορα ελεύθερα θέματα επακολουθούν, εις τα οποία λαμβάνουν μέρος όλες. Διδάσκω δυο φορές την εβδομάδα εις τας μαθητριάς του Δημοτικού σχολείου χειροτεχνία..».

Τον Αύγουστο του 1957 η Αγροτολέσχη μεταφέρθηκε στο «Σπίτι του Συνδέσμου» αφότου έγιναν οι απαραίτητες αλλαγές και διαρρυθμίσεις στο κτίριο. Πριν να στεγαστεί εκεί η Αγροτολέσχη , το «Σπίτι του Συνδέσμου» προοριζόταν να εξυπηρετήσει σκοπούς του «ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΤΩΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΛΑΜΠΕΙΕΩΝ-ΔΙΒΡΙΩΤΩΝ "ο Άγιος Παντελεήμων"». Σήμερα στο κτίριο αυτό στεγάζεται η αστυνομία της Λαμπείας.

Η Αγροτολέσχη Λαμπείας όπως και το Νηπιαγωγείο Λαμπείας, που λειτουργούσε στα πλαίσιά της σταμάτησαν τη λειτουργία τους στις 27 Σεπτεμβρίου 1959. Η Διευθύντρια της Αγροτολέσχης, Ερμιόνη Κανοπούλου παρέδωσε στον Πρόεδρο της κοινότητας

Λαμπεΐας, Χρήστο Παπαχρονόπουλο το σπίτι όπου στέγασε την Αγροτολέσχη μαζί με τον εξοπλισμό της. Από το σχετικό πρωτόκολλο παράδοσης-παραλαβής με ημερομηνία 27 Σεπτεμβρίου 1959 προκύπτει ότι παραδόθηκαν 1 σιδερένιο κρεβάτι, 2 γραφεία, 4 καρέκλες, 13 τραπεζάκια και 14 καρεκλίτσες από το Νηπιαγωγείο, 59 βιβλία Ελληνικής Γεωργικής Εταιρείας, 1 βιβλίο Μαγειρικής-Ζαχαροπλαστικής, 1 βιβλίο με τίτλο «Πώς να μορφώνουμε ανθρώπους», 1 βιβλίο με τίτλο «Σαβουάρ Βιβρ», 1 βιβλίο με τίτλο «Μαθαίνω Γράμματα», 1 βιβλίο με τίτλο «Τόσα δα παραμυθάκια», 1 βιβλίο με τίτλο «Το θέατρον του παιδιού», 1 βιβλίο με τίτλο «Το χρυσό μου βιβλίο», 4 ανθοδοχεία, 5 πιατελάκια παγωτού, 2 τσιγαροθήκες, 2 πιάτα τοίχου, 2 μπωλ κομπόστας-φοντάν, 1 λυόμενο σιδηρόδρομο, 2 κουτιά κύβους, 1 αριθμητήριο, 1 κύβο λυόμενο, 1 σκηνή κουκλοθεάτρου, 5 κούκλες κουκλοθεάτρου, 1 κουτί οικοδομές και 1 τεμάχιο κυάλια. Ο εξοπλισμός του νηπιαγωγείου σύμφωνα με έγγραφο της 13ης Μαρτίου 1962 παραχωρήθηκε στο Δημοτικό Σχολείο Λαμπεΐας για να καλυφθούν οι ανάγκες των μαθητών του.

4.3 Η διοικητική διάρθρωση του νομού Ηλείας

Μετά από τη σύσταση του νέου ελληνικού κράτους και το Βασιλικό Διάταγμα της 3ης Απριλίου του 1833 «Περί της διαιρέσεως του βασιλείου και διοικήσεως του» δημιουργήθηκε παράλληλα με άλλους και ο νομός Αχαΐοήλιδος που περιελάμβανε εκτός των άλλων την επαρχία Ήλιδος, με πρωτεύουσα τον Πύργο και την επαρχία Αχαΐας . Το 1835 με άλλο Βασιλικό Διάταγμα δημιουργήθηκαν οι δεκαοκτώ πρώτοι Δήμοι που συγκρότησαν τη διοίκηση της Ηλείας. Ένα χρόνο αργότερα στους 18 Δήμους της Ηλείας προστέθηκαν τέσσερις ακόμη, της Λαμπεΐας, της Φολόης, της Κλαδέας, και της Πίσσης. Το 1841 με το Βασιλικό Διάταγμα «περί συγχωνεύσεως των δήμων της επαρχίας Ηλείας» οι 22 Δήμοι της Ηλείας συγχωνεύθηκαν και προέκυψαν 8 νέοι ο Δήμος Λετρίνων ,ο

Δήμος Ολυπίων, ο Δήμος Βουπρασίων, ο Δήμος Πηνειών, ο Δήμος Ωλένης, ο Δήμος Λαμπείας, ο Δήμος Ήλιδος και ο Δήμος Μυρτουντίων. Αργότερα το 1899 με το Νομό ΒΧΔ «περί διοικητικής διαιρέσεως του κράτους» ο νομός Αχαΐοήλιδος διασπάστηκε σε δύο νέους νομούς, της Ηλείας και της Αχαΐας. Ο νομός Ηλείας αποτελούσε αυτοτελή νομό έχοντας έδρα το Νομάρχη Πύργου. Το 1909 έγινε επανένωση των δύο νομών Αχαΐας και Ηλείας με το νόμο ΓΥΛΑ «περί διοικητικής διαιρέσεως του κράτους» και το κράτος διαιρέθηκε διοικητικά σε δεκαέξι νομούς. Το έτος 1912 καταργούνται οι Δήμοι με το νόμο Δ. Ν. Ζ. και σχηματίζονται οι κοινότητες που μέχρι το 1997 αποτελούσαν οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης. Για την εφαρμογή του νόμου αυτού εκδόθηκε το Β. Δ. «Περί συστάσεως Δήμων και κοινοτήτων». Στο σημείο αυτό αξίζει να γίνει αναφορά στη σύσταση της κοινότητας Ζούρτσης που μετεξελίχθηκε σε Νέα Φιγαλεία. Το 1912 ανάμεσα σε άλλες κοινότητες συστάθηκε με το ΦΕΚ 262Α - 31/08/1912 η κοινότητα της Ζούρτσης που ανήκε στο νομό Μεσσηνίας. Με το ΦΕΚ 306Α - 22/12/1927 η κοινότητα Ζούρτσης μετονομάστηκε σε Κάτω Φιγαλία ενώ με το ΦΕΚ 355Α - 02/09/1939 η κοινότητα της Κάτω Φιγαλίας αποσπάστηκε από το νομό Μεσσηνίας και προσερτήθη στο νομό Ηλείας. Αργότερα το 1940 με σχετικό ΦΕΚ διορθώνεται το όνομα της κοινότητας σε «Κάτω Φιγαλείας». Με το ΦΕΚ 86Α - 14/04/1976 η κοινότητα και ο οικισμός της Κάτω Φιγαλείας μετονομάστηκαν αντίστοιχα σε Νέας Φιγαλείας. Με την κατάργηση του θεσμού των κοινοτήτων το 1997 καταργήθηκε και η κοινότητα Νέας Φιγαλείας με το ΦΕΚ 244Α - 04/12/1997. Το 1930 με το νόμο 4538/1930 «περί συστάσεως Νομού Ηλείας» ανασυστάθηκε ο νομός με έδρα τον Πύργο και απέκτησε την αυτοτέλειά του.

Σήμερα ο νομός Ηλείας αποτελείται από 7 δήμους: α) το Δήμο Ζαχάρως με έδρα τη Ζαχάρω που περιλαμβάνει τους καταργηθέντες δήμους Ζαχάρως και Φιγαλείας, β). το Δήμος Ανδρίτσαινας – Κρεστένων που εδρεύει στα Κρέστενα έχοντας ιστορική έδρα την Ανδρίτσaina και περιλαμβάνει τους καταργηθέντες δήμους Σκιλλούντος, Ανδριτσαίνης και Αλιφείρας

γ) Δήμος Πύργου με έδρα τον Πύργο και αποτελείται από τους καταργηθέντες δήμους Πύργου, Ωλένης, Ιορδανού και Βόλακος.

δ) Δήμος Ήλιδας με έδρα την Αμαλιάδα και αποτελείται από τους καταργηθέντες δήμους Αμαλιάδας και Πηνείας.

ε) Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας με έδρα την Αρχαία Ολυμπία και αποτελείται από τους καταργηθέντες δήμους Αρχαίας Ολυμπίας, Λασιώνος, Φολόης και Λαμπείας.

στ) Δήμος Ανδραβίδας – Κυλλήνης με έδρα τα Λεχαινά και ιστορική έδρα τη Βάρδα και αποτελείται από τους καταργηθέντες δήμους Λεχαιών, Ανδραβίδας, Κάστρου – Κυλλήνης και δ. Βουπρασίας.

ζ) Δήμος Πηνειού με έδρα τη Γαστούνη αποτελούμενος από τους καταργηθέντες δήμους α. Γαστούνης, β. Βαρθολομιού και γ. Τραγανού.

4.4 Η Γεωγραφική άποψη του Ν.Ηλείας

«Ο Νομός Ηλείας αποτελούσε πάντοτε ένα ιδιαίτερο κομμάτι της Ελλάδας. Μοιάζει να δημιουργήθηκε και να διαμορφώθηκε με την σκανδαλώδη εύνοια της φύσης και της ιστορίας. Δεν θα μπορούσε να εξηγηθεί διαφορετικά, αυτή η μοναδική συνύπαρξη των απέραντων ακτών, του ποικιλόμορφου και πυκνού δάσους, των μοναδικής σημασίας αρχαιολογικών τόπων με προεξάρχοντες, την Αρχαία Ολυμπία - την Αρχαία Ήλιδα, τον Ναό του Επικούρειου Απόλλωνα, το κάστρο Χλεμούτσι, των θαυμαστών μνημείων της ορθοδοξίας και των μοναστηριών, των παραδοσιακών ορεινών οικισμών, των σπάνιων υδροβιότοπων και των ιαματικών πηγών. Εμείς που ζούμε στην Ηλεία, πιστεύουμε πως έχουμε υποχρέωση να ενημερώσουμε όλους τους ανθρώπους, Έλληνες και ξένους γι' αυτή την ευλογημένη γωνιά της Ελλάδος. Ειδικά τα επόμενα χρόνια, έως τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, δεν θα πρέπει να απουσιάζει κανείς από το προσκλητήριο της Αρχαίας Ολυμπίας. Ταυτόχρονα, όμως, σε κάθε επισκέπτη που ανταποκρίνεται στο κάλεσμά μας, προσφέρουμε έναν εκπληκτικό τόπο διακοπών. Ένα τόπο που θα αγαπήσετε τόσο όσο και εμείς. Την Ηλεία.»(Νομάρχης Ηλείας Παν. Δημητρουλόπουλος).

Ο Νομός Ηλείας, πλούσιος σε χλωρίδα και πανίδα, καταλαμβάνει το ΒΔ τμήμα της Πελοποννήσου και βρέχεται από το Ιόνιο Πέλαγος. Διαθέτει κλίμα με πολλές βροχοπτώσεις αποτέλεσμα των οποίων είναι η πλούσια χλωρίδα του. Κατά τους χειμερινούς μήνες χιονοπτώσεις σημειώνονται μόνο στα ορεινά και σπάνια στα πεδινά και είναι συχνό το φαινόμενο των χαλαζοπτώσεων. Το κλίμα της Ηλείας χαρακτηρίζεται εύκρατο Μεσογειακό και παρουσιάζει χαρακτηριστικά του θαλασσινού κλίματος .

Αποτέλεσμα της επίδρασης του θαλασσινού κλίματος είναι τα σχετικά υψηλά επίπεδα υγρασίας καθόλη τη διάρκεια του χρόνου.

Συνορεύει βόρεια με το Νομό Αχαΐας ,νότια με το Νομό Μεσσηνίας και ανατολικά με το Νομό Αρκαδίας. Ο νομός Ηλείας εκτείνεται σε 2.621 τετραγωνικά χλμ. και το έδαφός του είναι κυρίως πεδινό. Όρια του νομού αποτελούν ο Λαρισός Ποταμός, ο Ερύμανθος ή Ντοάνας παραπόταμος του Αλφειού, η οροσειρά του Ολωνού , ο Αλφειός ποταμός και το Ιόνιο Πέλαγος. Στα ορεινά της Ηλείας βρίσκονται οι δασώδεις βουνοσειρές της Φολόης. Στη Φολόη βρίσκεται και η Κάπελη(έτσι ονομάζεται το δάσος της Φολόης)εντός της οποίας βρίσκονται τα Ηλειακά οροπέδια. Αριστερά της Ηλείας βρίσκονται τα βουνά Ερύμανθος, Πορτοβούνι, Λάμπεια Όρη, το όρος Φολόη και Μίνθη, ενώ προς τα δεξιά βρίσκεται η θάλασσα με τους κόλπους: Κυλλήνη, Χελωνίτη και Κυπαρισσιακό. Ο νομός διαθέτει και δύο μεγάλα λιμάνια , της Κυλλήνης και του Κατάκολου, καθώς επίσης και τα αλιευτικά καταφύγια της Γλύφας και του Παλουκιού. Οι κυριότεροι ποταμοί της Ηλείας είναι ο Αλφειός και ο Πηνειός.

Ο συνολικός πληθυσμός του Νομού στην απογραφή του 1991 είναι 119.429 κάτοικοι και αντιπροσωπεύει το 1,71% του συνολικού πληθυσμού της χώρας Διοικητικά ο Νομός αποτελείται από δυο Επαρχίες. Την Επαρχία Ηλείας με έκταση 1.851 τ.χ και την Επαρχία Ολυμπίας με έκταση 770 τ.χ. Ο πληθυσμός για την Επαρχία Ηλείας ανέρχεται σε 142.700 κατοίκους και για την Επαρχία Ολυμπίας σε 37.300 κατοίκους.

Το μεγάλο αστικό κέντρο του Νομού είναι ο Πύργος που συγκεντρώνει διοικητικές και άλλες εξυπηρετήσεις.Μικρότερες εξυπηρετήσεις συγκεντρώνει και η Αμαλιάδα.

Ο πληθυσμός του Πύργου βάσει της τελευταίας απογραφής ανέρχεται σε 28.660 κατοίκους, αλλά ο πραγματικός πληθυσμός που καθημερινά κινείται στην πόλη υπερβαίνει τις 40.000. Αναλυτικά ο πληθυσμός που εμφανίζουν οι Δήμοι στην Ηλεία είναι οι εξής:Πύργος: 28.660, Αμαλιάδα: 15.857, Γαστούνη 5.883, Κρέστενα: 5.442, Ζαχάρω: 5.037, Βαρθολομιό: 3.753, Λεχαινά: 3.448, Ανδραβίδα: 3.253, Αρχ. Ολυμπία: 1.812, Ανδρίτσaina: 881 κάτοικοι.

Κεφάλαιο 5: Η Ιστορία της Νέας Φιγαλείας

Η ΦΙΓΑΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ: Το χωριό της Φιγαλείας έχει μακραίωνη ιστορία που ξεκινά από την Αρχαιότητα. Η Αρχαία Φιγάλεια παρόλο που γεωγραφικά αποτελούσε τμήμα της Τριφυλίας, ήταν μία από τις σημαντικότερες πόλεις της Αρχαίας Αρκαδίας έχοντας στην κατοχή της τον περίφημο Ναό του Επικούριου Απόλλωνα, στον οποίο έχει γίνει αναφορά παραπάνω. Βρίσκεται κοντά στη σημερινή Φιγαλεία και τα Περιβόλια, στον ποταμό Νέδα. Ο ποταμός αυτός που πήρε το όνομά του από τη Νύμφη Νέδα είναι ο μαναδικός στην Ελλάδα που έχει θυληκό όνομα. Σύμφωνα με τη μυθολογία όταν γεννήθηκε ο Δίας οι Νύμφες Νέδα, Θεισόα και Αγνώ προκειμένου να τον γλιτώσουν από τον πατέρα του Κρόνο που έτρωγε τα παιδιά του τον έκρυψαν. Επειδή η Αρκαδία τότε ταλαιπωρούνταν από ξηρασία η μητέρα του Δία, Ρέα χτύπησε με το ραβδί της το χώμα και βγήκε νερό. Έτσι η περιοχή αυτή και η πηγή ονομάστηκαν Νέδα. Η πόλη συναντάται σε κείμενα Αρχαίων Συγγραφέων ως «Φιγάλεια», «Φιαλία», «Φιάλεια» και οι κάτοικοι ως «Φιγαλείς» και «Φιαλέων». Σε επιγραφή της πρώιμης χριστιανικής εποχής αναγράφεται το όνομα του έθνους ως «Φιαλη~ες» και η ονομασία της πόλης στον Συνέκδημο του Ιεροκλέους τον 6ο αι ως «Φιάλεια». Η τοπωνυμία παραμένει ως τον 14ο αι ως «Φιγάλεια» ενώ από τον 14ο μέχρι τα τέλη του 17ου αιώνα αναφέρεται ως «Poliza», «Spoliza» ή «Spolica». Δεν είναι σίγουρο το πότε ακριβώς έγινε η αλλαγή της τοπωνυμίας. Πιθανολογείται πως η ονομασία Poliza προέρχεται από την Παύλιτσα (Paulizza - Polizza - Spoliza). Ως Paulizza, Παύλιτζα και Paulizza συναντάται σε πηγές της Βενετικής περιόδου. Η ίδρυση της Αρχαίας Φιγαλείας έγινε κατά τους προϊστορικούς χρόνους πιθανόν από τον Φίγαλο, γιο του Λυκάωνα που ίδρυσε τη Λυκόσουρα ή από τον Φιάλο που ήταν γιος του Βουκολίωνος. Το όνομά της το πήρε είτε από τον ιδρυτή της είτε από τη νύμφη Φιγάλεια. Η πόλη ήταν χτισμένη σε ύψωμα και περιβαλλόταν από ένα ισχυρό τείχος 4χλμ. περίπου το οποίο είχε κυκλικούς και ορθογώνιους πύργους αλλά και πύλες αρχαϊκής κατασκευής. Ο Πausanias αναφέρει ότι η πόλη διέθετε τα ιερά της Αρτέμιδος Σωτήρος, του Διονύσου Ακρατοφόρου και της Ευρυνόμης, καθώς και Γυμνάσιο και Αγορά με τα αγάλματα του Ερμή και του Ολυμπιονίκη του παγκρατίου Αρραχίωνα, που πλέον αποτελεί έκθεμα του Μουσείου Ολυμπίας και θεωρείται ότι τον απεικονίζει. Ο Αρραχίων νίκησε τρεις φορές σε Ολυμπιακούς Αγώνες. Στην τρίτη του συμμετοχή ο Έλληνας παλαιστής, βρισκόμενος σε ιδιαίτερως δύσκολη θέση κατά τη διάρκεια ενός σκληρού αγώνα, ύστερα από την εφαρμογή μιας ιδιαίτερως επικίνδυνης λαβής από τον αντίπαλό του Κρευγέα, κατάφερε να τον κερδίσει σφίγγοντάς τον με όση

δύναμη του είχε απομείνει αναγκάζοντάς τον με αυτόν τον τρόπο να παραδοθεί. Όμως τελικά η προηγηθείσα λαβή που είχε εφαρμόσει ο Κρευγέας γύρω από το αιμό του απέβη μοιραία και ο Αρραχίων έπεσε νεκρός. Παρόλο που έχασε τη ζωή του οι κριτές του αγώνα τον ανακήρυξαν Ολυμπιονίκη καθώς έκριναν αντικανονική τη λαβή του αντιπάλου του και το όνομά του γράφτηκε με χρυσά γράμματα στην ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων. Στον Πausανία γίνεται αναφορά και για την ύπαρξη ανδριάντα του Ολυμπιονίκη στην αγορά της Φιγαλείας όπου ήταν η γενέτειρά του. Οι Φιγαλείς ,έχοντας έντονο το λατρευτικό στοιχείο αφιέρωσαν δύο βουνά σε θεούς, το Κωτύλιον όρος στον Απόλλωνα(Ναός του Επικούριου Απόλλωνα) και το Ελαίον όρος που βρισκόταν νότια του χωριού Στομίου, στη «Μέλαινα» Δήμητρα. Η βοήθεια που παρείχαν οι Φιγαλείς στον αρχηγό των Μεσσηνίων, Αριστομένη εναντίον των Σπαρτιατών, καθώς και ο γάμος του Φιγάλου Θάρυκος με την Αναγόρα, αδελφή του Αριστομένη στάθηκαν αφορμή για την κυριαρχία της Φιγαλείας από τους Σπαρτιάτες το 659 π.Χ. Τότε οι Φιγαλείς αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους και ύστερα από λίγα χρόνια ζήτησαν χρησμό από την Πυθία για να μάθουν αν η ελευθερία τους και επιστροφή τους στην πατρίδα θα κερδιζόταν δίνοντας μάχη εναντίον των Σπαρτιατών ή όχι. Η Πυθία τους ανέφερε ότι δεν προβλεπόταν κάτι τέτοιο παρά μόνο αν δεχτούν 100 Ορεσθάσιοι να πολεμήσουν με κόστος να χάσουν όλοι τη ζωή τους. Οι Ορεσθάσιοι σεβόμενοι το χρησμό δέχτηκαν να κάνουν αυτό που προβλεπόταν ώστε να βοηθήσουν τους Φιγαλείς να κερδίσουν την ελευθερία τους. Οι Φιγαλείς όπως αναφέρεται από τον Πausανία έστησαν στην πόλη τους τον Πολυάνδριο των Ορεσθανίων προκειμένου να τους τιμήσουν. Επί Πελοποννησιακού πολέμου το 430π.Χ οι κάτοικοι της Φιγαλείας προσβλήθηκαν από άγνωστη ασθένεια που ήταν ιδιαίτερος μεταδοτική και τους ανάγκασε να μετοικήσουν στο Κωτύλιον όρος που βρισκόταν ο Ναός του Βασίτη Απόλλωνα. Οι περιβαλλοντικές συνθήκες βοήθησαν στην ανάρρωση τους και οι Φιγαλείς θεωρώντας τον Απόλλωνα «επικουρήσαντα» κάλεσαν τον Ικτίνο(αρχιτέκτονα του Παρθενώνα) για να χτίσουν ένα ναό αφιερωμένο στο θεό ως ένδειξη ευγνωμοσύνης. Το 421 π.Χ πραγματοποιείται η κατάληψη της Φιγαλείας από τους Αιτωλούς όπου αργότερα τη μετέτρεψαν σε ληστρικό τους κέντρο. Η Φιγαλεία το 219π.Χ ελευθερώθηκε από τους Αιτωλούς πέφτοντας στα χέρια του Μακεδόνα Φιλίππου Ε' .

Η ΦΙΓΑΛΕΙΑ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ: Όπως προκύπτει από το Χρυσόβουλο του Μυστρά η Ζούρτσα και η ευρύτερη περιοχή της Φυγαλίας ανήκε στο Δεσποτάτο του Μυστρά έως το 1460 μ.Χ οπότε και καταλύεται από τους Τούρκους.

Κατά την διάρκεια που η περιοχή βρισκόταν καταλειμμένη από τους Τούρκους ανήκε στον Καζά της Αρκαδιάς. Στη Φιγαλεία η Τουρκοκρατία με διάρκεια περίπου 33 χρόνων διακρίνεται σε δύο φάσεις: α) πρώτη φάση (1460μ.Χ. έως 1685μ.Χ. οπότε κάνουν την εμφάνισή τους οι Βενετοί κατακτητές και η β) δεύτερη φάση 1715μ.Χ. έως το 1821μ.Χ.. Για τριάντα χρόνια το διάστημα που μεσολαβεί από το 1685 έως το 1715 η περιοχή είχε κατακτηθεί από τους Βενετούς. Το 1715 ,οπότε οι Βενετοί εκδιώχθηκαν, οι Τούρκοι εγκαταστάθηκαν στη Ζούρτσα ανάλογα με την κοινωνική και οικονομική τάξη στην οποία βρίσκονταν. Έτσι αυτοί που ανήκαν σε ανώτερα κοινωνικά και οικονομικά στρώματα εγκαταστάθηκαν στη Μέση και Δυτική Ρούγα, ενώ αυτοί που ανήκαν σε κατώτερα κοινωνικά και οικονομικά στρώματα εγκαταστάθηκαν στην Κάτω Ρούγα. Για να καλύπτουν τις θρησκευτικές τους ανάγκες οι Τούρκοι έχτισαν δύο τζαμιά στην κεντρική Ρούγα. Μετά από την τουρκική εγκατάσταση στη Ζούρτσα, πολλοί από τους κατοίκους για λόγους ασφάλειας εγκαταστάθηκαν σε δυσπρόσιτους γειτονικούς προορισμούς. Οι προύχοντες όμως όπως οι Κλενταίοι, και οι Πιπιλαίοι συνέχισαν να διαμένουν στη Ζούρτσα. Οι Τούρκοι ήταν εγκατεστημένοι στη δυτική πλευρά του χωριού που έχει θέα στο Ιόνιο Πέλαγος ενώ οι Έλληνες ήταν εγκατεστημένοι στην ανατολική πλευρά του χωριού.

Η ΦΙΓΑΛΕΙΑ ΣΤΑ ΟΡΛΩΦΙΚΑ: Στις 20 Δεκεμβρίου 1768 ήρθαν στη Ζούρτσα οι Παπάζωλης και Μπάσκεβιτς που ήταν αξιωματικοί του Τουρκικού στρατού προκειμένου να συζητήσουν με το Φώτιο Γρηγοριάδη, γεροϋσιαστή και πρέσβη της εποχής σχετικά με την οργάνωση της εξέγερσης των Ορλωφικών. Την ίδια κιόλας νύχτα μεταφέρθηκαν πολεμοφόδια και κρύστηκαν στη Ζούρτσα. Το 1769 κυρήχθηκε η επανάσταση σε διάφορες περιοχές της Πελοποννήσου, μία εκ των οποίων αποτελεί από η στρατηγικής θέσης, Ζούρτσα. Μετά την κήρυξη της επανάστασης στάλθηκε στη Ζούρτσα ο Τούρκος στρατηγός Μουσταφά Πασάς με στρατιωτική δύναμη αποτελούμενη από Τουρκαλβανούς πολεμιστές. Εκεί βρέθηκε αντιμέτωπος με τη στρατιωτική δύναμη του Φωτίου Γρηγοριάδη που αποτελούνταν από 5000 πολεμιστές. Ύστερα από τεράστια μάχη που δόθηκε από τις 8 Ιουνίου 1769 έως τις 10 Ιουνίου 1769 ο Γρηγοριάδης και οι πολεμιστές του ηττήθηκαν και υποχώρησαν προς τα Σουλμοχώρια. Η μάχη αυτή είχε καταστροφικές συνέπειες για τους Έλληνες: α) δολοφονία 400 στρατιωτών, β) βασανισμός και σφαγή 110 στρατιωτών γ) μεταφορά γυναικών σε χαρέμια, δ) παιδομάζωμα, ε) επιβολή σκληρής φορολογίας στη Ζούρτσα στ) δολοφονία ύστερα από χρόνια (1790) του Φωτίου

Γρηγοριάδη.

Η ΦΙΓΑΛΕΙΑ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ 1821: Το Κόλι της Ζούρτσας ήταν το πρώτο που απελευθερώθηκε από τον τουρκικό ζυγό χωρίς να γίνει μάχη. Οι Τούρκοι που κατοικούσαν στην Ζούρτσα διαπιστώνοντας από το Φλεβάρη του '21 τις ύποπτες κινήσεις των Ελλήνων ήταν αποφασισμένοι να καταστείλουν την οποιαδήποτε επαναστατική δράση. Τη σκέψη αυτή των Τούρκων πρόδωσε στους καπεταναίους του χωριού ο υπηρέτης του Χουσεϊν Σπαχή, Καρανικόλης. Αυτό προκάλεσε την οργή των Ζουρτσάνων οι οποίοι διέδωσαν ότι αν οι Τούρκοι βλάψουν τη Ζούρτσα θα σφαγιαστούν όλοι. Ο Σπύρος Πιπιλής όμως που ήταν ο πιο σοφός από όλους τους καπεταναίους και διακρινόταν για το κύρος του τόσο στους Έλληνες όσο και στους Τούρκους, ζήτησε από τον Αγά 10 ημέρες πριν την έναρξη της Επανάστασης να φύγουν όλοι οι Τούρκοι από τη Ζούρτσα και να κατευθυνθούν προς το Φανάρι δήθεν για την ασφάλειά τους. Ο πραγματικός λόγος όμως της μετακίνησης αυτής των Τούρκων ήταν για την προστασία του χωριού από την καταστροφική μάχη. Έτσι λοιπόν μετά την αποδοχή της πρότασης του Σπύρου Πιπιλή από τον Αγά εκδιώχθηκαν από την Ζούρτσα στις 21 Μαρτίου 1821 92 Τούρκικες οικογένειες. Η Ζούρτσα λοιπόν μετατράπηκε σε στρατολογικό κέντρο Ελλήνων πολεμιστών. Στις 24 Μαρτίου υψώθηκε η σημαία της Επανάστασης στην πρωτεύουσα της Φυγαλίας έξω από το παλιό εκκλησάκι του Αγίου Νικολάου από τους Καπεταναίους της Ζούρτσας, Αθανάσιο Γρηγοριάδη και Γεώργιο Γρηγοριάδη. Έπειτα 350 Ζουρτσάνοι, υπό τους Γεωργάκη, Σπύρο, Τζανέτο και Διαμαντή Πιπιλαίους, κατέφτασαν στην Αρκαδιά όπου την 25η ο Αθανάσιος Γρηγοριάδης εκ Ζούρτσας ύψωσε τη σημαία της Επανάστασης. Στις 27 Μαρτίου κινήθηκαν προς το Νεόκαστρο 350 Ζουρτσάνοι με επικεφαλής τους Πιπιλαίους, το Γεωργάκη το Τζανέτο και το Σπύρο. Με την πολιορκία του Νεοκάστρου ουσιαστικά πραγματοποιήθηκε η είσοδος των Ζουρτσάνων στον Αγώνα πολλοί από τους οποίους θυσιάστηκαν ή διακρίθηκαν. Οι Ζουρτσάνοι πέτυχαν διακρίσεις στη μάχη του Βαλτετσίου, στη μάχη του Λάλα, στα Τρίκορφα, τα Δερβενάκια και τη Δραμπάλα. Με επικεφαλής τον Διαμαντή Πιπιλή οι Ζουρτσάνοι πέρασαν στα Μέγαρα και έφτασαν ως τη Λειβαδιά και τον Ορχομενό. Τον Οκτώβριο του 1825 ο Ιμπραήμ με τη συνοδεία 23000 Τουρκοαιγυπτίων εισβάλλει στη Ζούρτσα όπου βρέθηκε αντιμέτωπος με τις στρατιωτικές δυνάμεις του Αθανασίου Γρηγοριάδη. Παρόλο που οι Ζουρτσάνοι πολέμησαν σκληρά δεν κατάφεραν να προστατέψουν το χωριό τους το οποίο τελικά κατέλαβαν και πυρπόλησαν οι δυνάμεις του

Ιμπραήμ. Αυτή δεν ήταν η πρώτη φορά που οι Ζουρτσάνοι με επικεφαλή τον Αθανάσιο Γρηγοριάδη βρέθηκαν αντιμέτωποι με τον Ιμπραήμ ακολούθησαν και άλλες μάχες όπως της Τρίπολης και του Σαμικού. Οι επιδρομές του Ιμπραήμ στη Ζούρτσα έπαψαν για περίπου δύο χρόνια. Τον Απρίλιο όμως του 1827 επανέρχεται ο μανιώδης Ιμπραήμ την καταλαμβάνει ξανά και την πυρπολεί. Την ίδια χρονιά οι Ζουρτσάνοι μαζί με τους Αρκαδινούς και με επικεφαλή ξανά τον Αθανάσιο Γρηγοριάδη έλαβαν μέρος στη μάχη του Αετού, των Δερβενίων, της Μονής Καλαβρύτων, της Κανακερίας και του Αλφειού. Ο Ιμπραήμ επιτέθηκε ξανά στην Επαρχία της Αρκαδίας, στο τέλος του ιδίου έτους όποτε και κατέλαβε για ακόμη μία φορά την Ζούρτσα. Μετά από αυτή του όμως την επιτυχία ο Ιμπραήμ το 1828 ήρθε αντιμέτωπος με την οριστική του ήττα. Καθ' όλη τη διάρκεια του επαναστατικού Αγώνα οι Ζουρτσάνοι υπερασπίστηκαν με γενναιότητα την πατρίδα και σε πολλοί από αυτούς πλήρωσαν το τίμημα με τη θυσία τους. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι ο πληθυσμός της Ζούρτσας μειώθηκε σημαντικά κατά τη διάρκεια του αγώνα αφού με την έναρξή του το 1821 αριθμούσε 2500 κατοίκους ανάμεσά στους οποίους βρίσκονταν και Τούρκοι ενώ το 1835 αριθμούσε 700.

Σπουδαίες προσωπικότητες με καταγωγή από τη Ζούρτσα που διακρίθηκαν κατά τη διάρκεια του Αγώνα ήταν: α) ο Αθανάσιος Γρηγοριάδης, γενικός οπλαρχηγός, μέλος της Φιλικής Εταιρείας και επικεφαλής όλης της Επαρχίας Αρκαδίας και της Επαρχίας Δυτικής Πελοποννήσου, β) ο Γεώργιος Γρηγοριάδης, αδερφός του Αθανασίου Γρηγοριάδη, επίσης οπλαρχηγός και μέλος της Φιλικής Εταιρείας, γ) ο χιλιάρχος, Γαλάνης Κλέντος δ) ο ταξίαρχος, Βενετσάνης Γεραμούτσος, ε) ο εκατόνταρχος Καπετάν-Γεωργάκης Πιπιλής, στ) ο οπλαρχηγός, Αναστάσιος Τάγαρης, ζ) ο παπάς εφημέριος της Ζούρτσας, Σακελλάριος, η) ο Επίσκοπος Μεθώνης Γρηγόριος Παπαθεοδώρου που μυήθηκε από τους πρώτους στη Φιλική Εταιρεία και τελικά θυσιάστηκε, θ) ο κλεφταρματολός, Ιωάννης Θιακός η δράση του οποίου διήρκεσε από το 1760 έως το 1788 και ι) ο επίσης κλεφταρματολός, Μπελίτσης Τάγαρης η δράση του οποίου διήρκεσε από το 1660 έως το 1720.

Το 1833 ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης επέλεξε την πολυαγαπημένη του Ζούρτσα προκειμένου να διεξαχθεί η σύσκεψη των καπεταναίων. Η αγάπη του για τη Ζούρτσα εκδηλώνεται και μέσα από τη χαρακτηριστική του φράση «Πάτρα πολιτεία και Ζούρτσα χώρα». Την ίδια χρονιά ύστερα από μεταρρύθμιση που έκανε η κυβέρνηση του Όθωνα περί συγχωνεύσεων Ιερών Μονών έκλεισε η ιστορική Μονή της Ζούρτσας Υπεραγίας

Θεοτόκου Λιγοβάης και η περιουσία του μοναστηριού μοιράστηκε στους κατοίκους με κλήρο.

Μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας από τους Τούρκους ο Αθανάσιος Γρηγοριάδης τιμήθηκε λαμβάνοντας το βαθμό του Συνταγματάρχου της φάλαγγος και το Αργυρό Αριστείο. Επίσης μετά την απελευθέρωση η Ζούρτσα ορίζεται πρωτεύουσα νομού έχοντας ως Επίτροπο Διοικήσεως (νομάρχη) τον γέροντα Κωνσταντίνο Τσουνή από το Δροβολοβό.

Η ΦΙΓΑΛΕΙΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ 1940: Το 1944 καταφθάνουν στη Ζούρτσα Γερμανοί στρατιώτες για να ξεφαντώσουν και να καλύψουν τις ερωτικές τους ανάγκες με ντόπιες, χωρίς εκείνες να το επιθυμούν. Κατά την παραμονή τους στο χωριό καυγάδισαν και εν τέλει σκότωσαν έναν κάτοικο της περιοχής. Ύστερα από λίγο δύο από τους στρατιώτες εξαφανίστηκαν και φημολογείται πως σφαγιάστηκαν από κατοίκους του χωριού ως αντίποινα για το φόνο του συγχωριανού τους. Οι υπόλοιποι στρατιώτες αφού δεν μπορούσαν να βρουν τους αγνοούμενους επέστρεψαν στη βάση τους που βρισκόταν στην Κάτω Φιγαλεία για να την ενημερώσουν σχετικά με το γεγονός. Αντάρτες από τη Ζούρτσα και άλλα χωριά μόλις πληροφορήθηκαν για το θάνατο του συγχωριανού τους, έστησαν ενέδρα στη Γέφυρα της Κορακοφωλιάς, που υπάρχει μεταξύ Νέας Φιγαλείας και Λεπρέου. Στην ενέδρα αυτή έπεσε η πρώτη σειρά των Γερμανών, όπου και σκοτώθηκε ένας στρατιώτης και τραυματίστηκε ένας αξιωματικός. Οι αντάρτες πετούσαν χειροβομβίδες προς το μέρος των Γερμανών, ενώ ένας Ρώσος αξιωματικός που βρισκόταν σε λόφο κοντά στη γέφυρα πυροβολούσε προς τους Γερμανούς. Η κίνηση αυτή του Ρώσου αξιωματικού οδήγησε τους Γερμανούς να τρέξουν για να πιάσουν τους αντάρτες οι οποίοι τους ξέφυγαν. Οι Γερμανοί αναχώρησαν τελικά από το σημείο μέσω του Ρέματος Θολού. Η ενέδρα των ανταρτών δεν ήταν καλά οργανωμένη με αποτέλεσμα να μην πετύχουν την εξόντωση των Γερμανών αλλά την οργή τους την οποία ξέσπασαν μετά από μερικές ώρες. Οι Γερμανοί λοιπόν, επειδή πίστευαν ότι η ενέδρα είχε στηθεί από κατοίκους του Λεπρέου μπήκαν στο χωριό, το έκαψαν ολοσχερώς και δολοφόνησαν 7 κατοίκους τους οποίους στη συνέχεια έκαψαν. Από την αγριότητα τους δε γλίτωσε ούτε μια γυναίκα με το μωρό της που την κατέσφαξαν.

5.1 Τα αξιοθέατα της Νέας Φιγαλείας

Η Νέα Φιγαλεία διαθέτει αρκετά αξιοθέατα που μαρτυρούν την μακραίωνη ιστορία της. Στην είσοδο του χωριού βρίσκεται ένας πλατύς χώρος με λιθόστρωτο πεζοδρόμιο και θέα στη θάλασσα, το λεγόμενο Ανάθεμα. Στα χρόνια του Εθνικού Διχασμού όπου οι Βενιζελικοί υπερασπίζονταν τη συμμετοχή της Ελλάδας στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο και οι αντιβενιζελικοί ήταν αντίθετοι αυτής, η Εκκλησία της Ελλάδος δεν κράτησε ουδέτερη στάση. Οι μητροπολίτες των «Παλαιών Χωρών» με τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών Θεόκλητο παίρνουν θέση υπέρ των Αντιβενιζελικών και τον Κωνσταντίνο, ενώ οι μητροπολίτες των «Νέων Χωρών» υπέρ του Βενιζέλου. Οι Αντιβενιζελικοί στις 12 Δεκεμβρίου 1916 διοργάνωσαν μεγάλη πορεία στην οποία έχοντας επικεφαλή την Ιερά Σύνοδο, κινήθηκαν προς το Πεδίο του Άρεως με σκοπό να αναθεματίσουν τον Ελευθέριο Βενιζέλο ρίχνοντας πέτρες. Κατά τη ρίψη των πετρών οι διαδηλωτές έλεγαν: «Κατά Ελευθερίου Βενιζέλου φυλακίσαντος αρχιερείς και επιβουλευθέντος την βασιλείαν και την πατρίδα, ανάθεμα έστω». Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες τη μέρα εκείνη, οι κάτοικοι της Νέας Φιγαλείας συγκεντρώσαν τις πέτρες του αναθέματος στην είσοδο της κωμόπολης τους.

Απέναντι από το Ανάθεμα βρίσκεται ένας λόφος με το όνομα «ΟΧΙ». Οι κάτοικοι του χωριού αποδίδοντας φόρο τιμής στους ήρωες του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου σχημάτισαν με πέτρες το ιστορικό όνομα του λόφου και όποτε αυτές έφευγαν από τη θέση τους τα παιδιά του χωριού έσπευδαν να τις αποκαταστήσουν.

Μετά το Ανάθεμα συναντάται το «Ηρώον» στο οποίο υπάρχουν τοποθετημένες οι προτομές δύο αγωνιστών με καταγωγή από τη Ν.Φιγαλεία. Πρόκειται για τον ανθυπολοχαγό Τάγαρη που έχασε τη ζωή του στο μικρασιατικό μέτωπο και τον ανθυπίατρο Πιπιλή που θυσιάστηκε στη μάχη κατά των Γερμανών.

Στο εσωτερικό του χωριού και συγκεκριμένα στην κάτω ρούγα βρίσκεται η Εκκλησία Μεταμόρφωσης του Σωτήρος που μετρά πάνω από 320 χρόνια ζωής. Η κάτω ρούγα είναι πιο πυκνοκατοικημένη σε σχέση με την άνω καθώς εκεί βρίσκονταν συγκεντρωμένοι όλοι οι Έλληνες στα χρόνια του τουρκικού ζυγού.

Μετά την Εκκλησία Μεταμόρφωσης του Σωτήρος υπάρχουν δύο βρύσες οι λεγόμενες «πάνου» και «κάτου» κατασκευασμένες από πέτρα. Οι βρύσες αυτές παρείχαν πόσιμο νερό στους κατοίκους και στα ζώα τους.

Κοντά στην κεντρική πλατεία του χωριού και συγκεκριμένα 50 μέτρα πιο δεξιά βρίσκεται ο πετρόκτιστος Ναός του Αγίου Νικολάου, πολιούχου του χωριού. Η ανέγερση του Ναού έγινε στα χρόνια της Τουρκοκρατίας αντικαθιστώντας έναν παλαιότερο ξύλινο ναό που χρησιμοποιήθηκε και ως κοιμητήριο. Στο χωριό πέρα από την κεντρική εκκλησία του Αγίου Νικολάου βρίσκονται περισσότερα από 100 εξωκκλήσια που μαρτυρούν το τεράστιο αίσθημα πίστης των κατοίκων.

Λίγα μέτρα πιο μακριά από τον Ιερό Ναό του Αγίου Νικολάου βρίσκεται το επίσης πετρόκτιστο Λαογραφικό Μουσείο του χωριού. Το παλιό μπαλαφαρέικο σπίτι του 1847 ξεκίνησε τη λειτουργία του ως μουσείο το 2005 με εκθέματα της λαϊκής ζωής, κειμήλια από το βυζαντινό μοναστήρι και παραδοσιακές φορεσιές. Μερικά από τα σπουδαιότερα εκθέματα του μουσείου είναι ο ιστορικός σταυρός του μοναστηριού, το ξύλινο, ζωγραφιστό ταβάνι του μουσείου που προέρχεται από το αρχοντικό «Ζαριφέϊκο», μία καμπάνα που κατασκευάστηκε την εποχή του Όθωνα, καθώς και ορισμένα γεωργικά εργαλεία. Η πίσω πλευρά του μουσείου είναι η τούρκικη συνοικία της πρώτης περιόδου της τουρκοκρατίας (1460-1685). Κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας στον οικισμό ήταν εγκατεστημένες περισσότερες από 90 τούρκικες οικογένειες σε σύνολο 200-250. Σε αυτή τη γειτονιά τα λεγόμενα ιλάκια (ιμλάκια:αλώνια) βρίσκεται μεταξύ άλλων και η περίφημη οικία του κατρίσπαη οικία-οχυρό του Σπαχή ή αλλιώς Σιπαχή, που σώζεται μαζί με τις τουφεκίθρες της. Ο λόγος που οι Τούρκοι επέλεξαν αυτό ως σημείο για την εγκατάστασή τους οφείλεται στο δροσερό κλίμα που εξασφαλίζουν τα πλατάνια και τα δροσερά νερά της Τρανής βρύσης. Από προφορικές μαρτυρίες μάλιστα προκύπτει πως εκεί γινόταν μεγάλο πανηγύρι κάθε Κυριακή και πως οι Τούρκοι έκαναν το μπάνιο τους Όπως έχει ήδη αναφερθεί οι ντόπιοι συγκεντρώθηκαν στην κάτω ρούγα (καταλώνια) ή αλλιώς Αγία Τριάδα όπου και βρίσκεται η παλαιότερη εκκλησία του χωριού. Η εκκλησία της Αγίας Τριάδας χτίστηκε το 1715 και κάλυψε τις θρησκευτικές ανάγκες των κατακτημένων από τους Τούρκους κατοίκων. Οι Τούρκοι από την άλλη κάλυπταν τις θρησκευτικές τους ανάγκες στα δύο τζαμιά τους, που σήμερα δε σώζονται. Οι ντόπιοι το 1886 έχτισαν την Παναγία της Τρανής Βρύσης πάνω στα ερείπια μιας άλλης εκκλησίας που είχε οικοδομηθεί επί Ενετοκρατίας. Στο ιερό της εκκλησίας, πριν κατασκευαστεί υδραγωγείο, υπήρχε πηγή με έξι καμάρες καθεμία από τις οποίες διέθετε 2 κρουνοί).

Στις 25 Μάρτη του 1821 αυτόν τον δρόμο που οι Τούρκοι χρησιμοποιούσαν για ιδιωτική τους χρήση κατέβηκαν 25 οπλαρχηγοί προερχόμενοι και από τα γύρω χωριά που αποτελούσαν την περιφέρεια της Ζούρτσας η οποία ανήκε στο βιλαέτι της Αρκαδίας. Οι οπλαρχηγοί ορκίστηκαν στο ξύλινο εκκλησάκι του Αγίου Νικολάου και ξεκίνησαν τον ένοπλο αγώνα κατά των Τούρκων. Ανάμεσά τους ο Αθανάσιος Γρηγοριάδης , ο παπά Σακελλάριος , οι Πιπιλαίοι , οι Κλενταίοι , οι Μπουντουραίοι και άλλοι ύψωσαν το λάβαρο της επανάστασης και ξεκίνησαν για την Αρκαδιά.

Ένα ακόμα αξιοθέατο του χωριού είναι το πέτρινο εκκλησάκι του Αγίου Αθανασίου πιο πάνω από το οποίο βρίσκεται η πάνω μπούρα και μια πηγή με καθαρό και γάργαρο νερό. Η λέξη μπούρα είναι τουρκικής προέλευσης και σημαίνει γενναίος άντρας , εικάζεται ότι ήταν και όνομα Τούρκου τιμαριούχου στον οποίο είχε παραχωρηθεί η περιοχή αυτή ως τιμάριο. Όπως στην πάνω μπούρα έτσι και στην κάτω υπάρχει πέτρινη βρύση με τους καταρράκτες να τρέχουν δίπλα της. Η βρύση αυτή αποτελεί έργο του Συλλόγου Νέων Φιγαλιέων Αθήνας όπως και το Λαογραφικό Μουσείο.

Το ωραιότερο μνημείο της περιοχής θεωρείται ο ναός της Παναγίας της Βόγαλης ή όπως αλλιώς λέγεται Λιγοβαΐς. Το μοναστήρι αυτό όπως αναφέρεται στο χρυσόβουλλο του Ανδρόνικου Παλαιολόγου μαζί με την ευρύτερη περιοχή ανήκε στο Βροντόχι του Μυστρά. Το μοναστήρι έχει αρχιτεκτονική τρίκλιτη βασιλική με πεσσοστοιχίες, σκεπή από κεραμίδια και αβακωτή διακόσμηση. Χτίστηκε στα τέλη του 9ου αιώνα και περίπου το 1835 σταμάτησε τη λειτουργία του με απόφαση του βασιλιά Όθωνα . Το μοναστήρι στα χρόνια της Τουρκοκρατίας λειτουργούσε και ως κρυφό σχολειό. Ο Ιμπραήμ πυρπόλησε το μοναστήρι το Σεπτέμβριο του 1825. Το 1930 οι τοπικοί άρχοντες αποφάσισαν να κατεδαφίσουν τα κελιά των μοναχών μαζί και το κρυφό σχολειό. Αναπαλαίωση του ναού έγινε ύστερα από δωρεά του καθηγητή ιατρού Γεωργίου Δαΐκου. Στο εσωτερικό του ναού απουσιάζει η αγιογράφηση και ο χώρος του ιερού είναι ελαφρώς υπερυψωμένος ενώ διακρίνεται για το ξύλινο εικονοστάσι του.Σημαντικό έγγραφο για την ιστορία της Μονής αλλά και του χωριού αποτελεί το Χρυσόβουλο του Μυστρά με το οποίο το χωριό παραχωρήθηκε στο Μοναστήρι του Βροντοχίου του Μυστρά αμέσως μετά τη νίκη του Ανδρόνικου Β' Παλαιολόγου κατά των Φράγκων το 1321..Η δημιουργία του μοναστηριού και η δημιουργία της Ζούρτσας ακολούθησαν παράλληλη πορεία και η περιοχή εξελίχθηκε σε κεφαλοχώρι με ενεργό δράση στην επανάσταση του 1821 όπου και πυρπολήθηκε δύο φορές από τα στρατεύματα του Ιμπραήμ, μία το 1825 και μία το 1827.

5.2 Η Ν.ΦΙΓΑΛΕΙΑ ΑΠΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΨΗ

Η Νέα Φιγαλεία ή αλλιώς Ζούρτσα, όπως λεγόταν κατά την Τουρκοκρατία μέχρι το 1827, είναι κωμόπολη που ανήκει στο Ν. Ηλείας. Βρίσκεται στο νότιο άκρο του νομού και απέχει περίπου 56 χλμ νοτιοανατολικά του Πύργου. Είναι κτισμένη αμφιθεατρικά στις νοτιοδυτικές παρυφές του όρους Μίνθη ανάμεσα σε επτά με πλούσια βλάστηση λόφους και έχει περίπου 480μ υψόμετρο. Έχει θέα στο Ιόνιο Πέλαγος και βρίσκεται σε κοντινή απόσταση περίπου 26 χλμ. από τη Νέδα . Η Νέδα με τους εντυπωσιακούς καταρράκτες της αποτελεί το φυσικό σύνορό της Ν. Φιγαλείας με τη Μεσσηνία. Δυτικότερα του χωριού βρίσκεται ο Ναός του Επικούριου Απόλλωνα. Ανατολικά της Ν.Φιγαλείας βρίσκεται ένα άλλο χωριό τα Πετράλωνα. Σε κοντινή απόσταση περίπου 24χλμ. και 26χλμ. αντίστοιχα βρίσκονται η Ζαχάρω και η Ανδρίτσaina.

Ο πληθυσμός της βάσει των απογραφών που σημειώθηκαν τα τελευταία χρόνια μειώνεται σταδιακά. Ειδικότερα στην απογραφή του 1940 ήταν 2.052, του 1951 ήταν 1.925, του 1961 ήταν 1.669, του 1971 ήταν 1.645, του 1981 ήταν 1.318, του 1991 ήταν 1.329 και του 2001 ήταν 1.279.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εστίασε στην οργάνωση και λειτουργία μονάδων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπως είναι τα νηπιαγωγεία. Ύστερα από έρευνα που διενεργήθηκε στο αρχειακό υλικό του νηπιαγωγείου Ν.Φιγαλείας διεξάγονται ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με το ανωτέρω θέμα. Οι μονάδες πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε κεντρικό επίπεδο υπάγονται στο υπουργείο παιδείας. Οι τοπικές μονάδες εκπαίδευσης σε περιφερειακό επίπεδο έως το 1982 βρίσκονταν υπό την εποπτεία των επιθεωρήσεων δημοτικής εκπαίδευσης. Μετά το 1982 υπεύθυνα για την εποπτεία των νηπιαγωγείων ήταν τα Γραφεία Εκπαιδύσεως. Τα γραφεία αυτά ήταν αρμόδια για την άσκηση ελέγχου στην οργάνωση και λειτουργία των νηπιαγωγείων που βρίσκονταν στην περιοχή αρμοδιότητάς τους. Η έναρξη του σχολικού έτους γίνεται 1η Σεπτεμβρίου ενώ η λήξη του 31 Αυγούστου του επόμενου διδακτικού έτους. Η έναρξη του διδακτικού έτους έως το 1981 γινόταν στις 15 Σεπτεμβρίου ενώ από το 1981 και μετά στις 11 Σεπτεμβρίου. Οι σχολικές μονάδες ξεκινούν τον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού έργου όταν λήγει το διδακτικό έτος δηλαδή το μήνα Ιούνιο. Επιπλέον με τη λήξη του διδακτικού έτους γίνονται οι εγγραφές των νέων μαθητών και η κατανομή των τμημάτων ώστε να καλυφθούν έγκαιρα τυχόν κενά που υπάρχουν σε διδακτικό προσωπικό. Γενικότερα κατά τη λήξη του διδακτικού έτους η προϊσταμένη του νηπιαγωγείου προβαίνει σε προπαρασκευαστικές ενέργειες για την αρχή του επόμενου διδακτικού έτους. Στις ενέργειες αυτές συγκαταλέγονται οι εγγραφές νηπίων και η αποστολή στο Γραφείο Εκπαίδευσης πινάκων εγγραφέντων μαθητών, κατάσταση θερινής διαμονής του διδακτικού προσωπικού με ακριβή διεύθυνση και τηλέφωνο καθώς και αντίγραφο του πρωτοκόλλου παράδοσης-παραλαβής του υλικού και αρχείου του σχολείου. Οι σχολικές μονάδες τηρούν αρχείο για την ομαλή λειτουργία τους. Το αρχείο αυτό απαρτίζεται από βιβλία και έντυπα που προβλέπονται από το Υπουργείο Παιδείας. Μερικά από τα προβλεπόμενα βιβλία που ευρέθησαν στο αρχείο του Νηπιαγωγείου Ν.Φιγαλείας είναι το Βιβλίο Μητρώου Προσωπικού Νηπιαγωγείου, το Βιβλίο Μητρώου Νηπιαγωγείου, το Πρωτόκολλο αλληλογραφίας Νηπιαγωγείου, το Βιβλίο Πράξεων σχολικής επιτροπής Νηπιαγωγείου, το Βιβλίο Πράξεων της Προϊσταμένης του 1/θέσιου Νηπιαγωγείου και το Βιβλίο απογραφών. Επιπλέον στο σχολικό αρχείο εντάσσονται και έγγραφα που καλύπτουν τις υπηρεσιακές ανάγκες του νηπιαγωγείου όπως είναι τα δικαιολογητικά εγγραφής νηπίων, οι αποδείξεις οικονομικών συναλλαγών του νηπιαγωγείου και

έγγραφα σχετικά με τη στέγαση του νηπιαγωγείου. Στα δικαιολογητικά εγγραφής περιλαμβάνονται έγγραφα όπως αιτήσεις των γονέων για την εγγραφή των παιδιών τους στο νηπιαγωγείο, ληξιαρχικές πράξεις γεννήσεων των νηπίων, αντίγραφα βιβλιαρίων νηπίων, έγγραφα από τα οποία προκύπτει ο τόπος διαμονής των νηπίων και υπεύθυνες δηλώσεις γονέων για την προσέλευση και αναχώρηση του νηπίου. Στα νηπιαγωγεία φοιτούν δύο ηλικίες νηπίων, τα προνήπια, ηλικίας περίπου 4 ετών και τα νήπια, ηλικίας περίπου 5 ετών . Επιπλέον η λειτουργία των νηπιαγωγείων διακρίνεται σε πρωινή(8:00-12:30) και απογευματινή (12:30-16:00). Νηπιαγωγεία που διαθέτουν και τις δύο λειτουργίες ονομάζονται ολοήμερα.

Από το σχολικό αρχείο που μελετήθηκε διεξάγονται και συμπεράσματα σχετικά με την σημαντικότητα του αρχείου αλλά και τη σχέση του με το σχολείο. Όπως έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω τα σχολεία διαθέτουν το δικό τους αρχείο. Το αρχείο αυτό είναι αποτέλεσμα της λειτουργίας τους και αποτελούν μαρτυρίες των ενεργειών τους. Εντοπίζεται επομένως η αποδεικτική αξία που έχουν τα αρχεία. Μέσα από τα αρχεία τους τα σχολεία αντλούν ανά πάσα ώρα και στιγμή τις πληροφορίες που χρειάζονται για τις διάφορες ενέργειες τους. Εκτός από την αποδεικτική αξία εντοπίζεται και η ιστορική αξία των αρχείων. Μέσα από την ιστορία του αρχείου αντλούνται και πληροφορίες για την ίδια τη σχολική μονάδα. Τέτοιες πληροφορίες είναι η ημερομηνία ίδρυσης της σχολικής μονάδας, η διαμόρφωση της λειτουργίας της με την πάροδο των χρόνων και η ιστορία στέγασής της. Μέσα από την ιστορία του σχολείου μπορούν να διεξαχθούν συμπεράσματα αναφορικά με τη διοικητική ιστορία του χωριού. Για παράδειγμα από το Βιβλίο «Πρωτόκολλον αλληλογραφίας Νηπιαγωγείου Κάτω Φυγαλείας» προκύπτει ότι η κοινότητα μετά το 1976 μετονομάστηκε σε Νέας Φιγαλείας ενώ από τα δικαιολογητικά εγγραφής που αφορούν τη διαμονή των νηπίων προκύπτει ότι μέχρι το 1997 λειτουργούσαν οι κοινότητες ενώ ύστερα από το 1997 οι δήμοι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αναστασιάδου, Ζ. (2012). *Νηπιαγωγεία: η ιστορία τους, η κοινωνική και η υλική δομή τους*.
- Ανδρέου, Α. και Παπακωνσταντίνου, Γ. (1994) *Εξουσία και Οργάνωση-Διοίκηση του Εκπαιδευτικού Συστήματος*. Αθήνα: Νέα Σύνορα-Λιβάνη
- Αυγητίδου, Σ. (2001). *Το παιχνίδι. Σύγχρονες ερευνητικές και διδακτικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Βουσβούκη, Ε. (2021). *Το Τμήμα Νηπιαγωγών της Ζαριφείου Παιδαγωγικής Ακαδημίας*
- Γαβαλάς, Λ. (1976). *Το ελληνικό νηπιαγωγείο πρώτο σχολείο της ζωής. Η ελληνίδα νηπιαγωγός και το έργο της*. Αθήνα: Δίπτυχο.
- Γαργαλιάνος, Ι. Θ. (2014). *Η βασική εκπαίδευση στην Ηλεία τον 19ο αιώνα*.
- Γιαννακόπουλος, Γ., & Μπουντούρη, Β. (2016). *Ο κόσμος των αρχείων*.
- Γνωρίστε τη Φιγαλεία*. (χ.χ) .Ανάκτηση από <https://www.zacharo.gr/gnoriste-ti-figaleia/>
- Δαφέρμου, Χ., Κουλούρη, Π., & Μπασαγιάννη, Ε.(2009). *Οδηγός Νηπιαγωγού: Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί, Δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης*. ΥΠΕΠΘ, ΟΕΔΒ.
- Θεοφανίδης, Στ.,(1985). *Θεωρία και Τεχνική της Κοινωνικής Λογιστικής*. Παπαζήση, Αθήνα
- Κακανά, Δ., (χ.χ). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*. Ανάκτηση από <https://docplayer.gr/47090025-Eisagogi-stin-paidagogiki-domna-kakana.html>
- Κατσαρός, Ι. (2008). *Οργάνωση και διοίκηση της εκπαίδευσης*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
- Κιτσαράς, Γ., (2001), *Προσχολική παιδαγωγική*, Β΄ έκδοση, Αθήνα.
- Κολυβά, Μ. (2011). *Εγχειρίδιο αρχειονομίας. Θεωρητικές προσεγγίσεις. Οργάνωση και σκοποί. Σύγχρονες προκλήσεις*. Patakis
- Κουτσοπουρούλου, Α. (2020). *Η συναισθηματική νοημοσύνη της ηγεσίας στην προσχολική εκπαίδευση και η συμβολή της στο μετασχηματισμό του Νηπιαγωγείου σε συναισθηματικά ευφυή οργανισμό και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων ζωής στα παιδιά*.

Κυπριανός, Π. (2007). *Παιδί, οικογένεια, κοινωνία. Ιστορία της Προσχολικής Αγωγής από τις απαρχές ως τις μέρες μας*.

Κυπριανός Π., (2010), «*Η προσχολική αγωγή διεθνώς: Σταθμοί, πολιτικές, διακυβεύματα*».Ανάκτηση από https://www.academia.edu/28367827/Κυπριανός_Π_2010_Η_προσχολική_αγωγή_διεθνώς_Σταθμοί_πολιτικές_διακυβεύματα

Κυριαζοπούλου- Βαληνάκη, Π.(1977). *Νηπιαγωγική. Συστήματα και μέθοδοι. Σύγχρονες τάσεις και κατευθύνσεις*. Εκδόσεις Αδελφοί Βλάσση (2 τόμοι)

ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ, Α. Ι. (1989). *Παύλιτσα Ήλείας. Ιστορικές και αρχαιολογικές μαρτυρίες*. Byzantina Symmeikta, 8, 335-359

Μανασάκης, Κ.(2002). «*Η σημασία της επιχειρησιακής κουλτούρας στις συγχωνεύσεις*». Αθήνα : Οικονομικός Ταχυδρόμος,

Μαραβέλη, Α., Σβίρου, Ε., & Πλιόγκου, Β. (2014). *ΑΠΟΨΕΙΣ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ*. Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού, 13, 291-299

Μεγαλογιάννη, Θ., & Σπανουδάκη, Ε. (2008). *Τα όργανα λαϊκής συμμετοχής στις σχολικές μονάδες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης*.

Μπάγιας, Α. (1998). *Αρχειονομία: Βασικές έννοιες και αρχές*. Αθήνα: Κριτική.

Μπέση, Μ., & Σαϊτή, Σ. (2012). *100 χρόνια Ελληνικό Νηπιαγωγείο: οι απαρχές και το σήμερα. Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, 11(2), 32-44

Πανάρετος, Ι. et al., (1995), *Επισκόπηση του Ελληνικού Εκπαιδευτικού Συστήματος*. Ανάκτηση από <http://www2.stat-athens.aueb.gr/~jpan/oosa-report/oosa-report-ch3.pdf>

Σαϊτής, Χ. (2011). *Οργάνωση και διοίκηση δομών εκπαίδευσης*.

Σωτηρόπουλος, Σ. (2016, Μάρτιος, 20) *Η «ΑΓΡΟΤΟΛΕΣΧΗ ΛΑΜΠΕΙΑΣ» ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΣΤΗΝ ΗΛΕΙΑ*. Ένα μορφωτικό-αναπτυξιακό θαύμα, πριν 60 χρόνια [online]. Ανάκτηση από <http://sotirissotiropoulos.blogspot.com/2016/03/60.html> (Πρόσβαση 10 Απριλίου 2021)

Σωτηρόπουλος, Σ. (2016, Απρίλιος, 10) Β' Η «ΑΓΡΟΤΟΛΕΣΧΗ ΛΑΜΠΕΙΑΣ» ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΣΤΗΝ ΗΛΕΙΑ. Ένα μορφωτικό-αναπτυξιακό θαύμα, πριν 60 χρόνια [online]. Ανάκτηση από <http://sotirissotiropoulos.blogspot.com/2016/04/60.html> (Πρόσβαση 10 Απριλίου 2021)

Σωτηρόπουλος, Σ. (2016, Μάιος, 5) ΣΤΗ ΔΙΒΡΗ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΣΤΗΝ ΗΛΕΙΑ, Ένα μορφωτικό-εκπαιδευτικό θαύμα, πριν 60 χρόνια [online]. Ανάκτηση από <http://sotirissotiropoulos.blogspot.com/2016/05/60.html> (Πρόσβαση 10 Απριλίου 2021)

Χαρίτος, Χ., *Το Ελληνικό νηπιαγωγείο και οι ρίζες του*, Αθήνα 1998, Gutenberg

Λίγα λόγια για την Ζούρτσα και την Ιστορία της. (2012, Οκτώβριος, 18). Ανάκτηση από https://zourtsa.blogspot.com/2012/10/blog-post_18.html

Dodge D.T., Colker, L.J., (1998), *The Creative Curriculum for early childhood*, Teaching Strategies Inc., Washington DC.

Kinicki A., Williams B., (2017), *Διοίκηση επιχειρήσεων*. Επίκεντρο

Palyvos, D. (1980). *Education and edification in the pre-school age*.

ΛΟΙΠΕΣ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ:

http://odysseus.culture.gr/h/3/gh352.jsp?obj_id=19880

https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/greece_el

<http://5dim-pyrgou.ilei.sch.gr/istoria.html>

<https://www.andravidakillini.gr/el/monastiri-vlachernas>

<https://www.gtp.gr/locpage.asp?id=4590&lng=1>

<http://www.douka-iliass.gr/parousiaseis/istorika-mnhmeia-ths-hleias-byzantina-kai-fragkika>

http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=14525&theme_id=227

http://odysseus.culture.gr/h/3/gh352.jsp?obj_id=14525

http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=24387

http://odysseus.culture.gr/h/3/gh352.jsp?obj_id=19881

<https://www.monastiria.gr/20075/>

<http://www.ecclesia.gr/greek/monshrines/skafidia.html>

<https://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=oleni>

<http://www.olympiaholiday.gr/ilia/tourism/articles/article.jsp?context=1504&categoryid=12839&articleid=8977>

<https://iliaolympia.org/%cf%80%ce%b1%cf%83%cf%87%ce%b1%ce%bb%ce%b9%ce%bd%ce%ad%cf%82-%ce%b5%cf%85%cf%87%ce%ad%cf%82-%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%b5%cf%86%ce%bf%cf%81%ce%b5%ce%af%ce%b1%cf%82-%ce%b1%cf%81%cf%87%ce%b1%ce%b9%ce%bf-2/>

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Νόμος 2349/03-10-1895 *«Περί τῆς στοιχειώδους ἢ Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως»*, δημοσιευμένος στο ΦΕΚ 37/Α/05-10-1895.

Ν.4397/16-08-1929 *«Περί στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως»*, δημοσιευμένος στο ΦΕΚ 309/Α/24-08-1929.

Ν.309/30-04-1976 *«Περί Ὁργανώσεως καί Διοικήσεως τῆς Γενικῆς Ἐκπαίδευσης»*, δημοσιευμένος στο ΦΕΚ 100/Α/30-04-1976

Ν.1566/26-09-1985 *«Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις»*, δημοσιευμένος στο ΦΕΚ 167/Α/30-09-1985.

Ν.4538/12-04-1930 *«Περί συστάσεως Νομού Ηλείας»*, δημοσιευμένος στο ΦΕΚ 115/Α/16-4-1930.

Ν.4610/07-05-2019 *«Συνέργειες Πανεπιστημίων και Τ.Ε.Ι., πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, πειραματικά σχολεία, Γενικά Αρχεία του Κράτους και λοιπές διατάξεις»*, δημοσιευμένος στο ΦΕΚ 70/Α/7-5-2019.

Νόμος 2525/19-09-1997 *«Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων του στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις»*, δημοσιευμένος στο ΦΕΚ 188/Α/23-9-1997.

Β.Δ 494/ 15-07-1962 *«Περί του αναλυτικού προγράμματος των νηπιαγωγείων του Κράτους»*, δημοσιευμένο στο ΦΕΚ 124 τ.Α' /09.08.1962.

Προεδρικό Διάταγμα 200/ 01-07-1998 *«Οργάνωση και λειτουργία Νηπιαγωγείων»*, δημοσιευμένο στο ΦΕΚ 161/Α/13-07-1998.

Προεδρικό Διάταγμα 79/ 27-07-2017 *«Οργάνωση και λειτουργία νηπιαγωγείων και δημοτικών σχολείων»*, δημοσιευμένο στο ΦΕΚ 109/Α/1-8-2017.

Προεδρικό Διάταγμα 498/ 19-05-1981 *«Περί τροποποιήσεως, συμπληρώσεως καί αντικαταστάσεως διατάξεων τοῦ Προεδρικοῦ Διατάγματος 484/1977 (ΦΕΚ 149/Α) "Περί*

όργανώσεως καί λειτουργίας τῶν Δημοσίων καί Ἰδιωτικῶν Νηπιαγωγείων"», δημοσιευμένος στο ΦΕΚ 134/Α/25-05-1981.

Προεδρικό Διάταγμα 484/ 25-05-1977 «Περί Ὄργανώσεως καί Λειτουργίας τῶν Δημόσιων καί Ἰδιωτικῶν Νηπιαγωγείων», δημοσιευμένο στο ΦΕΚ 149/Α/01-06-1977.

Υπουργική Απόφαση Φ.32/190/81670/Γ1/2007 «Ωρολόγιο πρόγραμμα Νηπιαγωγείου και Ολοήμερου Νηπιαγωγείου» δημοσιευμένη στο ΦΕΚ 1420/8-8-2007.

Βασιλικό Διάταγμα 807/22-11-1968 «ΠΕΡΙ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΩΝ» δημοσιευμένο στο ΦΕΚ 283/03-12-1968.

